

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀ TIESA

**Tiesu prakse par morālā kaitējuma
kompensāciju kriminālprocesā**

2010/2011

Pētījuma gaitā analizēti 223 tiesu nolēmumi (84 - pirmās instances tiesas, 92 - apelācijas instances tiesas un 37 - kasācijas instances tiesas nolēmumi) 85 kriminālprocesos. Nolēmumi stājušies spēkā 2008.-2010.gadā.

[1] Morālā kaitējuma kompensācijas jēdziens un tiesiskais regulējums

Kriminālprocesa likuma¹ 22.pants „Tiesības uz kompensāciju par radīto kaitējumu” nosaka: „*personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai.*” Šis Kriminālprocesa likumā deklarētais kriminālprocesa pamatprincips par cietušā tiesībām uz kompensāciju par radīto kaitējumu korespondē Latvijas Republikas Satversmes² 92.pantā noteiktajam, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstošu atlīdzinājumu, kā arī atbilst 1983.gada 24.novembra Eiropas Konvencijas par kompensāciju piešķiršanu vardarbīgu noziegumu upuriem³ un Eiropas Padomes Direktīvas 2004/80 EK (2004.gada 20.aprīlis) „Par kompensāciju noziegumos cietušajiem”⁴ garam.

Kriminālprocesa likuma 22.pantā deklarētā pamatprincipa praktisku realizāciju sīki reglamentē Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā „Ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšana” ietvertās normas, kuras, kā norādījis Latvijas Republikas (turpmāk LR) Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2007.gada 20.aprīļa lēmumā lietā Nr. SKK-269/2007, faktiski satur arī materiālo tiesību normas.** Līdz ar to, izlemjot pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju, tostarp arī par morālo aizskārumu, tiesai jāvadās no tām.

Kompensācijas jēdziens sniegts Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmajā daļā, norādot, ka kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu, savukārt no šā panta otrās daļas izriet, ka kompensācija ir krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements, ko apsūdzētais samaksā brīvprātīgi vai uz tiesas nolēmuma pamata.

Līdz ar to par pamatotu atzīstams Siguldas tiesas 2008.gada 10.aprīļa spriedumā (lieta Nr.K35-0176/07, K35-0023/08, 11350385606) norādītais, ka „*tiesa nepiekrīt cietušo kaitējuma kompensācijas pieteikumos norādītajam kaitējuma kompensācijas*

¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 74, 2005, 11.maijs, (spēkā ar 2005.gada 1.oktobri).

² Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 43, 1993, 1.jūlijs.

³ Eiropas konvencija par kompensāciju piešķiršanu vardarbīgu noziegumu upuriem. Pieejams: http://www.coe.lv/konv_sar.php?kid=120

⁴ Par kompensāciju noziegumos cietušajiem: Eiropas Padomes 2004.gada 29.aprīļa Direktīva 2004/80/EK. Pieejams: http://www.jpa.gov.lv/lat/normativie_akti/es_normativie_akti/?doc=110&ins_print

pamatojumam, ka morālā aizskārums apmēra atlīdzināšanas gadījumā tiks veikts individuālās preventijas uzdevums – sodīs vainīgo personu un liks saprast, ka tā darīt turpmāk nedrīkst.” Tajā pašā laikā atsevišķos tiesu nolēmumos pausts arī pretējs viedoklis, kā tas, piemēram, redzams Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas 2008.gada 11.septembra spriedumā (lieta Nr.11520117807), kur norādīts, ka „*tiesas piespriestajai kompensācijai jāpilda gan kompensējoši sodošā funkcija, gan gandarījuma jeb apmierināšanas funkcija.*” Uz to, ka kompensācija veic arī preventijas funkciju, tas ir, piespriežamajai summai jābūt tādai, kas maksimāli attur vainīgo un citas personas no līdzīga rakstura nodarījumu izdarīšanas, norādīts arī Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 14.aprīļa lēmumā (lieta Nr.KA02-0070/08) un 2008.gada 29.jūnija spriedumā (lieta Nr.11260100507). Arī Rīgas rajona tiesa 2008.gada 9.jūnija spriedumā (lieta Nr.113350194507), nosakot morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, norādīja, ka, pēc tiesas ieskata, tā ir saprātīga un taisnīga, kā arī pilda preventijas funkciju.⁵

Šāds kompensācijas funkcijas novērtējums neatbilst Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmajā daļā noteiktajam kompensācijas jēdziena saturam. Uz to, ka tiesas noteiktā kaitējuma kompensācija, neatkarīgi no tās apmēra, nav uzskatāma par sodu Krimināllikuma 35.panta izpratnē vai dubultsodu Kriminālprocesa likuma 25.panta izpratnē, bet tā ir mantisko jautājumu risināšana Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā, norādīts LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta **2010.gada 5.novembra lēmumā lietā Nr. SKK-508/2010.**

Arī Civillikuma⁶ 1635.panta (2006.gada 26.janvāra redakcijā)⁷ pirmā daļa nosaka, ka katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot, šā panta otrajā daļā skaidrojot, ka ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisku tiesību vai nemantisku labumu aizskārumu. Atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas.

Saskaņā ar Civillikuma 1635.panta trešajā daļā noteikto, ja šā panta otrajā daļā minētā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Citos gadījumos morālais kaitējums cietušajam jāpierāda.

⁵ Jāpiezīmē, ka publikācijās patiešām ir norāde, ka Eiropā pastāv vairāki teorētiski pamati kompensācijas par nemantisku zaudējumu noteikšanai, ņemot vērē, kādu uzdevumu vai funkciju vēlas panākt tiesa, starp kuriem minēta arī preventīvā un sodošā funkcija. Skat. Bitāns, A. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. Dienas Bizness/Saldo, 2006, aprīlis, Nr.7(34).

⁶ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Ziņotājs, 1993, 14.janvāris, Nr.1.

⁷ Grozījumi Civillikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.24, 2006, 9.febr., (spēkā ar 2006.gada 1.martu).

Fiziskajai personai, kura Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā ir atzīta par cietušo, tiesības saņemt valsts kompensāciju par tīša noziedzīga rezultātā radīto morālo aizskārums vai fiziskajām ciešanām, ja noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājusies personas nāve vai cietušajam nodarīti smagi, vidēja smaguma miesas bojājumi, aizskarta personas dzimumneaizskaramība vai cietušais inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu, nodrošina arī 2006.gada 18.maija likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem”⁸, tā 2.panta otrajā daļā norādot, ka valsts kompensācijas pieprasīšana un izmaksāšana neierobežo cietušā tiesības pieprasīt kompensāciju saskaņā ar Kriminālprocesa likumu. Savukārt, šā panta trešajā daļā noteikts, ka cietušajam nav tiesību saņemt valsts kompensāciju, ja noziedzīgs nodarījums bijis vērsts pret satiksmes drošību un cietušajam ir tiesības uz apdrošināšanas atlīdzību saskaņā ar normatīvajiem aktiem par sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu.

Kaitējuma kompensācijas saņemšanas kārtības regulējums cietušajiem, kas par tādiem atzīti Krimināllikuma⁹ (turpmāk arī KL) 260.pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, būtiski atšķiras no vispārējās kārtības, kāda noteikta Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā, jo, kā skaidrojis LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2009.gada 16.jūnija lēmumā lietā Nr. SKK-307/09**, šajos gadījumos kaitējuma kompensācijas veidu, apmēru un saņemšanas kārtību bez Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā ietvertajām normām, Civillikuma 1635.panta (2006.gada 26.janvāra likuma redakcijā), regulē arī speciālais likums un tam atbilstoši Ministru kabineta noteikumi.

2004.gada 7.aprīļa Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma¹⁰ (turpmāk arī Speciālais likums) 19.pantā ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītie zaudējumi iedalīti materiālos un nemateriālos zaudējumos, šā panta otrajā daļā skaidrojot, ka nemateriālie zaudējumi ir zaudējumi, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām sakarā ar: 1) cietušās personas fizisku traumu; 2) cietušās personas sakropļojumu, invaliditāti; 3) apgādnieka, apgādājamā vai laulātā nāvi; 4) apgādnieka, apgādājamā vai laulātā 1.grupas invaliditāti.

Apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem nosaka Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem

⁸ Par valsts kompensāciju cietušajiem: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.87, 2006, 6.jūn., (spēkā ar 2006.gada 20.jūniju).

⁹ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 199/200, 1998, 8.jūl.

¹⁰ Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.65, 2004, 29.apr., (spēkā ar 2004.gada 1.maiju).

zaudējumiem”¹¹ (turpmāk arī Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331).

Jautājums par Ceļu satiksmes likuma vai citu ceļu satiksmes drošību reglamentējošu aktu pārkāpumu rezultātā nodarītā zaudējuma atlīdzināšanu reglamentēts arī Ceļu satiksmes likuma¹² 44.pantā.

[2] Tālāk, pievēršoties apkopojuma gaitā izpētītajiem prakse materiāliem, vispirms jāatzīmē, ka virknē apzināto kriminālprocesu, galvenokārt par KL 260.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, noteikta kompensācija par morālo kaitējumu, lai arī **noziedzīgais nodarījums izdarīts laikā, pirms spēkā bija stājies Kriminālprocesa likums un Civillikuma 1635.panta jaunā redakcija.**

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **vēl 2006.gada 26.septembra lēmumā (lieta Nr. SKK-552/2006)** atzina, ka morālais kaitējums nav kompensējams, ja „uz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdi nebija spēkā Civillikuma 1635.pants likuma redakcijā no 2006.gada 26.janvāra, kur noteikts, ka katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Arī Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas, kur noteikta kompensācijas atlīdzināšana cietušajam par morālo aizskārumu, nav piemērojamas, jo šīm normām ir materiālo tiesību raksturs un tās nebija spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī. Saskaņā ar Civillikuma 3.pantu katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies.” Šādu nostāju Senāta Krimināllietu departaments paudis arī **2006.gada 23.oktobra lēmumā lietā Nr. SKK01-612/06**, secinot, ka apelācijas instances tiesai nebija pamata piedzīt morālo kaitējumu, kas nodarīts ar noziedzīgu nodarījumu, kas izdarīts pirms jauno likuma normu stāšanās spēkā.

Analizēto tiesas nolēmumu skaitā ir divi pirmās instances tiesas spriedumi, kas taisīti 2006.gadā pirms iepriekš minētajiem LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta secinājumiem, tāpēc tie tiks tikai īsumā pieminēti, taču uz lietas izskatīšanas brīdi apelācijas kārtībā Senāta Krimināllietu departaments savu nostāju jau bija paudis, tāpēc pie turpmākās lietas virzības gaitas jāpakavējas plašāk.

➤ Ar Rīgas rajona tiesas 2006.gada 12.maija spriedumu (lieta Nr.K33-0091-06, 11350141004) no T.K., kurš atzīts par vainīgu Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, kas noticis 2004.gada 29.oktobrī, par labu A.K.

¹¹ Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem: Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331. Latvijas Vēstnesis, Nr.80, 2005, 20.maijs, (spēkā ar 2005.gada 21.maiju?).

¹² Ceļu satiksmes likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 274/276, 1997, 21.okt.

sakarā ar meitas bojāeju piedzīta kompensācija par morālo aizskārumu Ls 1 000 apmērā, savukārt par labu mazgadīgajai E.Ļ., kura ceļu satiksmes negadījumā cieta pati un zaudēja abus vecākus, piedzīta kaitējuma kompensācija par morālo aizskārumu un fiziskām ciešanām Ls 35 000 apmērā.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2007.gada 20.septembra spriedumu (lieta Nr.KA04-0084-07/25) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par morālā kaitējuma kompensācijas pieprasījumu no T.K. par labu A.K. un E.Ļ. pamatoti atcēla un viņu kompensācijas pieteikumus par morālo kaitējumu noraidīja, norādot, ka tiesa, nosakot kompensācijas atlīdzību par morālo kaitējumu, ir nelikumīgi piemērojusi Civillikuma 1635.pantu, jo tā redakcija, kas bija spēkā uz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdi, neparedzēja morālā kaitējuma atlīdzināšanas pienākumu, un Kriminālprocesa likuma 352.pantu, kas tāpat nebija spēkā. Apelācijas instances tiesa norādīja, ka šādu viedokli par morālo kaitējumu, kurš izriet no tiesiskajām attiecībām, kas radušās pirms Kriminālprocesa likuma un Civillikuma 1635.panta (2006.gada 26.janvāra likuma redakcijā) spēkā stāšanās, ir izteicis Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments savos lēmumos judikatūras lietās Nr. SKK-552/2006 un lietā Nr. SKK-612/06.

Kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 20.septembra spriedumu iesniedza nepilngadīgās E.Ļ.likumiskās pārstāves un cietušās T.Ļ. pārstāve zvērināta advokāte E.D., norādot, ka tiesa pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 1.pantu, jo nav panākusi krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu. Pēc pārstāves ieskata, ievērojot vienoto judikatūru ne tikai krimināllietās, bet arī civillietās, piemēram, Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā SKC-642-06, tiekot uzskatīts, ka iepriekšējā Civillikuma 1635.panta redakcija (spēkā līdz 2006.gada 1.martam) tikpat lielā mērā esot piemērojama, nosakot personas atbildību un pienākumu atlīdzināt kaitējumu. Tāpat pārstāve norādīja, ka tiesai bija jāvadās no Kriminālprocesa likuma 4.panta, no kura izriet, ka kriminālprocesa kārtību nosaka tā kriminālprocesa tiesību norma, kura ir spēkā procesuālās darbības izdarīšanas brīdī.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2008.gada 31.marta lēmumu (lieta Nr. SKK-110/08)** atzina, ka kasācijas sūdzība ir nepamatota un noraidāma, jo: 1) apelācijas instances tiesa spriedumā pamatoti ir konstatējusi, ka pirmās instances tiesa, nosakot kompensācijas atlīdzību par morālo kaitējumu, ir nelikumīgu piemērojusi Civillikuma 1635.panta un Kriminālprocesa likuma 352.panta normas, kas nebija spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī; 2) nav pamatotas kasācijas sūdzībā un paskaidrojumos minētās norādes uz Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumiem, jo kriminālatbildības pamatu nosaka Krimināllikums, savukārt kriminālprocesu nosaka Latvijas Republikas Satversme,

starptautiskās tiesību normas un Kriminālprocesa likums, turklāt pieminēto civillietu nolēmumos izdarītos secinājumus nevar attiecināt uz konkrēto krimināllietu, jo tie attiecas uz ģimenes locekļu tiesībām privatizēt dzīvokli un viņu tiesību aizsardzību dzīvokļa privatizācijas sakarā; 3) Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas, t.sk. 352.pants pēc savas būtības ir materiālo tiesību normas, tāpēc uz tām nav attiecināms Kriminālprocesa likuma 4.pantā noteiktais; 4) apelācijas instances tiesa spriedumā pamatoti atsaukusies uz Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 26.septembra lēmumu lietā Nr. SKK-552 un 2006.gada 23.oktobra lēmumu lietā Nr. SKK-612, kuros secināts, ka nav pamata piedzīt morālo kaitējumu, kas nodarīts ar noziedzīgu nodarījumu, kurš izdarīts pirms jauno likuma normu stāšanās spēkā, un iepriekšminētie secinājumi attiecināmi arī uz konkrēto lietu, ko pareizi konstatējusi apelācijas instances tiesa.

➤ Arī Jūrmalas pilsētas tiesa ar 2006.gada 25.maija spriedumu (lieta Nr.K17-0027-06, 11410037905), atsaucoties uz Civillikuma 1779.pantu, nospriedusi piedzīt par labu cietušajam A.M. Ls 2 000 kā morālo kompensāciju no A.M., kurš atzīts par vainīgu Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, kas noticis 2005.gada 2.jūnijā.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2007.gada 24.oktobra lēmumu (lieta Nr.KA04—95/07-28) šo pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, atzīstot, ka tiesa pamatoti apmierinājusi cietušā prasību par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu no apsūdzētā apmērā, kas šajā gadījumā ir taisnīgs gandarījums par cietušā morālo aizskārumu. Apelācijas instances tiesa norādīja: *„tā kā lietas skatīšanas brīdī pirmajā instancē spēkā bija Kriminālprocesa likuma normas, konkrēti Kriminālprocesa likuma 350.-353.pants, kas nosaka kārtību, kā kriminālprocesā atlīdzināms morālais aizskārumš, tāpat Civillikuma 1635.pants, kas nosaka morālā kaitējuma atlīdzināšanas pienākumu, ja noziedzīgais nodarījums vērsts pret personas veselību, ar Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kurā atzīts par vainīgu A.M., tiek nodarīts kaitējums arī personas veselībai, tad morālais kaitējums piedzenams saskaņā ar Civillikuma 1635.pantu, ievērojot Kriminālprocesa likuma normas.”*

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2008.gada 27.marta lēmumu (lieta Nr. SKK-46/08)** nolēma Jūrmalas pilsētas tiesas 2006.gada 25.maija spriedumu un Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 24.oktobra lēmumu grozīt daļā, izslēdzot no tiesu nolēmumiem norādi par morālā kaitējuma Ls 2 000 piedziņu no A.M. A.M. labā. Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts laikā, kad Civillikums un Kriminālprocesa likums neparedzēja morālā kaitējuma atlīdzināšanas pienākumu, un Civillikuma 1635.pantam, kā arī Kriminālprocesa likumam nav atpakaļejoša spēka, tāpēc bija jāpiemēro tās

likuma normas, kas bija spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā. Tāpat tika atgādināts, ka Senāta Krimināllietu departaments viedokli par kompensācijas atlīdzību par morālo kaitējumu, kas izriet no tiesiskajām attiecībām, kas radušās pirms Kriminālprocesa likuma un Civillikuma 1635.panta (2006.gada 26.janvāra likuma redakcijā) spēkā stāšanās jau ir izteicis judikatūras lietās Nr. SKK-552/06 un Nr. SKK-612/06.

Taču nelikumīga Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normu un Civillikuma 1635.panta piemērošana, galvenokārt pirmās instances tiesā, konstatējama arī vēlākā laikā posmā, kas liecina, ka tiesas pilnībā nepārzina praksi un neseko līdzī judikatūrai. Jāpiezīmē, ka arī cietušo pārstāvji nereti ignorē likuma prasības un nepamatoti apstrīd pareizus tiesas nolēmumus šajā daļā. Piemēram – tālākminētās lietas.

➤ Preiļu rajona tiesas 2007.gada 1.novembra spriedumu (lieta Nr.K25-0020/07), ar kuru no I.K. par labu T.P., kura apsūdzētās 2005.gada 20.augustā izraisītajā ceļu satiksmes negadījumā guva vidēja smaguma miesas bojājumus, piedzīts morālais kaitējums Ls 1 000 apmērā. Daļēji apmierinot cietušās kaitējuma kompensācijas pieteikumu, tiesa atsaucās uz Kriminālprocesa likuma 22.pantu, 350.panta pirmo un otro daļu un 352.pantu, kā arī norādīja, ka ņem vērā to, ka Civillikuma 1635.panta redakcija, kas bija spēkā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī, ir vēl plašāk tulkojama, nekā grozījumi šajā pantā, kas ir spēkā ar 2006.gada 1.martu un kas tikai precizē šo pantu.

Šo kļūdu laboja Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, kura ar 2008.gada 21.februāra spriedumu (lieta Nr.KA03-12/08) cietušās T.P. prasību par morālo kaitējumu noraidīja, pamatojot, ka noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī Civillikums vispār neparedzēja iespēju prasīt kompensāciju par morālo kaitējumu lietās par ceļu satiksmes negadījumiem, savukārt Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normām nav atpakaļejoša spēka, jo tām ir materiālo normu raksturs.

Kasācijas sūdzību iesniedza cietušās T.P. pilnvarotā pārstāve - zvērināta advokāte I.S., kura norādīja, ka apelācijas instances tiesa neesot pareizi piemērojusi Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas nosacījumus, jo ciešanas esot ilgstošs process, kas esot vērtējams kopsakarībā ar nodarīto un tieši uz laika periodu pēc notikušā, kad cietušais apzinās reālās sekas. Tiesa esot izdarījusi nepamatotu secinājumu par to, ka morālā kaitējuma kompensācija neesot piemērojama tāpēc, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts līdz 2005.gada 1.oktobrim – Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās laikam, un tiesai, taisot spriedumu, bijis jāvadās no Kriminālprocesa likuma 512.panta.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2008.gada 11.apriļa lēmumu (lieta SKK 01-216/08)** Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 21.februāra spriedumu atstāja bez grozījumiem, bet kasācijas sūdzību noraidīja kā nepamatotu, norādot, ka uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdi nebija

spēkā nedz Civillikuma, nedz Kriminālprocesa likuma normas, kas uzliktu kompensācijas atlīdzināšanas pienākumu, kā arī vēlreiz atgādināja judikatūras lietas Nr. SKK-552/06 un Nr. SKK-612/06, kur Senāta Krimināllietu departaments jau ir izteicis viedokli par kompensācijas atlīdzību par morālo kaitējumu, kas izriet no tiesiskajām attiecībām, kuras radušās pirms Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās.

➤ Kuldīgas rajona tiesa ar 2008.gada 22.aprīļa spriedumu (lieta Nr.11250048504) atzina par vainīgu E.P. Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā 2004.gada 26.novembrī un daļēji apmierināja cietušās O. L. pieteikumu par morālā kaitējuma atlīdzību. Tiesa savu nolēmumu daļā par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu ar kādām likuma normām vispār nav pamatojusi, vien norādīts, ka jāņem vērā apdrošinātāja izmaksātās vai iespējamās apdrošināšanas apmērs, ko nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem”, kā arī jāņem vērā, ka šie noteikumi noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijuši spēkā.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 23.aprīļa lēmumu pirmās instances tiesas spriedumu daļā par morālā aizskāruma kompensācijas piedziņu atcēla, atsaucoties uz LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 31.marta lēmumu lietā Nr. SKK-110/08 un to fragmentāri nocitējot, tiesa gan, nenorādot, ka pieteikums ir noraidāms, ko apelācijas instances tiesa laboja ar 2009.gada 28.septembra spriedumu, skatot lietu atkārtoti daļā par materiālā kaitējuma kompensāciju piedziņu cietušajiem, jo Senāta Krimināllietu departaments ar 2009.gada 18.jūnija lēmumu (lieta Nr. SKK-361/09) Kurzemes apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģijas 2009.gada 23.aprīļa nolēmumu šajā daļā bija atcēlis un nosūtījis lietu apelācijas instances tiesai jaunai izskatīšanai.

Kā jau minēts iepriekš, morālā kaitējuma kompensācija šā paša iemesla dēļ nepamatoti piedzīta ne tikai kriminālprocesos, kuros persona apsūdzēta ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanā un ceļu satiksmes negadījuma izraisīšanā, nodarot kaitējumu cietušā dzīvībai vai veselībai, bet arī citu kategoriju krimināllietās, kas ilustrējams ar tālākminēto piemēru no prakses.

➤ Ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2008.gada 7. aprīļa spriedumu (lieta Nr.K32-69-08/5, 11091253006) atzīts, ka R.M. 2001.gada 7.februārī izdarīja I.N. slepkavību, kas kvalificēta saskaņā ar Krimināllikuma 116.pantu. Pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 350.pantu un Civillikuma 1635.pantu, no apsūdzētā par labu cietušajai - noslepkavotā mātei piedzīta morālā kaitējuma kompensācija Ls 10 000 apmērā.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 20.jūnija spriedumu (lieta Nr.KA04-416-08/17) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par

morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu atcēla, pareizi norādot, ka tā nav pamatota ar Civillikuma normu, kas bija spēkā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī, jo, saskaņā ar Civillikuma 3.pantu, katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies. Uz slepkavības izdarīšanas brīdi morālā kaitējuma atlīdzināšanas gadījumus noteica Civillikuma 2352., 2352.^a un 2353.pants, kas konkrētajā gadījumā nav piemērojami, savukārt Civillikuma 1635.pants tā 2006.gada 26.janvāra redakcijā uz nodarījuma brīdi nebija spēkā. Tāpat pamatoti norādīts, ka arī Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas, kur noteikta kompensācijas atlīdzināšana cietušajam par morālo aizskārumu, nav piemērojamas, jo tās slepkavības izdarīšanas brīdī arī nebija spēkā. Pamatojot savu nolēmumu, apelācijas instances tiesa atsaukusies uz LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumiem lietās Nr. SKK-552/06, SKK-612/06, SKK-269/2007, SKK-458/07.

Tajā pašā laikā apelācijas instances tiesa kļūdaini nolēma morālā kaitējuma kompensāciju nenoteikt, atstājot cietušajai tiesības prasīt tā atlīdzināšanu Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā, jo pieteikums bija noraidāms.

➤ Nenoteikt materiālā un morālā kaitējuma kompensāciju par labu cietušajam N.M., norādot, ka kaitējuma atlīdzība iespējama civiltiesiskā kārtībā, ar 2008.gada 20.februāra spriedumu nospriedusi arī Rīgas rajona tiesa (lieta Nr.11350227505), izskatot krimināllietu M.G. apsūdzībā Krimināllikuma 131.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 15.aprīļa lēmumu (lieta Nr.KA04-339-08/12) šo pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, atzīstot, ka cietušā iesniegtā kaitējuma kompensācijas prasība nav pamatota ar Civillikuma normu, kas bija spēkā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā, jo apsūdzētajam inkriminētais noziedzīgais nodarījums – smagu miesas bojājumu nodarīšana aiz neuzmanības, cietušajam iekrītot būvdarbu laikā izraktajā tranšejā, kas bija bez atbilstoša norobežojuma, brīdinājuma zīmēm un saredzamām norādēm par būvdarbu veikšanu, noticis 2005.gada 22.septembrī.

Apelācijas instances tiesa pamatoti norādīja, ka uz noziedzīgā nodarījuma brīdi nebija spēkā nedz Civillikuma 1635.panta jaunā redakcija, nedz Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas, savukārt Civillikuma 2352., 2352.^a un 2353.pants, kas uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdi noteica morālā kaitējuma atlīdzināšanas gadījumus, konkrētajā gadījumā nav piemērojami, tāpēc nav likumīga pamata apmierināt cietušā N.M. prasību par viņam nodarīto morālo kaitējumu. Savukārt, izvērtējot cietušā prasību par materiālā kaitējuma kompensāciju, apelācijas instances tiesa atzina, ka kriminālprocesa materiālos nav pietiekamu pierādījumu, lai objektīvi noteiktu kompensācijas apmērus, tāpēc kaitējuma kompensācija nav nosakāma,

atstājot cietušajam tiesības prasīt tās atlīdzināšanu Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

Tādējādi secināms, ka šajā kriminālprocesā tika lemts jautājums par mantiskā zaudējuma kompensāciju un par kompensāciju par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām. Tā kā mantiskā zaudējuma apmēru tiesai nebija iespēju noteikt, kompensācija šajā daļā nenoteikta pamatoti un pamatoti atzīta arī cietušā tiesība prasīt tā atlīdzināšanu Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā. Savukārt, atzīstot, ka morālā kaitējuma kompensācijai nav likumīga pamata, cietušā prasība šajā daļā bija jānoraida. Nenodalot abus kaitējuma veidus, kas konstatējams arī vairākos citos kriminālprocesos, un neprecizējot tiesas lēmumu attiecībā pret katru no tiem, bet, ierakstot pirmās instances tiesas spriedumā – „*Pārējā pieteiktajā daļā – par Ls 4469,76 kaitējuma kompensāciju N.M. nenoteikt. Kaitējuma atlīdzība iespējama civiltiesiskā kārtībā*”, cietušais faktiski tiek maldināts, ka viņam ir tiesība prasīt Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā arī morālā kaitējuma kompensāciju.

➤ Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 29.novembra spriedumu (lieta K04-0088/07-7) A.B. atzīts par vainīgu Krimināllikuma 177.panta trešajā daļā, 275.panta otrajā daļā, 193.panta ceturtajā daļā, 193.¹ panta pirmajā daļā un 279.panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā 2005.gada februārī un 2005.gada jūlijā. Tiesa no apsūdzētā A.B. par labu cietušajai A.B. piedzinusi Ls 100 600, sprieduma motīvu daļā norādot: „*Nemot vērā augstāk minēto, tiesa uzskata, ka A.B. darbību rezultātā cietušajai A.B. tika nodarīts materiālais zaudējums Ls 100600, kas sastāv no Ls 90600 kā tiešie zaudējumi un morālais kaitējums Ls 10000 apmērā.*”

Apelācijas instances tiesā cietusī A.B. uzturēja pieteikto kaitējuma kompensāciju Ls 15 600 apmērā, kas sastāv no atlīdzības Ls 10 000 par viņai radīto morālo kaitējumu un Ls 5 600 par materiālo kaitējumu, ko LR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta ar 2008.gada 5.septembra spriedumu (lieta Nr. PAK-275) apmierināja, uzliekot apsūdzētajam par pienākumu līdz 2009.gada 31.decembrim to atlīdzināt, kā to apsūdzētais apelācijas instances tiesas sēdē bija apņēmis darīt.

Nedz pirmās instances, nedz apelācijas instances tiesa savā nolēmumā nav norādījusi likuma normas, pamatojoties uz kādām apmierināta cietušās prasība par morālā kaitējuma kompensāciju, taču skaidrs ir tas, ka 2005.gada februārī un arī jūlijā, kad tika izdarīti A.B. inkriminētie noziedzīgie nodarījumi, nebija spēkā ne Kriminālprocesa likums un tā 26.nodaļa, ne arī Civillikuma 1635.pants, kas noteica pienākumu atlīdzināt morālo kaitējumu. Lai arī neviena no tiesām nav norādījusi, tieši ar kādām noziedzīgām darbībām morālais kaitējums radīts, taču neviens no inkriminētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem nevar aizskart arī tās intereses, kas norādītas tajā laikā spēkā esošajā Civillikuma 2352., 2352.^a, 2353.pantā – personiskā

brīvība, gods un cieņa, sieviešu nevainība. Tādējādi jāsecina, ka arī šajā gadījumā tiesiskā regulējuma morālā kaitējuma kompensācijai nebija un cietušās prasība ir apmierināta nelikumīgi. Apelācijas instances tiesas spriedums protestēts vai pārsūdzēts netika.

➤ Arī J.G. atzīts par vainīgu un sodīts par vidēja smaguma miesas bojājumu tīšu nodarīšanu 2005.gada 12.jūnijā, kad vēl nebija stājies spēkā regulējums par morālā kaitējuma kompensāciju, sakarā ar ko apelācijas instances tiesa cietušā O.P. kompensācijas pieteikumu noraidīja. Iebilstot pret šādu nolēmumu, cietušais, atsaucoties uz Civillikuma 1634., 1779., 1775.pantu, norādīja, ka šīs likuma normas piešķirot tiesības no noziedzīga nodarījuma cietušajai personai prasīt visa nodarītā kaitējuma un zaudējumu atlīdzību, un, tā kā J.G. noziedzīgo darbību rezultātā viņam bijusi nelikumīgi atņemta brīvība kā kāpņu telpā, tā arī savā dzīvoklī, tad saskaņā ar Civillikuma 2352.pantu prasījums par morālā kaitējuma kompensāciju bijis likumīgs un taisnīgs.

Noraidot O.P. kasācijas sūdzību, LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2007.gada 30.augusta lēmumā (lieta Nr. SKK 01-458/07)**, atzīmējot, ka Senāta Krimināllietu departaments jau lietās SKK-522/06, SKK-612/2006, SKK-269/2007 ir izteicis viedokli par kompensācijas atlīdzību par morālo kaitējumu, kas izriet no tiesiskajām attiecībām, kuras radušās pirms Kriminālprocesa likuma un Civillikuma 1635.panta (2006.gada 26.janvāra likuma redakcijā) spēkā stāšanās, norādīja, ka cietušā O.P. iebildumi kasācijas sūdzībā par Civillikuma 1635.panta un Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normu nepareizu nepiemērošanu nav pamatoti.

Senāta Krimināllietu departaments tāpat atzīmēja, ka pieteikumā par radītā kaitējuma kompensāciju, ko cietušais adresējis pirmās instances tiesai, savus prasījumus viņš pamatojis ar Civillikuma 1635., 1779., 1786., 2347.pantu, un apelācijas instances tiesa ir izskatījusi un izlēmusi spriedumā kompensācijas pieteikumā noteikto prasības priekšmetu uz norādītā pamata, savukārt kasācijas sūdzībā cietušais ir norādījis citu morālā kaitējuma kompensācijas pamatu – Civillikuma 2352.pantu. Atzīstot, ka kasācijas sūdzībā nedrīkst mainīt prasījuma pamatu, jo kompensācijas pieteikuma izskatīšana uz cita pamata saistīta ar pierādījumu pārbaudīšanu un novērtēšanu, bet kasācijas instances tiesa pierādījumus lietā no jauna neizvērtē, Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka cietušajam ir tiesības sniegt prasību par morālā kaitējuma piedziņu uz pamatiem, kurus nav izskatījusi tiesa krimināllietā, Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

[3] Taču apkopojuma gaitā konstatēti arī daži gadījumi, kad tiesa, lemjot jautājumu par morālā kaitējuma kompensāciju un noraidot to ar pamatojumu, ka noziedzīga nodarījuma brīdī neesot bijusi spēkā Civillikuma 1635.panta jaunā

redakcija, nav ņēmusi vērā, ka tajā laikā jau bijušas spēkā Kriminālprocesa likuma normas, kas nosaka cietušā tiesības uz morālā kaitējuma kompensāciju.

➤ Tā, piemēram, LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2007.gada 20.aprīļa lēmumu (lieta Nr. SKK 01-269/07)** atcēla Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 27.februāra spriedumu daļā par A.R. nodarītā morālā kaitējuma izlemšanu, viņa kompensācijas pieteikumu noraidot, un lietu šajā daļā nosūtīja jaunai izskatīšanai nolūkā panākt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu.

Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka, atceļot Preiļu rajona tiesas 2007.gada 18.janvāra spriedumu daļa par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu no A.I., kurš atzīts par vainīgu Krimināllikuma 231.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā 2005.gada 23.oktobrī, apelācijas instances tiesa nav ievērojusi Kriminālprocesa likuma, kurš stājies spēkā 2005.gada 1.oktobrī, 22.pantā deklarēto kriminālprocesa pamatprincipu par tiesībām uz kompensāciju par radīto kaitējumu. Tāpat norādīts, ka nav ievērots Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normās noteiktais, uzsverot, ka šīs normas faktiski satur arī materiālo tiesību normu pazīmes, tāpēc, izlemjot cietušā kompensācijas pieteikumu (arī daļā par morālo aizskārumu), tiesai jāvadās no šīm normām.

[4] No apkopojuma materiāliem jāsecina, ka vairāku gadu garumā **dažādi risināts jautājums par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesos, kuros persona apsūdzēta par Krimināllikuma 260.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, ņemot vērā, ka šo jautājumu reglamentē arī 2004.gada 7.aprīļa Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums, kas ir spēkā no 2004.gada 1.maija, un LR Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem,”** kas ir spēkā no 2005.gada 21.maija. Turklāt, kā pirmās instances, tā arī apelācijas instances tiesas praksē var izdalīt dažādus risinājuma variantus, atšķirīgi interpretējot cietušā pienākumu vērsties pie apdrošinātāja ar pieteikumu par apdrošināšanas atlīdzību par nemateriālajiem zaudējumiem.

Pirmkārt, var izdalīt gadījumus, kad pirmās instances tiesā morālā kaitējuma kompensācija netika noteikta, pamatojot, ka cietušais nav griezies pie apdrošinātāja, savukārt apelācijas instances tiesa šādu lēmumu atzina par nepareizu, uzskatot, ka tiesai iesniegtie pierādījumi par morālā kaitējuma kompensāciju bija jāpārbauda un jāizvērtē, sakarā ar ko lieta šajā daļā nosūtama jaunai izskatīšanai.

➤ Tā Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa ar 2007.gada 25.oktobra spriedumu (lieta Nr.K28-263/07-6, 11520098406) atzina A.M. par vainīgu

Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, kura rezultātā cieta gājēji I.Č. un A.A., iegūdami smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus, un viņi pieteica kompensāciju par morālo kaitējumu attiecīgi Ls 10 500 un 10 000 apmērā. Tiesa cietušo kompensācijas pieteikumus atstāja bez izskatīšanas, motivējot ar to, ka viņi nav iesnieguši dokumentālus pierādījumus tam, ka ir griezušies pie apdrošinātāja ar pieteikumu par apdrošināšanas atlīdzības izmaksu, taču, nosakot kompensācijas apmēru, tiesai jāņem vērā apdrošinātāja atlīdzība.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 9.janvāra lēmumu (lieta Nr.KA04-121-08/17) pirmās instances tiesas spriedumu atcēla daļā par pieteikto kaitējuma kompensācijas nenoteikšanu, atzīstot, ka tas nav tiesisks un pamatots, un nosūtīja lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai. Krimināllietu tiesas kolēģija norādīja, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 22.pantu personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu un fiziskas ciešanas, tiek garantētas procesuālās iespējas morālās kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai. Cietušie I.Č. un A.A. pirmās instances tiesā iesniedza līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai prasības pieteikumu par kaitējuma atlīdzināšanu, taču pirmās instances tiesa cietušo iesniegtos pierādījumus par kaitējuma kompensāciju nepārbaudīja un nevērtēja, kā rezultātā kaitējuma kompensāciju nenoteica, pieļaujot būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu, ko apelācijas instances tiesa nevar novērst, jo šo jautājumu pirmo reizi skatīt nav tiesīga.

Skatot lietu atkārtoti, Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa ar 2008.gada 21.augusta spriedumu (lieta Nr.K28-200/08-10) cietušo kaitējuma kompensācijas pieteikumus apmierināja, piedzenot I.Č. labā Ls 11 745,21 un A.A. labā Ls 11 939,21. Apmierinot apsūdzētās A.M. apelācijas sūdzību, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 8.decembra spriedumu (lieta Nr.KA04-743-08/26), ņemot vērā apelācijas tiesas rīcībā esošās ziņas par apdrošināšanas sabiedrības A.A. aprēķināto apdrošināšanas atlīdzību Ls 651,65 un apdrošinātāja iespējamās izmaksas I.Č. Ls 357,46, A.A. kaitējuma kompensāciju noteikusi Ls 11 287,56, bet I.Č. - Ls 11 388,40 apmērā.

Jāpiezīmē, ka gan pirmās, gan arī apelācijas instances tiesa nav nodalījusi kompensācijas apmēru pēc kaitējuma veidiem, nav arī strikti noteikts, par kādu summu samazināma materiālā un morālā kaitējuma kompensācija.

Otrkārt, pirmās instances tiesā morālā kaitējuma kompensācija nav noteikta, norādot uz apdrošināšanas gadījuma iestāšanos, ko apelācijas instances tiesa atzīst par nepamatotu un pati izlemj par morālā kaitējuma kompensāciju, ņemot vērā tās rīcībā esošās ziņas par apdrošināšanas atlīdzību, lai arī šie lēmumi atšķiras, ko apstiprina šādi piemēri.

➤ Tā ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 6.oktobra spriedumu (lieta Nr.K29-205/08), atzīstot L.V. par vainīgu Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, kura rezultātā Dz.K. nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, atzītas cietušās tiesības griezties ar kaitējuma kompensācijas pieteikumu tiesā civilprocesuālā kārtībā, pamatojot ar to, ka ir iestājies apdrošināšanas gadījums, un, lai noteiktu zaudējumu apmēru, ir jāpiemēro speciālie likumi – Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem.” Cietusī tiesas sēdē paskaidroja, ka vērsusies apdrošināšanas sabiedrībā, taču nav saņēmusi kompensāciju, viņai paskaidrots, ka kompensācijas saņemšanai nepieciešams notiesājošs tiesas spriedums, par ko dokumentāli pierādījumi gan netika iesniegti.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 30.marta spriedumu (lieta Nr.KA04-91-09/26), atceļot pirmās instances tiesas spriedumu daļā par kaitējuma kompensāciju, konstatēja, ka tiesa, lemjot jautājumu par kompensācijas kaitējuma piedziņu, nepamatoti atsaukusies tikai uz Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumiem Nr.331, un pamatoja, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 350., 352.pantu, kā arī Civillikuma 1635.pantu cietušajai Dz.K. ir tiesības prasīt morālā kaitējuma atlīdzinājumu pieteiktās summas – Ls 5 000 apmērā. Novērtējot tiesas kolēģijas rīcībā esošās ziņas par apdrošināšanas atlīdzības izmaksu no apdrošināšanas sabiedrības par nemateriālajiem zaudējumiem Ls 102,50 apmērā, pieteiktā kaitējuma kompensācija tika samazināta par šo summu.

Apelācijas instances tiesa tāpat uzskatīja, ka *„cinisks ir aizstāvja debašu runā izteiktais viedoklis, ka cietušās lūgums apmierināt pieteikto kaitējuma kompensāciju pilnā apmērā ir uzskatāms par naudas izspiešanu,”* jo Kriminālprocesa likuma 22.pants paredz, ka personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu un fiziskās ciešanas, tiek garantētas procesuālas iespējas morālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai,” kas atbilstot 1983.gada 24.novembris Eiropas Konvencijas par kompensācijas piešķiršanu vardarbīgu nodarījumu upuriem un Eiropas Padomes Direktīvas 2004/80 EK (2004.gada 29.aprīlis) „Par kompensāciju noziegumos cietušajiem” principiem. *„Kriminālprocesa likuma 22.pantā deklarētā pamatprincipa realizāciju regulē Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas, kas satur arī materiālo tiesību normas, un tiesai jāvadās no šīm normām.”*

➤ Valmieras rajona tiesa ar 2008.gada 15.decembra spriedumu (lieta Nr.K39-0344) tāpat nosprieda kompensāciju par morālo kaitējumu nenoteikt, norādot:

„Par cik cietušais N.K. pirms tiesas nav griezies pie apdrošinātāja un risinājis jautājumu arī par morālā kaitējuma atlīdzību un pirms tiesas nav izlemts jautājums ar apdrošinātājiem par morālā kaitējuma atlīdzību, tiesai nav tiesības izskatīt pēc būtības kompensācijas pieteikumu par morālo kaitējumu, kuru iesniedzot tiesai, nav ievērota likumā noteiktā iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtība.”

Par šo tiesas spriedumu apelācijas sūdzību iesniedzis cietušais N.K., apstrīdot norādi, ka tiesai nav tiesības izskatīt morālā kaitējuma kompensācijas pieteikumu pēc būtības, ja, to iesniedzot tiesai, nav ievērota Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumā un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumos Nr.331 noteiktā iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtība. Cietušais atsaucies uz LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 28.aprīļa un 25.novembra lēmumiem, norādot, ka cietusī persona pēc Krimināllikuma 260.panta tiktu ierobežota ar normatīvajos aktos noteiktajiem kompensācijas apmēriem, ja vadītos tikai pēc iepriekš minētā likuma un Ministru kabineta noteikumiem, kas būtu pretrunā ar Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmo un trešo daļu. Tā kā ar Krimināllikuma 260.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu tiek apdraudēta ne tikai satiksmes drošība, bet arī cilvēka dzīvība un veselība, lemjot jautājumu par radītā kaitējuma atlīdzību, esot piemērojams Civillikuma 1635.pants, kas dod tiesības cietušajam prasīt morālā kaitējuma atlīdzināšanu no personas, kura ar noziedzīgu nodarījumu to radījusi, turklāt morālais kaitējums šajā gadījumā neesot jāpierāda.

Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 26.jūnija spriedumu (lieta Nr.11130055908), norādot, ka cietušais ir vērsies pie apdrošinātāja par ceļu satiksmes negadījumā radītā morālā kaitējuma atlīdzināšanu un apdrošinātājs izmaksājis kompensāciju Ls 102,50 apmērā, par ko apelācijas instances tiesā iesniegts apstiprinājums, pirmās instances tiesas spriedumu daļā par kaitējuma kompensācijas pieteikuma izlemšanu atcēla un piedzina no U.V. par labu N.K. kompensāciju par radīto morālo kaitējumu Ls 4 500 apmērā tiesas sēdē norādīto Ls 7 337,50 vietā, cietušā norādīto pārējā daļā nevērtējot kā morālo kaitējumu Kriminālprocesa likuma normu izpratnē. Taču šajā gadījumā tiesa nolēmumā nav neko minējusi par apdrošinātāja izmaksātās atlīdzības ņemšanu vērā pie kompensācijas apmēra noteikšanas, vien atzīmējusi, ka lietas iztiesāšanas brīdī pirmajā instancē cietušais N.K. par šo faktu bija informēts, taču nedarīja to zināmu tiesai, kā rezultātā tiesa pamatoti nenoteica morālo kaitējumu, atsaucoties uz Ministru kabineta 2005.gada 17.jūnija noteikumiem Nr.331.

➤ Kompensāciju par morālo kaitējumu nenoteica arī Cēsu rajona tiesa kriminālprocesā V.R. apsūdzībā KL 260.panta trešajā daļā paredzētajā noziegumā. Tiesa savā 2008.gada 25.jūlija spriedumā (lieta Nr.K11-136/08), atsaucoties uz

nepieciešamību pie morālā kaitējuma apmēra noteikšanas ņemt vērā apdrošinātāja izmaksāto vai iespējamo apdrošināšanas atlīdzību, norādīja, ka pēc AAS „Balta” sniegtās informācijas, kurā cietušais A.L. ir griezies ar prasību atlīdzināt zaudējumus, paredzētā apdrošināšanas atlīdzība par nemateriālajiem zaudējumiem ir no Ls 20 līdz 400, taču cietušajam iespējamā atlīdzība nav aprēķināta, jo neesot iesniegts tiesu medicīnas eksperta atzinums, līdz ar to tiesai, nezinot izmaksājamo summu, nav iespējams to atskaitīt no tiesas noteiktās kompensācijas summas.

Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 27.oktobra spriedumu (lieta Nr.11400031008) pirmās instances tiesas spriedumu šajā daļā atcēla, norādot, ka apdrošināšanas sabiedrība 2008.gada 7.oktobrī ir pieņēmusi lēmumu par apdrošināšanas atlīdzības izmaksu A.L. sakarā ar ceļu satiksmes negadījumā nodarīto nemateriālo zaudējumu Ls 332,50 apmērā un vairs nav nekādu šķēršļu morālā kaitējuma kompensācijas noteikšanai šajā kriminālprocesā. Apelācijas tiesa atzina, ka cietušā pieteiktā morālā kaitējuma kompensācija Ls 5 000 apmērā ir samērīga, taču, nosakot ar tiesas nolēmumu no apsūdzētā piedzenamo kaitējuma kompensācijas apmēru, jāņem vērā cietušajam izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, kā arī Ls 900, ko apsūdzētais jau labprātīgi samaksājis cietušajam, lai daļēji atlīdzinātu paša radīto morālo kaitējumu, un pieteiktās kompensācijas apmērs jāsamazina par šo summu.

➤ Atšķirīgs risinājums rodams kriminālprocesā A.A. apsūdzībā Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, lai arī apelācijas instances tiesas rīcībā tāpat bija informācija par cietušajai izmaksāto apdrošināšanas atlīdzību.

Ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2008.gada 9.jūnija spriedumu (lieta Nr.K32-0067-08/2) nospriests nenoteikt kaitējuma kompensāciju cietušajai V.S., kuras vīrs gāja bojā A.A. izraisītajā satiksmes negadījumā, un G.J., kurš šajā negadījumā guva smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus. Tiesa pēc plašas Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma normu analīzes norādīja, ka tās paredz visu cietušo pieteikumus par kaitējuma kompensāciju norādīto zaudējumu atlīdzināšanu, izņemot izdevumu atlīdzināšanu par advokāta darbu, turklāt cietušie ir griezušies ar pieteikumu pie apdrošinātāja. Ņemot vērā, ka lietas materiālos nav nekādu pierādījumu par jau izmaksātajām kompensācijām vai aprēķiniem par iespējamajām cietušajiem izmaksājamajām kompensācijām un to apmēriem, tiesa uzskatīja, ka nav iespējams arī lemt par pieteikto kaitējuma kompensāciju apmēru šā kriminālprocesa ietvaros.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot cietušās V.S. pārstāvja apelācijas sūdzību, ar 2008.gada 12.novembra lēmumu (lieta Nr.KA04-555-08/26) atzina, ka pirmās instances tiesas spriedums atstājams negrozīts. Tiesa norādīja, ka tai gan ir iesniegta izziņa, ka V.S. ir aprēķināta nemateriālā zaudējuma atlīdzība Ls 200

apmērā, kas nebija pirmās instances tiesas rīcībā, līdz ar ko tai nebija iespējams noteikt kompensācijas apmērus un piedzīt no apsūdzētā kaitējuma kompensāciju. „*Ja pirmās instances tiesas rīcībā nebija pierādījumu, kas vērtējami, nosakot kaitējuma kompensāciju cietušajai V. S., tad apelācijas instancei nav likumīga pamata šos pierādījumus vērtēt, jo tiktu pārkāpts Kriminālprocesa likuma 1.pantā paredzētais mērķis par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu un liegtas tiesības pusēm tiesas nolēmumu pārsūdzēt 3 tiesu instancēs, jo, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 569.panta 3.daļu, kasācijas instances tiesa pierādījumus no jauna neizvērtē.*” Pirmās instances tiesa neesot liegusi cietušajai tiesības prasīt apmierinājumu Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Lemjot jautājumu par radītā kaitējuma atlīdzināšanu, ir piemērojamas materiālo tiesību normas, taču vērtējams ir tas apstāklis, ka ceļu satiksmes negadījums noticis 2006.gada 20.februārī, bet grozījumi Civillikuma 1635.pantā, kas pieņemti 2006.gada 26.janvārī, ir spēkā ar 2006.gada 1.martu.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2009.gada 13.janvāra lēmumu (lieta SKK-23/09)** apelācijas instances tiesas lēmumu atstāja negrozītu, norādot, ka tā pamatoti atzinusi, ka konkrētajā gadījumā nav likumīga pamata vērtēt pierādījumus attiecībā uz pieteikto kaitējuma kompensāciju, jo tie nebija pirmās instances tiesas rīcībā un līdz ar to tie iepriekš netika vērtēti. Senāta Krimināllietu departaments tāpat atzīmēja, ka, nenosakot kaitējuma kompensāciju cietušajai V.S., nav pieļauts Kriminālprocesa likuma 22.panta nosacījumu pārkāpums, atgādinot 2007.gada 1.marta lēmumā lietā SKK-96/2007 norādīto, ka „*tiesa, izlemjot jautājumu par kompensācijas pieteikumu, var apmierināt (piedzīt) prasību par kaitējuma atlīdzību, neapmierināt (noraidīt) to, atstāt bez izskatīšanas pieteikumu par nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma atlīdzināšanu un (vai) nenoteikt kompensāciju. Kompensācijas nenoteikšana vai pieteikuma atstāšana bez izskatīšanas neliedz personai tiesības prasīt kaitējuma atlīdzināšanu civiltiesiskā kārtībā jeb Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.*”

Jāatzīmē, ka šajā lietā cietušais lūdza vienlaicīgi piedzīt gan materiālo kaitējumu, gan morālo kaitējumu.

Treškārt, tiesu praksē, nosakot morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, **ne vienmēr tiek ievērots, ka cietušajiem ir paredzētas tiesības uz apdrošināšanas atlīdzību par nemateriālajiem zaudējumiem**, neraugoties uz to, ka LR Senāta Krimināllietu departaments vairākkārt ir paudis savu viedokli, kā šis jautājums risināms pareizi.

➤ Tā, piemēram, ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2008.gada 11.marta spriedumu (lieta Nr.K-48-08/1, 11520013107) no I.Č., atzīstot viņu par vainīgu Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, par labu M.B. – B., kura ceļu satiksmes negadījumā guva vidēja smaguma miesas

bojājumus, piedzīta morālā kaitējuma kompensācija Ls 5 000 apmērā, kas pamatots ar Kriminālprocesa likuma 22., 350., 353.pantu un Civillikuma 1635.pantu. No tiesas nolēmuma nav redzams, ka jautājums par saņemto vai iespējamo apdrošināšanas atlīdzību vispār būtu apspriests.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu sakarā ar apsūdzētās aizstāves iesniegto apelācijas sūdzību, kurā cita starpā norādīts, ka jautājums par kompensācijas izmaksāšanu nav risināts, vēršoties pie apdrošinātāja, un tiesa, pretēji judikatūrā valdošajam viedoklim, nav ņēmusi vērā apdrošinātāja izmaksāto vai arī iespējamo apdrošināšanas atlīdzību, ar 2009.gada 16.oktobra spriedumu (lieta Nr.KA04-21-09/26) atzina, ka pirmās instances tiesa jautājumu par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu ir izlēmusi likumīgi un pamatoti, taču tās rīcībā nebija ziņas no apdrošināšanas sabiedrības par cietušajai izmaksāto kompensāciju par nemateriālajiem zaudējumiem Ls 202,50 apmērā, tāpēc piedzītā kaitējuma kompensācija samazināma par šo summu.

➤ Ar Preiļu rajona tiesas 2008.gada 30.aprīļa spriedumu (lieta Nr.K25-0048/08) daļēji apmierināta I.L. prasība par morālā kaitējuma kompensāciju, piedzenot no V.T. Ls 3 000, jo viņš, būdams alkohola ietekmē, izraisīja ceļu satiksmes negadījumu, notriecot velosipēdisti un nodarot viņai vidēja smaguma miesas bojājumus. Kompensācijas piedziņa pamatota ar Civillikuma 1635.pantu, par saņemto vai iespējamo apdrošināšanas atlīdzību nolēmumā nekas nav minēts.

Šo jautājumu nav apspriedusi arī Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, kura ar 2008.gada 11.jūnija lēmumu (lieta Nr.KA03-0159/08) pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu, atzīstot, ka kompensācijas piedziņas pamatotība un apmērs ir pilnībā argumentēti, un norādot, ka pieprasītā un cietušās labā piedzītā summa ir pieticīga kompensācija pretstatā kaitējumam, kāds nodarīts cilvēka veselībai.

➤ Arī Ludzas rajona tiesa, piedzenot ar 2009.gada 13.marta spriedumu (lieta Nr.K22-0058/09) no M.I., kurš atzīts par vainīgu Krimināllikuma 260.panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, par labu I.R. morālā aizskāruma kompensāciju Ls 15 000 apmērā, vien norādījusi, ka tas ir adekvāts nodarījuma sekām – kājas zaudējumam, un ka tas ir nedaudzais, ko apsūdzētais savu iespēju robežās var darīt, neko neminot par apdrošināšanas atlīdzību un tās ņemšanu vērā.

Ar Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2009.gada 13.maija spriedumu (lieta Nr.KA03-0116/09) pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts, taču, tā kā spriedums daļā par morālā kaitējuma kompensāciju apstrīdēts netika, tas apelācijas tiesas nolēmumā arī nav apspriests.

➤ Ar Jelgavas tiesas 2008.gada 11.jūlija spriedumu (lieta Nr.11220179106) no R.S., kas atzīts par vainīgu Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētā

noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, cietušās B.L. labā, kas ceļu satiksmes negadījumā guvusi vieglus miesas bojājumus ar īslaicīgu veselības traucējumu, piedzīta morālā kaitējuma kompensācija Ls 300 apmērā.

Lai arī apsūdzētais R.S. to apstrīdēja, norādot, ka cietusī nav prasījusi apdrošināšanas atlīdzību no apdrošināšanas sabiedrības, Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 3.septembra lēmumu pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, vien norādot, ka apsūdzētā vainīgums ir apstiprināts ar krimināllietā savāktajiem un tiesas sēdē pārbaudītajiem, analizētajiem un novērtētajiem pierādījumiem, viņam noteiktais sods ir samērīgs izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumam, tā sekām, apsūdzētā personībai, un, ņemot vērā augstāk minētos apstākļus to kopumā, tiesas kolēģija nesaskata pamatu par labu cietušajai piedzītā materiālā un morālā kaitējuma kompensācijas apmēra pārskatīšanai.

Izskatot lietu sakarā ar apsūdzētā R.S. kasācijas sūdzību, LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2008.gada 29.oktobra lēmumu (lieta Nr. SKK-586/08)** Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas lēmumu daļā par kaitējuma kompensācijas piedziņu atcēla un lietu šajā daļā nosūtīja jaunai iztiesāšanai, konstatējot, ka apelācijas instances tiesa savā lēmumā nav izvērtējusi jautājumu par cietušās tiesībām prasīt atlīdzību par viņai radītajiem zaudējumiem no apdrošināšanas kompānijas, jo, nosakot materiālā zaudējuma un morālā kaitējuma apmēru, tiesai ir jāņem vērā apdrošinātāja izmaksātā vai iespējamā apdrošināšanas atlīdzība, ko konkrētajā lietā pirmās instances un apelācijas instances tiesa nav ņēmusi vērā.

Izskatot lietu atkārtoti, Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 3.aprīļa spriedumu piedzina no R.S. par labu B.L. atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 250 apmērā, no pirmās instances tiesas noteiktās atlīdzības par morālo kaitējumu Ls 300 apmērā atskaitot maksimālo iespējamo atlīdzību par nemateriālajiem zaudējumiem, kādu paredz Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331, jo cietusī nemateriālo zaudējumu atlīdzināšanu apdrošinātājam nebija pieteikusi. Tiesa norādīja, ka B.L. pirmās instances tiesas spriedumu likumā noteiktā kārtībā neesot pārsūdzējusi, lai arī tiesa noteikusi daudz mazāku atlīdzību par morālo kaitējumu, nekā cietusī to bija lūgusi.

➤ Apspriežams arī Siguldas tiesas 2008.gada 10.aprīļa spriedums (lieta Nr.K35-0176/07, K35-0023/08), ar kuru, atzīstot J.D. par vainīgu Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, tika lemts jautājums par cietušo morālā kaitējuma kompensācijas apmierināšanu. Uzskatot, ka cietušo pieteiktās morālās kompensācijas apmēri nav pilnībā pierādīti, tiesa par labu A.S. un L.S., kuri satiksmes negadījumā bija guvuši smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus un pieteica morālā kaitējuma kompensāciju Ls 50 000 apmērā katrs, piedzina pa Ls

6 000, bet K.G., kurai bija nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi – Ls 2 000 pieteikto Ls 20 000 vietā.

Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 27.novembra spriedumu (lieta Nr.KA04-443/08-28) pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts, noraidot kā nepamatotu apsūdzētā apelācijas sūdzībā norādīto, ka cietušie nav vispirms griezušies pie apdrošinātāja, lai saņemtu kompensāciju, un tiesa, apejot šo kārtību, nebija tiesīga noteikt kompensācijas, jo lietas 2.sējuma 165.-166.lpp. esot AAS „Gjensidige Baltic” paziņojums, ka cietušie griezušies apdrošināšanas sabiedrībā 2006.gada beigās, kur arī saņēmuši kompensācijas. Krimināllietu tiesas kolēģijas lēmumā norādīts, ka pirmās instances tiesa, nosakot kompensācijas, to ņēmusi vērā un tiesā noteikusi kompensācijas neatlīdzinātajā apmērā.

Nav pamata šaubīties par šāda apdrošināšanas sabiedrības paziņojuma esamību lietas materiālos, taču, pat ļoti rūpīgi iepazīstoties ar pirmās instances tiesas spriedumu, nevar atrast norādi nedz uz šo paziņojumu un cietušajiem izmaksātās apdrošināšanas atlīdzības apmēru, nedz uz to, ka tas būtu ņemts vērā, lemjot par pieteiktās morālā kaitējuma kompensācijas apmēru.

Arī savā kasācijas sūdzībā apsūdzētais norādīja, ka cietušie neesot izmantojuši tiesības vispirms vērsties pie apdrošināšanas sabiedrības, lai viņiem tiktu kompensēti nemateriālie zaudējumi, bet gan zaudējumus piedzinuši no viņa, kas esot pretrunā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 19.pantā noteikto, uz ko cietušo pārstāvis iebildumos pret kasācijas sūdzību norāda, ka apdrošināšanas sabiedrība nemaksājot morālo kaitējumu.

Noraidot apsūdzētā kasācijas sūdzību, LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2009.gada 29.janvāra lēmumā (lieta Nr. SKK-65/09)** norādīja, ka kriminālprocesā, *„izlemjot jautājumu par radītā kaitējuma atlīdzināšanu, jāņem vērā aprēķinātā, bet vēl neizmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, izmaksātā atlīdzināšanas atlīdzība, iespējamā apdrošināšanas atlīdzība, ja persona, kura pretendēja saņemt apdrošināšanas atlīdzību, nav likumā noteiktajā kārtībā iesniegusi iesniegumu par apdrošināšanas atlīdzību.”* Kasācijas instances tiesa atzina, ka tiesas noteiktās morālās kaitējuma kompensācijas ir ievērojami zemākas, nekā cietušo personu pieteiktās kompensācijas, neapmierinātajā daļā ietilpstot arī iespējamās apdrošināšanas atlīdzības par nemateriālajiem zaudējumiem, kas saskaņā ar Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumiem Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3.punktu par cietušās personas sāpēm un garīgajām ciešanām cietušās personas fiziskās traumas dēļ ir no 20 līdz 400 latiem.

➤ Ar Liepājas tiesas 2009.gada 9.marta spriedumu (lieta Nr.11260085908) V.P.–P. atzīta par vainīgu Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētā

noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Cietusī N.A., kurai ceļu satiksmes negadījumā nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, iesniegusi morālā kaitējuma kompensācijas pieteikumu Ls 3 000 apmērā, paskaidrojot, ka no apdrošināšanas sabiedrības šādu kompensāciju nav pieprasījusi. Tiesa, atzīstot, ka cietušajai ir tiesības izvēlēties morālā kaitējuma atlīdzību pieprasīt no vainīgās personas vai no apdrošināšanas kompānijas, kur kompensācijas apmērs ir ierobežots un noteikts samērā neliels, piedzina no V.P.–P. cietušās N.A. labā kompensāciju par morālo aizskārumu Ls 600 apmērā.

Par šo spriedumu apelācijas protestu iesniedzis Liepājas pilsētas prokuratūras prokurors A.Š., norādot, ka pirmās instances tiesa, daļēji apmierinot cietušās kompensācijas pieteikumu par morālo aizskārumu, nepamatoti nav piemērojusi Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu un LR Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumus Nr.331, turklāt, tiesa nav ņēmusi vērā, ka cietusī apdrošinātājam nav vispār iesniegusi pieteikumu par negadījumā nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem, būtībā atbrīvojot apdrošinātāju no pienākuma izmaksāt atlīdzību, jo tādējādi faktiski tiekot padarīta pilnīgi bezjēdzīga transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana un nepamatoti tiekot aizskartas transportlīdzekļu īpašnieku un tiesīgo lietotāju intereses.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 6.aprīļa spriedumu (lieta Nr.11260085908) pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, uzskatot, ka nevar uzlikt par pienākumu cietušajai griezties apdrošināšanas kompānijā morālā kaitējuma atlīdzības saņemšanai un minētā iemesla dēļ kriminālprocesa ietvaros pilnībā to noraidīt. Kā pamatojumu tam Krimināllietu tiesas kolēģija norādīja LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 25.novembra lēmumu lietā Nr. SKK-570/08, citējot: *„LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments uzskata, ka, vadoties tikai pēc „Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma” un 2005.gada 17.maija noteikumiem Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem”, cietusī persona pēc Krimināllikuma 260.panta tiktu ierobežota ar normatīvajos aktos noteiktiem kaitējuma kompensācijas apmēriem, kas ir pretrunā ar Kriminālprocesa likuma 350.pantu.”*

Apelācijas instances tiesa, tāpat atsaucoties uz tiesu praksi un LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta uzskatu, kas pausts 2008.gada 29.oktobra lēmumā lietā Nr. SKK-586/08 un 2009.gada 29.janvāra lēmumā lietā Nr. SKK-65/09, ka *„kriminālprocesā, izlemjot jautājumu par radītā kaitējuma atlīdzināšanu, jāņem vērā aprēķinātā, bet vēl neizmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, kā arī iespējamā apdrošināšanas atlīdzība, ja persona, kura*

pretendēja saņemt apdrošināšanas atlīdzību, nav likumā noteiktajā kārtībā iesniegusi iesniegumu par apdrošināšanas atlīdzību”, atzina, ka pirmās instances tiesa, nosakot cietušajai N.A. morālā kaitējuma apmēru, ir ņēmusi vērā iespējamo apdrošināšanas atlīdzību, kuru viņa varēja saņemt, jo tiesas noteiktā morālā kompensācija par labu cietušajai ir ievērojami zemāka nekā viņas pieteiktā morālā kaitējuma kompensācija, un šajā neapmierinātajā daļā arī ietilpst iespējamās apdrošināšanas atlīdzības apmērs par nemateriālajiem zaudējumiem, kas, ja atlīdzība tiks pieprasīta un saņemta, vēl ne tuvu neseš pieprasīto un tiesas sēdē neapmierināto apmēru. Turklāt tika norādīts, ka pirmās instances tiesa, daļēji apmierinot cietušās prasību par morālo kaitējumu, pārējā daļā nepamatoti to noraidījusi, jo minētais nav par šķērsli cietušajai griezties tiesā civilprocesuālajā kārtībā.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2009.gada 3.jūnija lēmumu (lieta Nr. SKK-308/09)**, apmierinot prokurora kasācijas protestu, šo Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedumu daļā par morālā kaitējuma kompensāciju atcēla un lietu nosūtīja jaunai iztiesāšanai, norādot, ka, lai arī *„cietušajai personai nav pienākums griezties ar iesniegumu par nemateriālā zaudējuma atlīdzināšanu apdrošināšanas sabiedrībā, taču tiesai, izvērtējot pieteiktā morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, ir jāņem vērā iespējamais apdrošināšanas atlīdzības apmērs. Pretējā gadījumā tiktu pārkāptas apsūdzētā tiesības paļauties uz civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu. Šajā gadījumā par pamatu būtu ņemams maksimālais likumā garantētais iespējamās atlīdzības apmērs.”*

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu atkārtoti, ar 2009.gada 10.septembra spriedumu pirmās instances tiesas spriedumu daļā par kaitējuma kompensācijas par morālo aizskārumu noteikšanu Ls 600 apmērā atcēla, norādot, ka pirmās instances tiesa, pretēji judikatūrai, spriedumā nav norādījusi konkrētu summu, kuru apdrošinātājs varētu izmaksāt cietušajai personai un kura tiek ņemta vērā, izlemjot jautājumu par morālā kaitējuma kompensāciju. Ņemot vērā, ka apelācijas instances tiesā cietušās pilnvarotā pārstāve iesniegusi dokumentus, kas apliecina, ka apdrošināšanas sabiedrība N.A. izmaksājusi Ls 110, un lūgusi kaitējuma kompensācijas apmēru par šo summu samazināt, tiesa nosprieda piedzīt no apsūdzētās par labu cietušajai Ls 490 kaitējuma kompensāciju par morālo aizskārumu.

Vienlaikus apelācijas instances tiesa nepiekrīta prokurora paustajam, ka kaitējuma atlīdzība kriminālprocesā nevar pārsniegt maksimālo summu, kādu kā atlīdzību paredz Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331, kas esot pretrunā kā ar Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā ietvertajām normām, tā Civillikuma normām, kā arī speciālā likumā „Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumā” noteikto. Speciālās normas paredz apdrošinātāja atbildības limitu, t.i., maksimālo izmaksājamo apdrošināšanas atbildību, kas nekādā

veidā nevarot ierobežot cietušā tiesību saņemt taisnīgu atlīdzību par morālo aizskārums un fiziskajām ciešanām.

Vairākos kriminālprocesos, kuros apdrošināšanas atlīdzība uz lietas izskatīšanas brīdi nebija aprēķināta, jo apdrošinātājs atteicies izmaksāt kompensāciju, kamēr nebūs stājies spēkā tiesas nolēmums, vai arī cietušais pie apdrošinātāja nebija vērsies, izvērtējot pieteiktā morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, tiesa iespējamo apdrošināšanas atlīdzības apmēru arī noteikusi, ņemot par pamatu maksimālo likumā garantēto iespējamās atlīdzības apmēru.

➤ Tāds ir Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2009.gada 10.marta spriedums (lieta Nr.K29-92/09, 11520120206), ar kuru daļēji apmierināta D.Z. prasība par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu Ls 10 000 apmērā, nosakot kompensāciju par viņai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem Ls 2 000. Ņemot vērā, ka, atbilstoši Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumu Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” II sadaļas 3.3.punktā noteiktajam, cietušajai personai, kurai ceļu satiksmes negadījuma rezultātā ir nodarīti viegli miesas bojājumi ar īslaicīgu veselības traucējumu, apdrošināšanas atlīdzības apmērs pienākas no 20 līdz 50 latiem, tiesa uzskatīja, ka kompensācijas summa samazināma par Ls 50, tas ir, par summu, ko cietusī ir tiesīga saņemt no apdrošināšanas sabiedrības, piedzenot no S.S. par labu D.Z. atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 1950. D.Z. bija vērsusies apdrošināšanas sabiedrībā, kur viņai paskaidrots, ka apdrošināšanas sabiedrība nesegs nekādus izdevumus par izskatāmā ceļu satiksmes negadījuma rezultātā nodarītajiem zaudējumiem, kamēr lietā nebūs stājies likumīgā spēkā tiesas nolēmums. Pirmās instances tiesas spriedums daļā par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu netika apstrīdēts.

➤ Tāpat jautājums izlemts arī ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2009.gada 21.septembra spriedumu (lieta Nr.K29-746/09, 11521096508), daļēji apmierinot cietušās L.N. pieteikto kaitējuma kompensāciju par nemateriālajiem zaudējumiem un nosakot to Ls 1 000 apmērā. Tā kā cietusī apdrošināšanas sabiedrībā nebija vērsusies, tiesa, atsaucoties uz LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 3.jūnija lēmumu lietā Nr. SKK-308/2009, ka ceļu satiksmes negadījumā cietušajai personai nav pienākums griezties ar iesniegumu par nemateriālo zaudējumu atlīdzināšanu apdrošināšanas sabiedrībā, taču tiesai, izvērtējot pieteiktā morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, ir jāņem vērā iespējamais apdrošināšanas atlīdzības apmērs, nosakāmā morālā kaitējuma kompensācijas summu samazināja par Ls 50 un piedzina no K.Š. par labu L.N., kura apsūdzētā izraisītajā ceļu satiksmes negadījumā bija guvusi vieglus miesas bojājumus ar īslaicīgu veselības traucējumu, atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 950.

Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2010.gada 7.aprīļa lēmumu (lieta Nr.KA04-90-10/5), pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts, noteikto morālo kompensāciju atzīstot par samērīgu naudas izteiksmē izteiktu atlīdzību, kas izlīdzinātu negatīvo ietekmi uz cietušās psihi un mazinātu viņai radītās ciešanas, kas radušās sakarā ar notikušo ceļu satiksmes negadījumu, kad viņu uz gājēju pārejas notrieca K.Š. vadītā automašīna.

➤ Valkas rajona tiesa, skatot krimināllietu V.G. apsūdzībā KL 260.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā (lieta Nr.K38-34/10), ar 2010.gada 23.aprīļa spriedumu nolēma piedzīt no apsūdzētā par labu cietušajai E.B., kurai ceļu satiksmes negadījumā tika nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, kompensāciju par morālo kaitējumu Ls 1 500 apmērā, norādot, ka viņas pieprasītā kompensācija Ls 5 000 apmērā ir pārmērīgi liela un neatbilst nodarījuma smagumam un sekām. Jautājums par apdrošināšanas atlīdzību un tās ņemšanu vērā nav apspriests.

Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2010.gada 6.septembra spriedumu (lieta Nr.11140043609) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par kompensācijas izlemšanu atcēla. Lai arī apelācijas instances tiesa atzīmēja, ka tiesas noteiktais kompensācijas apmērs ir taisnīgs, taču tika norādīts, ka kompensācijas apmēru un saņemšanas kārtību reglamentē arī speciālais likums un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331, vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanas gadījumā paredzot apdrošināšanas atlīdzību par nemateriālajiem zaudējumiem, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām, no 80 līdz 200 latiem. Tā kā cietusī E.B. tiesā paskaidroja, ka apdrošināšanas sabiedrība viņai ir izmaksājusi kompensāciju par nodarīto nemantisko kaitējumu, taču visā lietas iztiesāšanas gaitā viņai šis paziņojums esot pazudis, tiesa, ņemot vērā, ka nav iespējams precīzi noteikt cietušajai atlīdzinātā nemateriālā kaitējuma apmēru, nolēma pirmās instances tiesas noteikto kaitējuma apmēru samazināt par Ministru kabineta noteikumu Nr.331 3.2.punktā noteikto maksimālo atlīdzības apmēru. Apelācijas instances tiesa atzīmēja, „*vadoties tikai un vienīgi pēc Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumiem Nr.331, Krimināllikuma 260.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma rezultātā cietusī persona tiktu ierobežota ar normatīvajos aktos noteiktiem kaitējuma kompensācijas apmēriem, kas ir pretrunā ar Kriminālprocesa likuma 350.pantā noteikto.*”

➤ Liepājas tiesa ar 2009.gada 7.janvāra spriedumu (lieta Nr.11400092607) daļēji apmierinājusi cietušo A.M., O.P. un L.P. prasību par morālā kaitējuma kompensāciju, piedzenot to no A.K., kurš atzīts par vainīgu Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, pārējā daļā prasības noraidot.

Arī par šo spriedumu daļā par kaitējuma kompensācijas izlemšanu iesniegts Liepājas pilsētas prokuratūras prokurora A.Š. apelācijas protests, līdzīgi, kā jau

iepriekš analizētajā kriminālprocesā V.P.–P. apsūdzībā, norādot, ka tiesa nepamatoti nav piemērojusi Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumus Nr.331, kas esot speciālas tiesību normas attiecībā pret Kriminālprocesa likumu jautājumā par ceļu satiksmes negadījumos cietušām personām radīto zaudējumu atlīdzināšanu. Protestā norādīts, ka kriminālprocesā lemt par kompensācijas apmēru un piedziņu nebija pieļaujams, jo tiesas izmeklēšanā tika noskaidrots, ka O.P. un L.P. ir iesnieguši apdrošinātājam pieteikumus par atlīdzības izmaksu, kurš nav lēmis par izmaksu pirms nolēmuma kriminālprocesā, savukārt A.M. šādu pieteikumu nav iesniedzis, bet ir saņēmis atlīdzību paša noslēgta apdrošināšanas līguma ietvaros, taču tiesa papildu ziņas par iepriekš minēto apdrošināšanas atlīdzību pamatojumu un apmēru nebija saņēmusi.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 31.marta spriedumu (lieta Nr.111400092607) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par daļēji apmierināto kaitējuma atlīdzību atcēla, atstājot tiesības cietušajiem griezties tiesā civiltiesiskā tiesāšanās kārtībā. Tiesas kolēģija atzina, ka pirmās instances tiesa nepareizi izvērtējusi jautājumu par cietušo tiesībām prasīt atlīdzību par radītajiem zaudējumiem no apdrošināšanas sabiedrības. Izlemjot kriminālprocesā jautājumu par zaudējumu atlīdzību, tiesai neesot bijis nekāda pamata spriedumā izdarīt savus secinājumus par Noteikumos paredzētajiem kompensācijas apmēriem, jo šis normatīvais akts nav apspriežams, bet ir ņemams vērā, izlemjot jautājumu par personai nodarītajiem materiālajiem un nemateriālajiem zaudējumiem. Tiesai bija jāņem vērā apdrošinātāju izmaksātā vai iespējamā apdrošināšanas atlīdzība, kas konkrētajā gadījumā nav ticis darīts.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments, izskatot lietu sakarā ar cietušo un viņu pārstāvju kasācijas sūdzībām, ar **2009.gada 16.jūnija lēmumu (lieta Nr. SKK-307/09)** apelācijas instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu. Atzīstot, ka, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 22.pantā noteiktajam kriminālprocesa pamatprincipam, cietušajiem konkrētajā lietā ir tiesības uz kompensāciju par radīto kaitējumu, Senāta Krimināllietu departaments norādīja: *„No vispārējās kārtības, kāda noteikta Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā, būtiski atšķiras kaitējuma kompensācijas saņemšanas kārtības regulējums cietušajiem, kas par tādiem atzīti Krimināllikuma 260.pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā”, jo „šajos gadījumos kaitējuma kompensācijas veidu, apmēru un saņemšanas kārtību bez Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā ietvertajām normām, Civillikuma 1635.panta (2006.gada 26.janvāra likuma redakcijā) regulē arī speciālais likums un tam atbilstošie Ministru kabineta noteikumi.”*

Kasācijas instances tiesa arī šajā lēmumā, atsaucoties uz judikatūras lietām Nr. SKK-23/09 un Nr. SKK-65/09, vēlreiz apstiprināja savu uzskatu, ka „*kriminālprocesā, izlemjot jautājumu par radītā kaitējuma (kā materiālā, tā nemateriālā) atlīdzināšanu, jāņem vērā izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, aprēķinātā, bet vēl neizmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, kā arī iespējamā apdrošināšanas atlīdzība neatkarīgi no tā, vai cietusī persona nav paspējusi iesniegt iesniegumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu vai vispār nevēlas to darīt*”, ko konkrētajā lietā pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā.

➤ Jautājums par morālā kaitējuma kompensācijas noteikšanas pamatotību tika risināts arī kriminālprocesā J.V. apsūdzībā KL 260.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīguma izdarīšanā, no kura ar Jelgavas tiesas 2008.gada 30.oktobra spriedumu (lieta Nr.11230050405) D.V. labā, kuram ceļu satiksmes negadījumā nodarīti smagi, dzīvībai bīstami miesas bojājumi, piedzīta morālā kaitējuma kompensācija Ls 12 000 apmērā.

Zemgales apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 20.aprīļa spriedumu (lieta Nr.11230050405) atzina, ka cietušā prasība par kaitējuma atlīdzināšanu ir apmierināta pamatoti, nosakot taisnīgu morālā kaitējuma kompensāciju, vien norādot, ka pirmās instances tiesa nepamatoti ir atsaukusies uz Civillikuma 1635.pantu, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī neparedzēja morālā kaitējuma kompensāciju, tomēr spēkā bija Kriminālprocesa likums, uz kura 350.pantu tiesa ir atsaukusies.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2009.gada 2.jūlija **lēmumu (lieta Nr. SKK-345/09)**, apmierinot apsūdzētā kasācijas sūdzību, atcēla apelācijas instances tiesas spriedumu daļā, ar kuru par pamatotu un likumam atbilstošu atzīts pirmās instances tiesas spriedums par kaitējuma kompensācijas noteikšanu cietušajam D.V., norādot, ka jau pirmās instances tiesa, izskatot jautājumu par cietušā kaitējuma kompensācijas apmierināšanu vai neapmierināšanu, bija pieļāvusi kļūdas likuma piemērošanā, proti, tiesa nebija ņēmusi vērā, ka ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšanu nosaka Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas, bet zaudējumu aprēķināšanas un piedziņas kārtību sakarā ar ceļu satiksmes negadījumu regulē speciālas normas. Speciālo likumu normas nebija ņēmusi vērā arī apelācijas instances tiesa, izskatot lietu, turklāt nolēmuma motīvu daļā par kaitējuma kompensācijas apmierināšanas pamatotību sniedzot virspusēju un likumiem neatbilstošu motivāciju.

Izskatot lietu no jauna, Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 28.septembra spriedumu (lieta Nr.11230050405) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par kaitējuma kompensācijas izlemšanu D.V. labā, izņemot procesuālos izdevumus par pārstāvja darbu tiesā, atcēla, dodot viņam iespēju šos

jautājumus risināt civiltiesiskā kārtībā. Apelācijas instances tiesa norādīja, ka, nosakot kaitējuma apmēru, pirmās instances tiesa neesot ņēmusi vērā apdrošināšanas atlīdzību, kāda noteikta ar speciālajiem normatīvajiem aktiem, un arī apelācijas instances tiesa nevar lemt par to, jo tās rīcībā nav nekādu pierādījumu par jau izmaksātām kompensācijām vai aprēķiniem par iespējamām to izmaksām cietušajam.

LR Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departaments ar **2009.gada 3.decembra lēmumu (lieta Nr. SKK-642/09)** šo Zemgales apgabaltiesas Krimināllieta tiesas kolēģijas spriedumu atstāja negrozītu, atzīstot, ka apelācijas instances tiesa, nenosakot morālā kaitējuma kompensāciju un atstājot cietušajam tiesības griezties tiesā civiltiesiskā tiesāšanās kārtībā, nav pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas, kā arī šā likuma 1.pantu saskaņā ar kriminālprocesa pamatprincipiem, gadījumos, kad, neatliekot lietas izskatīšanu vai neizsludinot pārtraukumu, nav iespējams saņemt pierādījumus kaitējuma kompensācijas pieteikuma pamatojumam, tiesai ir tiesības kaitējuma kompensācijas apmēru šajā kriminālprocesā nenoteikt, kas atbilst Kriminālprocesa likuma 353.panta otrās daļas prasībām, kā arī vienam no kriminālprocesa pamatprincipiem – tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Šādā gadījumā kaitējuma atlīdzināšana iespējama civiltiesiskā kārtībā.

Tiesa esot pamatoti norādījusi, ka nav iespējams lemt par pieteikto kaitējuma kompensāciju, ja nav ņemta vērā apdrošinātāja aprēķinātā un izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, aprēķinātā un vēl neizmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, kā arī iespējamā apdrošināšanas atlīdzība, ja persona nav likumīgā kārtā iesniegusi apdrošināšanas atlīdzības pieteikumu. Tāpat arī tika norādīts, ka atbilstoši Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumu Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 1.punktam, 3.1.punktā paredzētā maksimāli iespējamā apdrošināšanas atlīdzības summa nenozīmē, ka visos gadījumos tāda tiks arī izmaksāta, jo tas ir jautājums, ko izlemj apdrošinātājs vai Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs.

[5] Taču no šā judikatūrā nostiprinātā principa ir pieļaujams izņēmums, ņemot vērā Kriminālprocesa 352.panta ceturtajā daļā noteikto, ka 1) kaitējuma nodarītājs var labprātīgi piekrist cietušā noteiktajam kompensācijas apmēram un 2) viņi var to noteikt, savstarpēji vienojoties.

Šajā sakarībā vispirms minams kriminālprocess M.B. apsūdzībā Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, kura izraisītajā ceļu satiksmes negadījumā gājis bojā nepilnus deviņus gadus vecais S.G.. Liepājas tiesa ar 2008.gada 15.februāra spriedumu (lieta Nr.11260022807) pilnībā apmierinājusi cietušās D.G. kaitējuma kompensācijas pieteikumu par morālo kaitējumu, piedzenot no apsūdzētā Ls 10 000. D.G. skaidroja, ka apdrošināšanas kompānijā viņas pieteikums par zaudējumu atlīdzību nav izskatīts, jo nav spēkā stājies spriedums lietā.

Tiesa, ņemot vērā to, ka Kriminālprocesa likums paredz cietušā tiesības iesniegt kaitējuma kompensācijas pieteikumu par morālo aizskārumu, kā arī ievērojot to, ka cietusī šāda kaitējuma atlīdzību nav saņēmusi, uzskatīja, ka „*cietušajai ir tiesības izvēlēties šā kaitējuma atlīdzību pieprasīt no apsūdzētā vai no apdrošināšanas kompānijas atbilstoši Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma un Ministru kabineta noteikumu Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” nosacījumiem, kur kompensācijas apmērs ir ierobežots un salīdzinoši neliels. Šajā gadījumā cietusī ir izvēlējusies kaitējuma kompensāciju par morālo aizskārumu pieprasīt no apsūdzētā un tiesa atzīst par iespējamu to izlemt kriminālprocesa ietvaros, tādējādi nodrošinot Kriminālprocesa likuma 1.pantā ietvertā Kriminālprocesa likuma mērķa sasniegšanu-krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu.*” Tāpat spriedumā akcentēts, ka, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 350.panta otro daļu, kompensācija ir krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements, ko apsūdzētais samaksā brīvprātīgi vai uz tiesas nolēmuma pamata, apsūdzētais pilnībā atzinis un apņēmis atlīdzināt cietušās S.G. iesniegto kaitējuma kompensācijas pieteikumu Ls 10 000 apmērā par morālo kaitējumu.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 14.aprīļa lēmumu (lieta Nr.KA02-0070/08) pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, noraidot Liepājas pilsētas prokuratūras prokurora A.Š. apelācijas protestu par sprieduma atcelšanu daļā par kaitējuma kompensācijas izlemšanu par morālo aizskārumu, jo, pēc prokurora ieskata, tiesa nepamatoti neesot piemērojusi Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumus Nr.331, kā arī apmierinājusi kompensācijas pieteikumu par morālo kaitējumu, neņemot vērā iespējamo apdrošinātāja atlīdzības izmaksu. Krimināllietu tiesas kolēģija norādīja, ka pirmās instances tiesa esot izvērtējusi pieteikumā norādītos apstākļus, kā arī iespējamo atlīdzības apmēru, ko izmaksā apdrošinātājs, norādot, ka tas ir ierobežots un samērā neliels. Apsūdzētais pilnībā labprātīgi tiesā piekritis pieprasītās kompensācijas apmēram, kas atbilstot Kriminālprocesa likuma 352.panta ceturtās daļas regulējumam.

Noraidot prokurora kasācijas protestu, LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2008.gada 3.jūnija lēmumā lietā Nr. SKK-321/08** atzina, ka pirmās instances un apelācijas instances tiesa pamatoti apmierinājusi cietušās S.G. prasību daļā par morālā kaitējuma kompensācijas Ls 10 000 apmērā piedziņu no apsūdzētā M.B., jo:

1) apelācijas instances tiesa, izskatot konkrēto lietu, ievērojusi Kriminālprocesa likuma, kas stājies spēkā 2005.gada 1.oktobrī, 22.pantā deklarēto

kriminālprocesa pamatprincipu par tiesībām uz kompensāciju par radīto kaitējumu, kas atbilst 1983.gada 24.novembra Eiropas Konvencijas par kompensāciju piešķiršanu vardarbīgu noziegumu upuriem un Eiropas Padomes Direktīvas 2004/80 EK (2004.gada 29.aprīlis) „Par kompensāciju noziegumos cietušajiem” garam. Kriminālprocesa likuma 22.pantā noteikts, ka personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālās un materiālās kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai;

2) Kriminālprocesa likuma 22.pantā deklarētā pamatprincipa praktisku realizāciju sīki regulē Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā „Ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšana” ietvertās normas –

- Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmajā daļā dots kompensācijas jēdziens, norādot, ka kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu,

- Kriminālprocesa likuma 350.panta otrajā daļā uzsvērts, ka kompensācija ir krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements, ko apsūdzētais samaksā labprātīgi vai uz tiesas nolēmuma pamata,

- Kriminālprocesa likuma 353.pants reglamentē to personu loku, kurām tiesa var uzlikt kompensācijas samaksas pienākumu, bet 352.pantā noteikti kompensācijas apmēra kritēriji:

3) Apsūdzētā M.B. prettiesiskā darbība cietušajai ir kaitējusi un šie apstākļi pilnībā atbilst arī Civillikuma 1635.pantā (redakcijā pēc 2006.gada 1.marta) dotajam morālā kaitējuma jēdzienam, jo to dēļ cietušā ir cietusi garīgi, par ko pienākas atlīdzība vienreizējas kompensācijas veidā, ko arī faktiski viņa lūdz, iesniedzot motivētu pieteikumu par kompensācijas piedziņu Ls 10 000 apmērā par garīgām ciešanām;

4) Apsūdzētais M.B. pilnībā labprātīgi piekritis cietušās pieteiktās kompensācijas par morālo kaitējumu apmēram un izteicis gatavību to samaksāt cietušajai, sakarā ar ko cietusī S.G. arī nav griezusies civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas iestādēs ar iesniegumu, lai saņemtu nelielo kompensācijas daļu par viņai nodarītajām garīgajām ciešanām sakarā ar dēla nāvi.

➤ Savukārt apsūdzētā un cietušā vienošanās par kompensācijas apmēru fiksēta kriminālprocesā A.A. apsūdzībā Krimināllikuma 125.panta pirmajā daļā un 231.panta otrajā paredzēto noziegumu izdarīšanā, ko Dobeles rajona tiesa konstatējusi ar 2008.gada 15.oktobra spriedumu (lieta Nr.K13-125/08). Kā izriet no tiesas nolēmuma, apsūdzētais tiesai apliecinājis, ka ir daļēji jau sācis atlīdzināt nodarīto kaitējumu un arī turpmāk atlīdzinās kaitējumu tādā apmērā un kārtībā, kā noslēguši vienošanos ar cietušā pārstāvi, savukārt cietušā A.R. pārstāvis, kurš bija iesniedzis

pieteikumu Ls 500 000 apmērā par izdevumiem, kas saistīti ar ārstēšanās izdevumiem, advokāta pakalpojumiem un morālo kaitējumu, tiesā to neuzturēja, jo ar apsūdzēto esot noslēdzis rakstisku vienošanos par šo kaitējumu Ls 50 000 apmērā samaksas laiku un kārtību. Tiesa, nosakot A.A. brīvības atņemšanas sodu nosacīti, uzlika viņam par pienākumu atlīdzināt kaitējumu cietušajam saskaņā ar panākto vienošanos ar cietušā pārstāvi.

Apelācijas sūdzību iesniedzis apsūdzētā aizstāvis zvērināts advokāts I.C., kurš cita starpā lūdza atcelt pirmās instances tiesas spriedumu daļā par uzlikto pienākumu atlīdzināt kaitējumu cietušajam saskaņā ar panākto vienošanos un kaitējuma kompensāciju cietušajam J.R. nenoteikt. Sūdzībā norādīts, ka pirmās instances tiesa, uzliekot pienākumu, atsaukusies uz vienošanos ar cietušā pārstāvi, taču A.A. vienošanās ar Ē.R. pēc sava satura neatbilstot Krimināllikuma 55.panta sestās daļas 1.punktā paredzētā pienākuma jēgai. Šī vienošanās noslēgta ārpus kriminālprocesa ietvariem, tā neesot apspriesta un izvērtēta krimināllietas iztiesāšanās. Ar noziedzīgiem nodarījumiem kaitējums nodarīts J.R., bet vienošanās nodibinājusi saistības starp apsūdzēto un Ē.R., vienošanās saturs no likuma viedokļa esot strīdīgs, līdz ar to tiesai nav bijis pamata uzlikt apsūdzētajam pienākumu pildīt saistības ar Ē.R.

Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 19.maija spriedumu (lieta Nr.11200006708) apelācijas sūdzību šajā daļā noraidīja, atzīstot pirmās instances tiesas spriedumu par taisnīgu, likumīgu un pamatotu.

Krimināllietu tiesas kolēģija norādīja, ka no pirmās instances tiesas sēdes protokola redzams, ka tiesas sēdē pasludināts pārtraukums, lai apsūdzētais ar cietušā pārstāvi pārrunātu morālā kaitējuma atlīdzības jautājumus, pēc pārtraukuma apsūdzētais iesniedzis pašrocīgi rakstīto noslēgto vienošanos par kaitējuma kompensācijas atlīdzību un tās nosacījumiem, ar kuru iepazinusies tiesa un visi procesa dalībnieki. Apsūdzētais paskaidrojis, ka piekrīt visiem vienošanās minētajiem nosacījumiem, tiesu debatēs vēlreiz apliecinot, ka izpildīs visu, ko parakstījis, savukārt viņa aizstāvis norādījis, ka apsūdzētais vienošanos noslēdzis brīvprātīgi, pēc paša vēlēšanās, jo savu vainu pilnībā atzinis, piekritis nosacījumiem. Arī cietušā pārstāvis – viņa dēls Ē.R., kura statusu kriminālprocesā, pilnvaras un piedalīšanos procesuālajās darbībās tiesa neapšaubīja, apliecinājis, ka vēlas šo vienošanos, noslēdzis to labprātīgi pēc paša vēlēšanās, līdz ar to iepriekš pieteikto kaitējuma kompensāciju vairs neuztur, tāpēc apelācijas instances tiesai nav tiesību lemt par kaitējuma kompensāciju.

Tiesas kolēģija tāpat norādīja, ka Dobeles rajona tiesa pieņēmusi un pievienojusi lietai noslēgto vienošanos, un „no tiesas sprieduma esot redzams, ka tai, tāpat kā cietušā viedoklim, kuru neapšaubāmi ietekmēja šis dokuments, bijusi ievērojama nozīme, tiesai lemjot par apsūdzētajam piemērojamo soda veidu un mēru. Krimināllikuma 55.panta sestās daļas 1.punktā paredzēta iespēja, nosacīti notiesājot,

uzlikt notiesātajam par pienākumu noteiktā termiņā novērst radīto kaitējumu.” Apelācijas instances tiesas sēdē apsūdzētais esot liecinājis, ka pirmās instances tiesas sēdes pārtraukuma laikā apspriedē par šo jautājumu piedalījies ne tikai viņa aizstāvis zvērināts advokāts I.C., bet arī tēvs A.A., līdz ar to varot secināt, ka „*pirmās instances tiesa pamatoti prezumējusi, ka tikušas apsvērtas arī šādas vienošanās reālas izpildes iespējas, pretējā gadījumā noslēgtā vienošanās būtu vērtējama kā tīša ļaunprātība attiecībā pret cietušo un arī kā tiesas maldināšana.*” Līdz ar to apelācijas instances tiesa secināja, ka „*pirmās instances tiesa nav pārkāpusi apsūdzētā tiesības, un viņa vēlēšanos atkāpties no paša parakstītajiem solījumiem pēc tam, kad panākts viņam vēlamais – saņemts tikai nosacīts brīvības atņemšanas sods, vērtē kā negodprātīgu attieksmi pret izdarītā sekām (cilvēks kļuvis par 1.grupas invalīdu, kam nepieciešama nepārtraukta aprūpe un uzraudzība) un cenšanos izvairīties no atbildības par tām.*”

Apsūdzētā aizstāvis zvērināta advokāta palīgs A.Ā. iesniedzis līdžīga rakstura kasācijas sūdzību, kuru izskatot, LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2009.gada 2.jūlija lēmumu (lieta Nr. SKK-387/09)** nolēma izslēgt no apelācijas instances tiesas sprieduma KL 55.panta sestās daļas 1.punkta kārtībā apsūdzētajam uzlikto pienākumu atlīdzināt kaitējumu cietušajam saskaņā ar panākto vienošanos ar cietušā pārstāvi.

Senāta Krimināllietu departaments, atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 352.pantu, norādīja, ka „*kaitējuma kompensācijas apmēru var noteikt divos veidos: to var noteikt tiesa (Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmā daļa) vai kaitējuma nodarītājs var labprātīgi piekrist cietušā noteiktajam kompensācijas apmēram, vai viņi var to noteikt, savstarpēji vienojoties (Kriminālprocesa likuma 352.panta ceturtā daļa). Tā kā no konkrētās krimināllietas materiāliem redzams, ka apsūdzētais A.A. savstarpēji vienojies ar cietušā pārstāvi Ē.R. par kaitējuma kompensācijas labprātīgu segšanu, pie šādiem apstākļiem tiesai nebija jālemj par kaitējuma kompensācijas atlīdzināšanu, kā to nepamatoti kasācijas sūdzībā norādījis apsūdzētā A.A. aizstāvis.*” Vienlaikus Senāta Krimināllietu departaments atzina, ka „*apelācijas instances tiesas A.A. uzliktais pienākums atlīdzināt kaitējumu cietušajam saskaņā ar panākto vienošanos ar cietušā pārstāvi ir abstrakts un nekonkrēts. Šāds pienākums nav izpildāms piespiedu kārtā atbilstoši Civilprocesa likuma normām.*” Minētā iemesla dēļ Senāta Krimināllietu departaments apelācijas instances tiesas uzlikto pienākumu A.A. atlīdzināt kaitējumu saskaņā ar panākto vienošanos no apelācijas instances tiesas sprieduma izslēdza, „*lai ātrāk panāktu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu*”, jo „*saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 350.panta otro daļu kaitējuma kompensācija ir krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements.*” Senāta Krimināllietu departaments tāpat norādīja, ka „*atbilstoši Kriminālprocesa likuma*

353.panta otrajai daļai, kad tiesa kompensāciju nav noteikusi, kā tas redzams no konkrētās lietas, kaitējuma atlīdzināšana notiek civiltiesiskā kārtībā.”

Arī Rīgas rajona tiesa ar 2006.gada 12.maija spriedumu (lieta Nr.K33-0091/06), atzīstot T.K. par vainīgu KL 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā un nosakot viņam brīvības atņemšanas sodu nosacīti, bija uzlikusi viņam par pienākumu iespējami īsā laikā atlīdzināt cietušajām radīto kaitējumu vai, samērā ar savu mantas stāvokli un ievērojot cietušo intereses, veikt regulārus ikmēneša maksājumus, vērstus uz pilnīgu kaitējuma atlīdzību cietušajām. Šis spriedums apelācijas kārtībā gan tika atcelts un kaitējuma kompensācijas pieteikums noraidīts, jo, kā jau minēts iepriekš, šā nodarījuma izdarīšanas laikā nebija tiesiskā regulējuma par morālā kaitējuma kompensāciju.

Tādējādi no iepriekš minēto prakses piemēru analīzes izriet, ka judikatūrā ir strikti noteikti morālā kaitējuma kompensācijas izlemšanas noteikumi un kārtība kriminālprocesā par Krimināllikuma 260.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu, proti, vadoties no Kriminālprocesa likuma 22.panta un 26.nodaļas normu priekšrakstiem un ievērojot Civillikuma 1635.pantā noteikto, kā arī ņemot vērā Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumus Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem.”

Tajā pašā laikā jāsecina, ka tiesu izpratne par to, kādā veidā ir ņemama vērā apdrošinātāja aprēķinātā un izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, aprēķinātā un vēl neizmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, kā arī iespējamā apdrošināšanas atlīdzība, ja persona nav iesniegusi apdrošināšanas atlīdzības pieteikumu, nav vienveidīga, jo tiesas, nosakot morālā kaitējuma kompensācijas apmēru gadījumos, kad apdrošināšanas atlīdzība jau izmaksāta vai aprēķināta, gan samazina piedzītās kompensācijas apmēru par saņemto vai aprēķināto summu, gan uzskata, ka piedzītajā kompensācijas apmērā, kas tiek noteikts mazākā apmērā, nekā cietušais to ir pieprasījis, šī summa jau ierēķināta, gan arī norāda, ka kompensācija piedzīta apdrošinātāja nesegto nemateriālo zaudējumu apmērā. Savukārt, gadījumos, kad persona pie apdrošinātāja nav griezusies, morālā kaitējuma kompensācija kriminālprocesā vai nu netiek noteikta, vai arī piedzenamās kompensācijas apmērs tiek samazināts par maksimālo summu, ko cietušais ir tiesīgs saņemt no apdrošinātāja, neatkarīgi no tā, vai pieteikto kaitējuma kompensāciju tiesa ir apmierinājusi pilnībā vai tikai daļēji. Lai nodrošinātu vienveidību šā jautājuma risināšanā, apkopojuma kopsavilkumā tiks formulēti attiecīgie ierosinājumi.

[5] Kā jau iepriekš minēts, Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 19.panta otrās daļas 3. un 4.punktā ir norādīts, ka nemateriālie zaudējumi ir zaudējumi, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām sakarā ar apgādnieka, apgādājamā vai laulātā nāvi vai 1.grupas invaliditāti, no kā izriet, ka citām personām, kuras nav ceļu satiksmes negadījumā bojā gājušā vai 1.grupas invaliditāti ieguvušā laulātais, apgādnieks vai apgādājamais, nav tiesību uz apdrošināšanas atlīdzību. Taču apkopojuma gaitā konstatēts piemērs, kad tiesa, nosakot morālā kaitējuma kompensāciju, **nav ņēmusi vērā Speciālajā likumā un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumos Nr.331 noteiktos gadījumus, kad persona var saņemt apdrošināšanas atlīdzību par ceļu satiksmes negadījumā tai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām.**

➤ Tā ar Valmieras rajona tiesas 2008.gada 19.augusta spriedumu (lieta Nr.K39—0263-08) no apsūdzētā M.S., kurš atzīts par vainīgu Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, par labu cietušajai R.O. piedzīta morālā kaitējuma kompensācija Ls 30 000 apmērā sakarā ar viņas meitas nāvi M.S. izraisītajā ceļu satiksmes negadījumā.

Vidzemes apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 3.novembra spriedumu (lieta Nr.11130011408) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par pieteiktās morālā kaitējuma kompensācijas izlemšanu atcēla un nosprieda kompensāciju par R.O. radīto morālo kaitējumu nenoteikt, atzīstot, ka nemateriālo zaudējumu daļa atbilstoši Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 19.pantam un LR Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumiem Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītiem nemateriālajiem zaudējumiem” esot jāsedz apdrošinātājam. Spriedumā norādīts, ka cietušajai R.O. esot tiesības saņemt morālo kaitējumu par garīgajām sāpēm un ciešanām sakarā ar meitas nāvi, taču apelācijas instances tiesa nevarot aprēķināt pareizu morālā kaitējuma apmēru, tāpēc nolemts kompensāciju par morālo kaitējumu nenoteikt.

Par apelācijas instances tiesas spriedumu daļā par morālā kaitējuma kompensācijas nenoteikšanu cietusī R.O. iesniegusi kasācijas sūdzību, kurā uzsvērusi, ka saskaņā ar likumu no apdrošinātāja viņai kompensācija par morālo kaitējumu nepienākoties, jo viņa likuma „Par valsts pensijām” 20.panta izpratnē nav uzskatāma par apgādājamo, tā kā nav atradusies savas meitas apgādībā – dzīvojusi no meitas atsevišķi, saņēmusi vecuma pensiju, meita viņu nav apgādājusi un nesniegusi tādu materiālo palīdzību, kas būtu pastāvīga un galvenais eksistences līdzekļu avots.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2008.gada 15.decembra lēmumu (lieta Nr. SKK-674/08)** Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu

tiesas kolēģijas spriedumu daļā par morālā kaitējuma kompensācijas nenoteikšanu cietušajai R.O. atcēla un lietu šajā daļā nodeva jaunai izskatīšanai tai pašai apelācijas instances tiesai citā tiesas sastāvā. Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka „saskaņā ar „Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma” 19.panta otrās daļas 3.punktu ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītie nemateriālie zaudējumi ir zaudējumi, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām sakarā ar apgādnieka, apgādājamā un laulātā nāvi. Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumu Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 1.pants paredz, ka šie noteikumi piemērojami, nosakot apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātajā apdrošināšanā par ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām cietušās personas fiziskas traumas, sakropļojuma, invaliditātes dēļ, kā arī cietušās personas apgādnieka, apgādājamā vai laulātā nāves dēļ vai tādēļ, ka cietušās personas apgādnieks, apgādājamais vai laulātais kļuvis par 1.grupas invalīdu.”

Tālāk Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka „no minētā likuma normām secināms, ka apdrošinātājs personai nodarītos nemateriālos zaudējumus (morālo kaitējumu) sedz ceļu satiksmes negadījumā bojā gājušā laulātam, viņa apgādniekam un apgādājamajam. Kasācijas sūdzībā cietusī norādījusi, ka viņa nav atradusies savas meitas Z.S. apgādībā likuma „Par valsts pensijām” 20.panta izpratnē.

Ievērojot minēto un ievērojot Civillikuma 1635.panta saturu (2006.gada 20.janvāra redakcijā), katra pati par sevi neatlauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Minētajā Civillikuma normā izskaidrots morālā kaitējuma jēdziens, ar to saprotot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatlautas darbības rezultātā nodarītu cietušā mantisku tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Atlīdzības apmēru nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas. Izskatot lietu no jauna apelācijas kārtībā daļā par morālā kaitējuma kompensācijas nenoteikšanu, augstākminētie apsvērumi par likumu piemērošanu ņemami vērā.”

Izskatot lietu atkārtoti, Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 29.septembra spriedumu R.O. kaitējuma kompensācijas pieteikumu apmierināja daļēji un piedzina no M.S. morālā kaitējuma kompensāciju Ls 10 000 apmērā.

➤ Jautājums par cietušās tiesībām saņemt apdrošināšanas atlīdzību bija aktuāls arī kriminālprocesā L.S. apsūdzībā Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā

paredzētā nozieguma izdarīšanā, kura rezultātā gāja bojā gājējs G.B. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa ar 2009.gada 1.oktobra spriedumu (lieta Nr.K32-400/5) apmierināja cietušās - bojā gājušā meitas K.M. pieteikumu par morālā kaitējuma kompensāciju Ls 10 000 apmērā, atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 22.pantu un 26.nodaļas normām, lai arī apsūdzētā un viņas aizstāve S.S. pieteikto morālā kaitējuma kompensāciju neatzina, norādīdamas, ka morālā kaitējuma pieteikums nav pamatots, Ministru kabineta noteikumi ir paredzējuši minimālu kaitējuma atlīdzību un cietusī var vērsties pie apdrošinātājiem.

Par pirmās instances tiesas spriedumu, tostarp arī daļā par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu, apelācijas sūdzību iesniedza apsūdzētā L.S., cita starpā norādot, ka tiesa nav izvērtējusi viņas aizstāves norādīto, ka morālā kaitējuma atlīdzināšanu daļēji ir uzņēmusies arī apdrošināšanas kompānija, kurā viņa bija apdrošinājusi savu civiltiesisko atbildību, ko apsūdzētā un viņas aizstāve uzturēja apelācijas instances tiesas sēdē. Savukārt cietusī K.M. paskaidroja, ka par morālā kaitējuma kompensāciju apdrošināšanas kompānijā nevērsās, jo likums to neparedz. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 2.decembra spriedumu (lieta Nr.KA04-974-09/7) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par morālā kaitējuma atlīdzināšanu atstāja negrozītu, atzīstot par nepamatotu apelācijas sūdzībā norādīto, ka, nosakot kaitējuma kompensāciju, ir jāņem vērā cietušās tiesības griezties pie apdrošināšanas kompānijas, jo saskaņā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 19.pantu cietusī neietilpst to personu sarakstā, kurai ir tiesības saņemt nemateriālos zaudējumus apdrošināšanas kompānijā.

[6] Savukārt kriminālprocesā U.P. apsūdzībā Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, kura izraisītā ceļu satiksmes negadījuma rezultātā gāja bojā V.R., gan pirmās, gan apelācijas instances tiesā **netika apsvērta, vai šajā gadījumā nav jāpiemēro Ceļu satiksmes likuma normas kaitējuma kompensācijas izlemšanā.** Un tā,

➤ ar Tukuma rajona tiesas 2009.gada 3.februāra spriedumu (lieta Nr.K37-28/08, K37-4/09), atzīstot U.P. par vainīgu viņam inkriminētā nozieguma izdarīšanā, tika nospriests daļēji apmierināt bojā gājušā dēla R.R. ar Civillikuma 1776. un 1779.pantu pamatoto pieteikumu par morālā kaitējuma kompensāciju Ls 20 000 apmērā, atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 350.pantu, 351.panta pirmo daļu un 353.pantu.

Ar Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2009.gada 28.oktobra lēmumu (lieta Nr.11390001207) pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts, pievienojoties tajā izdarītajiem secinājumiem par morālā kaitējuma kompensāciju.

Apelācijas instances tiesa norādīja, ka tā papildus ņem vērā no Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 19.panta otrajā daļā noteiktā izrietošo, ka izskatāmajā noziedzīgajā nodarījumā bojā gājušā dēls neietilpst to personu lokā, kurām būtu tiesības saņemt nemateriālā kaitējuma kompensāciju, kas neizslēdz lietā par cietušo atzītajam R.R. tiesības prasīt morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesa ietvaros, kā to nosaka Kriminālprocesa likuma 350.pants.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar **2009.gada 17.decembra lēmumu (lieta Nr. SKK-693/09)** atcēla apelācijas instances tiesas lēmumu daļā par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu un nolēma kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā nenoteikt, jo apelācijas instances tiesa nav apsvērusi, vai šajā lietā nav jāpiemēro Ceļu satiksmes likuma normas kaitējuma kompensācijas izlemšanā, jo, kā izriet no lietā esošā sabiedrības ar ierobežotu atbildību [..] valdes priekšsēdētāja A.K. parakstītā SIA darbinieka U.P. raksturojuma, U.P. notikuma laikā strādājis par šoferi SIA „[.]”.

Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka *„Saskaņā ar Ceļu satiksmes likuma 1.panta 24., 25., 29.punktu, 44.panta otro un trešo daļu par transportlīdzekļu ekspluatācijas rezultātā nodarīto zaudējumu atbild transportlīdzekļa īpašnieks vai valdītājs, ja viņš nepierāda, ka zaudējums radies nepārvaramas varas dēļ, ar paša cietušā nodomu vai cietušā rupjas neuzmanības dēļ vai arī citu iemeslu dēļ, kuri saskaņā ar likumu atbrīvo no atbildības par zaudējuma atlīdzību. Gadījumos, kad transportlīdzeklis ir nodots turētājam, par nodarītajiem zaudējumiem atbild turētājs, ja viņš nav vienojies ar īpašnieku par citādu zaudējumu segšanas kārtību. Transportlīdzekļa īpašnieks ir fiziskā vai juridiskā persona, kurai pieder transportlīdzeklis. Par valsts vai pašvaldības transportlīdzekļa īpašnieku šā likuma izpratnē uzskatāma tiešā vai pastarpinātā valsts pārvaldes iestāde, uz kuras vārda transportlīdzeklis reģistrēts. Transportlīdzekļa valdītājs ir persona, kuras tiesiskā valdījumā ir transportlīdzeklis uz mantojuma tiesību pamata. Transportlīdzekļa turētājs ir fiziskā vai juridiskā persona, kura uz tiesiska pamata (mantas īres, nomas, patapinājuma līguma u.c.) lieto transportlīdzekli. Par transportlīdzekļa turētāju nav uzskatāma persona, kas transportlīdzekli lieto uz dienesta vai darba tiesisko attiecību pamata.”*

Tā kā apelācijas instances tiesa netika apsvērusi, vai šajā lietā nav jāpiemēro Ceļu satiksmes likuma normas kaitējuma kompensācijas izlemšanā, un tas skar arī kriminālprocesā neiesaistītu personu tiesības un intereses, Senāta Krimināllietu departaments nolēma, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 353.panta otro daļu kaitējuma kompensācija šajā kriminālprocesā nav jānosaka, kas neierobežo cietušā

tiesības iesniegt pieteikumu par kaitējuma kompensāciju Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

[7] Vairākos kriminālprocesos atšķirīgi tika risināts jautājums par to, vai uz konkrēto gadījumu attiecināmi Civillikuma 1635.panta nosacījumi, kas, savukārt, atsevišķos nolēmumos noveda pie kļūdainiem secinājumiem par nepieciešamību pieteikumā pamatot pieprasītās morālā kaitējuma kompensācijas apmēru.

➤ Piemēram, Kuldīgas rajona tiesa ar 2008.gada 13.maija spriedumu (lieta Nr.11250025607) nosprieda nenoteikt cietušajai R.R., kuras vīrs gājis bojā A.Š. izraisītajā ceļu satiksmes negadījumā, kompensācijas apmēra lielumu, norādot, ka šāds morālais kaitējums attiecas uz nemateriāliem zaudējumiem Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma izpratnē, savukārt apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem, kas saistīti ar sāpēm un garīgajām ciešanām cietušās personas laulātā nāves dēļ, regulē Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331. Cietusī par viņai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem esot saņēmusi kompensāciju Ls 5 000 un, lai arī neesot strīda par cietušās tiesībām saņemt morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, lielāku par apdrošināšanas kompānijas samaksāto kompensācijas apmēru, tiesa uzskatot, ka cietusī nav pamatojusi un pierādījusi šo kompensācijas apmēru, tāpēc arī nevarot noteikt kompensācijas apmēru.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, atceļot pirmās instances tiesas spriedumu daļā par pieteiktās kompensācijas izlemšanu, 2008.gada 29.jūlija spriedumā (lieta Nr.11250025607) norādīja, ka tiesa nav pietiekami izvērtējusi esošo praksi šo jautājumu izlemšanā, līdz ar to nepamatoti nepiemērojot Civillikuma 1635.panta nosacījumus. Tiesa esot nolēmumā atsaukusies uz Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 2.augusta lēmumu lietā Nr. SKK-401/07, par kuru 2008.gada 28.aprīļa lēmumā lietā Nr. SKK-181/2008 atzīts, ka lēmums ir nepilnīgs, un, tā kā Krimināllikuma 260.pantā ietvertais noziedzīgais nodarījums apdraud divus objektus – satiksmes drošību, kā arī cilvēka dzīvību un veselību, - lemjot jautājumu par kaitējuma atlīdzināšanu, piemērojams Civillikuma 1635.pants.

➤ Arī Madonas rajona tiesa ar 2008.gada 2.septembra spriedumu (lieta Nr.11170019506), atzīstot M.A. par vainīgu Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, nosprieda kompensāciju par morālo kaitējumu cietušajiem M.E. un G.E., kuriem ceļu satiksmes negadījumā nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, nenoteikt, jo cietušo pieteiktais morālais kaitējums attiecoties uz nemateriāliem zaudējumiem Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma un Ministru kabineta

2005.gada 17.maija noteikumu Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” izpratnē un saskaņā ar tiem arī atlīdzināms. Tāpat tika norādīts, ka Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums, kura izdarīšana M.A. atzīts par vainīgu, ietverts Krimināllikuma XXI nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību” un, pēc tiesas ieskata, neattiecas uz Civillikuma 1635.pantā paredzētajiem gadījumiem.

Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 12.marta spriedumu pirmās instances tiesas spriedumu daļā par kaitējuma kompensācijas nenoteikšanu cietušajiem M. un G.E. atcēla, norādot, ka LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2008.gada 28.aprīļa lēmumā lietā Nr. SKK-181/2008 norādījis: „No Krimināllikuma 260.panta dispozīcijas izriet, ka šis noziedzīgais nodarījums apdraud ne vien satiksmes drošību, kas ir uzskatāms par šī noziedzīgā nodarījuma tiešo objektu, bet arī cilvēka dzīvību un veselību, kas ir šī noziedzīgā nodarījuma otrs objekts. Tāpēc, lemjot par radītā kaitējuma atlīdzināšanu, ir piemērojams Civillikuma 1635.pants, kas dod tiesības cietušajam prasīt morālā kaitējuma atlīdzināšanu no personas, kura ar noziedzīgu nodarījumu to radījusi. Vadoties tikai un vienīgi pēc Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšanas likuma un 2005.gada 17.maija noteikumiem Nr.331, cietusī persona pēc Krimināllikuma 260.panta tiktu ierobežota ar normatīvajos aktos noteiktiem kaitējuma kompensācijas apmēriem, kas ir pretrunā ar Kriminālprocesa likuma 350.pantu, pirmkārt, ar pirmo daļu, kurā likums nosaka kompensāciju kā gandarījumu par morālo kaitējumu, un, otrkārt, ar trešo daļu, kas paredz cietušā tiesības nepiekrīst kompensācijas apmēriem, ja uzskata, ka ar to nav atlīdzināts viss radītais kaitējums.” Cietušo morālā kaitējuma kompensācijas pieteikumi tika apmierināti daļēji, norādot, ka pārējā prasījuma daļā – G.E. par Ls 4 000 un M.E. par Ls 6 500 morālā kaitējuma kompensācija kriminālprocesā nav nosakāma, ņemot vērā, ka viņiem ir tiesības griezties pie apdrošinātāja, bet, ja cietušie uzskatīs, ka viņiem ar kriminālprocesā piedzītajām summām un ar apdrošinātāja izmaksātajām summām nav atlīdzināts viss nodarītais morālais kaitējums, viņiem neapmierinātajā prasījumu daļā ir tiesības griezties tiesā civiltiesāšanās kārtībā.

Jāpiezīmē, ka šajā jau minētajā Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 28.aprīļa lēmumā lietā Nr. SKK 181/08 arī akcentēts, ka saskaņā ar Civillikuma 1635.panta trešo daļu „cietušajam nav jāpierāda morālais kaitējums gadījumos, kad pret viņu vērstā neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret šīs personas dzīvību, veselību”, kas tiesu praksē ne vienmēr tiek ievērots.

➤ Tā kļūdaini jautājums par morālā kaitējuma kompensāciju izlemts kriminālprocesā I.J. apsūdzībā Krimināllikuma 130.panta pirmajā daļā un 185.panta

pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, kas skaidrojams ar nepareizu Kriminālprocesa likuma 350.panta priekšrakstu izpratni. Ventspils tiesa ar 2008.gada 7.maija spriedumu (lieta Nr.K40-363/07), noraidot cietušā A.I. morālā kaitējuma kompensācijas pieteikumu Ls 5 000 apmērā, norādīja, ka atbilstoši Civillikuma 1635.panta trešajai daļai, ja neatļauta darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret veselību, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums, taču saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmo daļu cietušajam esot pienākums pamatot pieprasītās kompensācijas apmēru, lai tiesa varētu izvērtēt tā atbilstību, bet cietušais prasības pieteikumā motivāciju par pieprasītās morālā kaitējuma kompensācijas apmēru nav sniedzis.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, atceļot ar 2008.gada 5.novembra spriedumu (lieta Nr.11150055807) pirmās instances spriedumu daļā par noraidīto morālā kaitējuma kompensāciju, norādīja, ka tiesa nepamatoti sprieduma motīvu daļā konstatējusi, ka A.I. uzturētais morālais kaitējums ir noraidāms, jo cietušais to nav pierādījis, taču tas neatbilst lietā esošajiem faktiem. Apelācijas instances tiesa atzina cietušā prasību par morālā kaitējuma kompensāciju par pamatotu, norādot, ka nav strīdu par to, ka, piekaudams cietušo darba kabinetā aiz personiskiem motīviem, I.J. pazemoja viņu, nodarīja tam sāpes un ciešanas. Vienlaikus Krimināllietu tiesas kolēģija atzina, ka prasītais morālā kaitējuma kompensācijas apmērs neatbilst nodarīto miesas bojājumu smaguma pakāpei un to sekām, un piedzina no apsūdzētā par labu cietušajam morālā kaitējuma kompensāciju Ls 1 000 apmērā.

Šajā kriminālprocesā pieteikumu par morālā kaitējuma kompensāciju Ls 6 500 apmērā iesniegusi arī SIA „[.]”, kuras telpās izdarīts noziedzīgais nodarījums un tīši sabojāta arī SIA piederošā manta, šo pieteikumu sabiedrības vārdā pirmās instances tiesā uzturēja tās valdes loceklis cietušais A.I. SIA „[.]” pieteikums par morālā kaitējuma kompensāciju tāpat tika noraidīts sakarā ar motivācijas neesamību par pieprasītās kompensācijas apmēru, ko apelācijas instances tiesa atzina par pamatotu.

Taču šajā gadījumā bija apspriežams jautājums par juridiskās personas tiesībām uz morālā kaitējuma kompensāciju vispār, ņemot vērā, ka saskaņā ar Civillikuma 1635.panta otrajā daļā noteikto ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā izdarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Pirmās instances tiesa tikai aprobežojusies ar šīs likuma normas nocitēšanu, neapspriežot pēc būtības, vai tas attiecināms arī uz juridisku personu.

Jāpiezīmē, ka Kriminālprocesa likuma 95.panta pirmajā daļā norādītais, ka cietušais kriminālprocesā var būt fiziska vai juridiska persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu ir radīts kaitējums, proti, morāls aizskārumš, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums, kā arī 97.panta pirmajā daļā noteiktais, ka cietušais, ņemot vērā viņam

nodarīto morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantiskā zaudējuma apmērus, piesaka šā kaitējuma apmēru un izmanto savas procesuālās tiesības morālas un materiālas kompensācijas gūšanai, atbildi uz šo jautājumu nesniedz.

Likumdevējs savu attieksmi šajā daļā ir izteicis 2005.gada 2.jūnija likumā „Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums”,¹³ iedalot zaudējumus šā likuma izpratnē mantiskajā zaudējumā, personiskajā kaitējumā un morālajā kaitējumā. Saskaņā ar likuma 9.pantu morālais kaitējums ir fiziskās personas ciešanas, kuras tai izraisījis būtisks šīs personas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu prettiesisks aizskārumš, savukārt, kā noteikts likuma 8.pantā, ar personisko kaitējumu saprot kaitējumu, kas nodarīts fiziskās personas dzīvībai, fiziskajai integritātei, veselībai, brīvībai, godam un cieņai, personiskam vai ģimenes noslēpumam vai komercnoslēpumam, autortiesībām vai citām nemantiskajām tiesībām vai ar likumu aizsargātajām interesēm.

Likuma 8.panta otrajā daļā noteikts, ka juridiskajai personai (komersantam) ir tiesības uz atlīdzinājumu tikai par personisko kaitējumu, kas nodarīts tās darījumu reputācijai, komercnoslēpumam un autortiesībām. Tā kā analizējamā likumā personiskā kaitējuma un morālā kaitējuma definējums atbilst Civillikuma 1635.pantā dotā morālā kaitējuma jēdzienam, domājams, ka jautājums par morālo kaitējumu juridiskajām personām būtu izlemjams tikai iepriekš minēto nemantisko tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskāruma gadījumā, cietušajam pierādot morālo kaitējumu un tā apmēru.

➤ Arī kriminālprocesā U.Ķ. un J.B. apsūdzībā KL 231.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā Ventspils tiesa ar 2008.gada 16.jūnija spriedumu (lieta Nr.K40-133/08) nosprieda cietušā P.Z. pieteikumu par morālā kaitējuma kompensāciju neapmierināt, tāpat norādot, ka saskaņā ar Civillikuma 1635.panta trešo daļu, ja neatļauta darbība izpaudusies pret personas veselību, pieņemams, ka šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums, taču saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmo daļu cietušajam ir pienākums pamatot pieprasītās kompensācijas apmēru, lai tiesa varētu izvērtēt tā atbilstību, bet P.Z. nepamatoja morālās un fiziskās kompensācijas apmēru.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, atceļot pirmās instances tiesas spriedumu daļā par morālā kaitējuma kompensācijas izlemšanu, 2008.gada 3.decembra spriedumā (lieta Nr.KA02-0162/08) pamatoti atzina, ka tā nepareizi tulkojusi Kriminālprocesa likuma 351.pantu, jo norādījusi, ka cietušais nav pamatojis morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, kur šādu pienākumu uzliekot minētā procesuālā norma. Krimināllietu tiesas kolēģija pareizi atzīmēja, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 351.pantu cietušajam jāpamato pieprasītās kompensācijas

¹³ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.96, 2005, 17.jūn.

apmērs daļā, kas attiecas uz materiālo kaitējumu, taču šādu pienākumu likums neuzliek daļā par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām. Cietušā pienākums esot norādīt uz šāda kaitējuma esamību, bet tiesas kompetencē ir noteikt tā apmēru, izvērtējot nodarījuma smagumu un izdarīšanas raksturu, morālā aizskārums dziļumu un publiskumu, nodarītās fiziskās ciešanas, kā arī pārējos lietā objektīvi noskaidrotos apstākļus.

➤ Līdzīgs kļūdainais risinājums bijis arī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā, ar 2009.gada 6.aprīļa spriedumu (lieta Nr.K29-91/09-9) nenosakot morālā kaitējuma kompensāciju V.G., kura R.D. izdarītā noziedzīgā nodarījuma rezultātā guvusi vieglus miesas bojājumus bez veselības traucējuma, tāpat motivējot, ka cietusī nav pamatojusi kaitējuma kompensācijas apmēru.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija 2009.gada 2.jūnija spriedumā (lieta Nr.KA04-517-09/26) atzina, ka pirmās instances tiesai nebija likumīga pamata morālā kaitējuma kompensāciju nenoteikt, jo pret cietušo vērsta neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret šīs personas veselību un cietušajai šajā gadījumā morālais kaitējums nav jāpierāda.

[8] Tā kā likumdevējs paredzējis cietušā tiesības uz kaitējuma kompensāciju gan par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām, gan sakarā ar mantisko zaudējumu, Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmajā daļā nosakot atšķirīgu regulējumu par pieteikuma saturu, vairākos kriminālprocesos aktuāls ir bijis jautājums par kompensācijas apmēra noteikšanu pēc kaitējuma veidiem, kad morālā kaitējuma kompensācija netika noteikta, jo cietušais nedz pieteikumā, nedz tiesas sēdē nav varējis nodalīt kompensācijas summas par mantisko un morālo kaitējumu.

➤ Tāds risinājums, piemēram, rodams, Liepājas tiesas 2009.gada 22.maija spriedumā (lieta Nr.11260005809), ar kuru nospriests nenoteikt kaitējuma kompensāciju par cietušajiem D.M. un V.M. radīto morālo aizskārumu un mantisko zaudējumu, ko cietusī D.M. lūdza piedzīt no apsūdzētā L.K., kurš uzbrauca D.M. un bērnu ratiņos esošajam V.M. un nodarīja attiecīgi vidēja smaguma miesas bojājumus un vieglus miesas bojājumus ar īslaicīgu veselības traucējumu.

Kaitējuma kompensācijas pieteikums pamatots ar nodarītajiem miesas bojājumiem abiem cietušajiem, ilgstošo ārstēšanos un nepieciešamību fizisko un psihisko rehabilitāciju turpināt nākotnē, radītajām komplikācijām, diskomforta sajūtu, psiholoģiskajām ciešanām pēc negadījuma. Pieteikumā lūgts piedzīt no L.K. par labu D.M. morālo kaitējumu Ls 7 000 un morālo kaitējumu par labu V.M. – Ls 3 000. Tiesas sēdē D.M. paskaidroja, ka pieteikumu uztur uz tajā ietvertajiem pamatiem un pieteikuma summa Ls 10 000 sastāv gan no materiālā kaitējuma par nākotnē

nepieciešamajiem ārstēšanās izdevumiem, gan atlīdzības par morālo kaitējumu, gan advokātu pakalpojumu atlīdzības, bet atsevišķi summas viņa nodalīt nevarot.

Nenosakot kriminālprocesā kaitējuma kompensāciju, pirmās instances tiesa pamatoti uzskatījusi, ka cietusī nav varējusi nodalīt katra nodarītā kaitējuma apmēru, kā arī ir iesniegusi atlīdzības pieteikumu apdrošināšanas sabiedrībā par materiālajiem zaudējumiem, taču neprecīzi norādījusi, ka Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmā daļa nosaka, ka cietušajam pieteikumā jāpamato pieprasītās kompensācijas apmērs. Tas attiecināms tikai uz mantisko kaitējumu, jo morālā aizskāruma kompensācijas apmēra pamatošanu likumdevējs neprasa.

Kurzemes apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 29.novembra spriedumu (lieta Nr.11260005809) pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, norādot, ka arī apelācijas instances tiesā cietusī D.M. nevarēja nodalīt un pamatot nodarītā kaitējuma apmēru, kad viņa sniedza paskaidrojumus par morālā kaitējuma kompensāciju: tajā tika pārsvarā norādīti nodarītie materiālie zaudējumi saistībā ar viņas un dēla turpmāko ārstēšanos, pie tam atzīstot, ka šos zaudējumus apņēmusies segt apdrošināšanas sabiedrība. Krimināllietu tiesas kolēģija tāpat norādīja, ka apelācijas instances tiesai nav likumīga pamata vērtēt kā pierādījumu attiecībā uz pieteikto kompensāciju tiesas sēdē iesniegto apdrošināšanas sabiedrības izziņu par aprēķināto apdrošināšanas atlīdzību par sāpēm un garīgām ciešanām fiziskās traumas dēļ, jo tie nebija pirmās instances tiesas rīcībā un līdz ar to tie iepriekš nav tikuši vērtēti.

➤ Savukārt Preiļu rajona tiesa pie līdzīgiem apstākļiem ar 2009.gada 23.oktobra spriedumu (lieta Nr.11320031200) daļēji apmierinājusi A.J-as un A.J.-a pieteikumus par morālā kaitējuma kompensāciju, piedzenot no apsūdzētās T.Z., kuras izraisītajā ceļu satiksmes negadījumā cietušie guvuši smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus, par labu A.J-ai Ls 5 000 un par labu A.J-am Ls 3 000.

Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 15.decembra spriedumu (lieta Nr.KA03-0282/09) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu abiem cietušajiem atcēla un nosprieda kompensāciju nenoteikt, jo cietušo kompensācijas pieteikumus, kurus iesniedza un abu instanču tiesās uzturēja cietušo pārstāve – zvērināta advokāte I.J., ietverta norāde ne tikai uz fiziskām sāpēm un garīgām ciešanām, bet arī uz kompensācijas nepieciešamību, lai cietušie varētu turpināt ārstēties, atalgot kopēju A.J-ai un nodrošināt viņai rehabilitāciju. Kā atzina tiesas kolēģija, piedzīto kompensāciju apmēri ietver gan tieši kompensāciju par morālo kaitējumu, gan maksu par priekšā stāvošiem materiālajiem zaudējumiem, kas nav aprēķināmi, jo nav zināmi izdevumi sakarā ar turpmāko ārstēšanos. Ja apelācijas instances tiesa atzītu, ka piedzītās summas sastāv

tikai no kompensācijām par morālo kaitējumu, tas pasliktinātu apsūdzētās stāvokli. Tāpat pirmās instances tiesa neesot ņēmusi vērā apdrošinātāja iespējamo atlīdzību.

➤ Arī kriminālprocesā A.D. apsūdzībā Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā cietusī J.F., kurai ceļu satiksmes negadījumā nodarīti smagi miesas bojājumi, kas izpaudušies nelabojamā sejas izķēmojumā, iesniegusi pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju Ls 8 000 apmērā, kas ietvēra ārstēšanās izdevumus un morālo kaitējumu. Atzīstot, ka cietušajai ir ticis nodarīts mantiskais un morālais kaitējums un ir tiesības uz kompensāciju par radīto kaitējumu, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa ar 2007.gada 4.oktobra spriedumu (lieta Nr.K29-269/07, 11520026706), atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 353.panta otro daļu, nosprieda atzīt cietušās tiesības griezties ar kaitējuma kompensācijas pieteikumu tiesā civiltiesiskā kārtībā, jo esot iestājies apdrošināšanas gadījums un apdrošināšanas kompānija nav izmaksājusi apdrošināšanas atlīdzību, un, lai noteiktu zaudējumu apmēru, jāpiemēro speciālie likumi. Sprieduma rezolutīvajā daļā tiesa gan nav norādījusi, nedz ka nospriests kaitējuma kompensāciju nenoteikt, nedz pieteikumu atstāt bez izskatīšanas.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2007.gada 26.novembra spriedumu (lieta Nr.KA04-806/07-24) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par J.F. kaitējuma kompensācijas pieteikumu atcēla un lietu nosūtīja jaunai izskatīšanai, norādot, ka apelācijas instances tiesai nav likumīga pamata izlemt cietušās pieteikumu par kaitējuma kompensāciju, jo pirmās instances tiesa daļā par kaitējuma kompensāciju, kuras apmērs tika apstrīdēts, pierādījumu pārbaudi neveica.

Skatot lietu atkārtoti, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa ar 2008.gada 23.decembra spriedumu (lieta Nr.K29-695/08) apmierināja cietušās J.F. morālā kaitējuma kompensāciju Ls 3 443,43 apmērā, savukārt Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 23.februāra spriedumu (lieta Nr.KA04-260-09/27) šo spriedumu atcēla un grozīja par piedzītās kaitējuma kompensācijas apmēru, nosakot to Ls 2 194,98 apmērā.

Apelācijas instances tiesa norādīja, ka cietusī J.F. lietā ir pieteikusi kaitējuma kompensāciju kopumā par Ls 8 000, materiālo kaitējumu viņa vērtējusi Ls 5 805,02 apmērā, bet morālo – Ls 2 194,98. Pirmās instances tiesa esot pamatoti apmierinājusi tiesas sēdē uzturēto materiālā kaitējuma kompensāciju Ls 2 580, pārējā daļā materiālā kaitējuma kompensācija nav uzturēta, cietušās pilnvarotajai pārstāvei norādot, ka atsevišķu materiālo izdevumu pamatošanai nebija pierādījumu, kā arī atrēķināma saņemtā apdrošināšanas atlīdzība, un vienlaikus palielinot morālā kaitējuma kompensāciju no Ls 2 194,98 līdz Ls 3 443,43, ko tiesa nepamatoti šādā apmērā apmierinājusi, jo cietusī savā pieteikumā morālo kaitējumu novērtējusi Ls 2 194,98 apmērā. Tiesas kolēģija pievienojās prokurora viedoklim, ka cietušās pieteiktā

materiālā kaitējuma kompensācija nevar pārvērsties morālā kaitējuma kompensācijā, un atzina, ka pie apstākļiem, kad cietusī nevar pamatot un pierādīt kādu no pieteiktās materiālā kaitējuma kompensācijas pozīcijām, šo summu tiesas izmeklēšanas laikā nevar pārvērst par morālā kaitējuma kompensāciju. Cietušajai līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai bija tiesības savu pieteikumu precizēt un norādīt, kādu morālā kaitējuma kompensāciju viņa no apsūdzētā vēlas saņemt.

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2009.gada 30.jūnija lēmumu (lieta Nr. SKK-0294/09) apelācijas instances tiesas 2009.gada 23.februāra spriedumu atcēla, jo tajā nav norādīts kaitējuma kompensācijas pamats, proti, nav norādītas tās materiālo tiesību normas, kas nosaka tieši tādas kompensācijas apmierināšanu, tāpat ne ar vienu materiālo vai procesuālo normu nav pamatota arī kaitējuma kompensācijas apmēra samazināšana apelācijas instances tiesā. Senāta Krimināllietu departaments norādīja, ka tas nevar izvērtēt, vai apelācijas instances tiesa pareizi vai nepareizi piemērojusi materiālo un procesuālo tiesību normas par kaitējuma kompensāciju, ja nolēmumā šādas tiesību normas nav vispār norādītas, līdz ar to nav iespējams ne apmierināt, ne arī noraidīt apsūdzētā A.D. un cietušās J.F. pārstāves A.L. kasācijas sūdzības.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2010.gada 11.maija spriedumu (lieta Nr.KA04-0060-10/16) pirmās instances tiesas 2008.gada 23.decembra spriedumu atcēla un lietā taisīja jaunu spriedumu, piedzenot no A.D. J.F. labā morālā kaitējuma kompensāciju Ls 2 194,98, t.i., apmērā, kādā cietusī to bija pieteikusi, jo nekādi grozījumi, papildinājumi vai precizējumi līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai netika iesniegti.

[9] Kā jau minēts apkopojuma sākumā, likumdevējs, definējot morālā kaitējuma jēdzienu, Civillikuma 1635.panta otrajā daļā ir norādījis uz fiziskām vai garīgām ciešanām. Arī Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmajā daļā ir norādīts, ka kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, kas ir kā gandarījums par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām. Tādējādi personai, kura pati ir cietusi no noziedzīga nodarījuma, ņemot vērā nodarījuma raksturu, ir tiesības pieprasīt morālā kaitējuma kompensāciju vai nu par fiziskām un garīgām ciešanām vai arī tikai par garīgām ciešanām, savukārt, ja morālā kaitējuma kompensācija tiek pieprasīta sakarā ar cietušā nāvi, pieteikuma priekšmets var būt tikai garīgas ciešanas.

Analizējot morālā kaitējuma kompensācijas pieteikumu saturu, var secināt, ka gandrīz visos pētījuma gaitā aplūkotajos nolēmumos, kad persona guvusi kaitējumu veselībai, kompensācijas pieteikumā par morālo kaitējumu tiek norādīts kā uz fiziskām, tā uz garīgām ciešanām, nenodalot kaitējuma apmērus atkarībā no ciešanu veida un norādot vienu kaitējuma summu, ko cietušais lūdz piedzīt.

➤ Tikai atsevišķos gadījumos, kā, piemēram, kriminālprocesā U.Ķ. un R.B. apsūdzībā Krimināllikuma 231.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā cietušais P.Z., kuram huligānisko darbību izdarīšanas rezultātā tika nodarīti viegli miesas bojājumi bez veselības traucējuma, pieteica un uzturēja kompensāciju Ls 1 000 apmērā par morālo aizskārumu un Ls 1 000 apmērā par fiziskām ciešanām. Ventspils tiesa ar 2008.gada 16.jūnija spriedumu (lieta Nr.K40-133/08) kļūdaini, kā jau minēts iepriekš, nosprieda kompensāciju kriminālprocesā neapmierināt, norādot, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmo daļu cietušajam ir pienākums pamatot kompensācijas apmēru, bet P.Z. pieprasītās morālās un fiziskās kompensācijas apmēru neesot pamatojis.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu sakarā ar P.Z. apelācijas sūdzību, 2008.gada 3.decembra spriedumā (lieta Nr.KA02-0162/08,) pamatoti norādīja uz pirmās instances tiesas kļūdaino secinājumu, ka cietušajam ir pienākums pamatot pieteiktā morālā kaitējuma apmēru, un nosprieda, ka kaitējuma kompensācija par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām nosakāma Ls 500 apmērā, jo pieteiktā kaitējuma summa Ls 2 000 apmērā neesot atbilstoša nodarījumam, kas gan klasificējams kā smags noziegums, taču tā rezultātā nodarīti viegli miesas bojājumi, kas neizsauc veselības traucējumu, un tiesas sēdē neesot iesniegti tādi pierādījumi, kas liecinātu par paliekošām sekām pēc šo miesas bojājumu nodarīšanas. Tāpat tika norādīts, ka tiesa ņem vērā morālā aizskāruma dziļumu, publiskumu, apsūdzētā iespējas sniegt gandarījumu.

Taču, lai arī tiesa ar norādi uz miesas bojājumu smaguma pakāpi un paliekošu seku neesamību, domājams, vērtējusi fiziskās ciešanas, bet ar norādi uz morālā aizskāruma dziļumu un publiskumu – garīgās ciešanas, tomēr no nolēmuma satura nav skaidrs, kā vērtēts cietušā pieteikums pēc kaitējuma veidiem un kādā daļā vai arī abās pieteiktā kaitējuma kompensācijas apmērs atzīts par neatbilstošu. Tiesa tāpat nospriedusi pārējā daļā pieteikuma kompensāciju noraidīt, tādējādi liedzot cietušajam iespēju prasīt Civilprocesa likuma noteiktā kārtībā atlīdzināt to kaitējuma daļu, kas, pēc viņa ieskata, ar kompensāciju nav atlīdzināts, iesniedzot attiecīgos pierādījumus.

➤ Arī kriminālprocesā A.K. apsūdzībā Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, kura izraisītajā ceļu satiksmes negadījumā G.K. zaudējusi rīcībspēju un kļuvusi par 1.grupas invalīdi, cietušās pārstāve L.P. lūgusi piedzīt kompensāciju par morālo aizskārumu Ls 10 000 apmērā un arī Ls 10 000 par fiziskajām ciešanām. Liepājas tiesa ar 2009.gada 7.janvāra spriedumu (lieta Nr.11400092607) nosprieda šo kompensācijas pieteikumu apmierināt, piedzenot no apsūdzētā minētās summas, proti, Ls 10 000 kā kompensāciju par morālo aizskārumu un Ls 10 000 kā kompensāciju par fiziskajām sāpēm par labu L.P. Domājams, ka, raugoties no pieteikuma satura viedokļa, kurā bija nodalīti kaitējuma veidi – morālais

aizskārums un fiziskās ciešanas, tāds tiesas nolēmums, nosakot kompensāciju par katru kaitējuma veidu un norādot attiecīgi tās apmēru, ir pareizs, ņemot vērā, ka Kriminālprocesa likumā fiziskas ciešanas ir īpaši izceltas no morālā aizskāruma (kaitējuma), uz ko norādījis arī LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2009.gada 16.jūnija lēmumā šajā lietā Nr. SKK-307/09.**

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 31.marta spriedumu apmierināja apelācijas protestu un pirmās instances tiesas spriedumu daļā par nodarītā kaitējuma kompensācijas piedziņu atcēla, atzīstot, ka tiesa ir nepareizi izvērtējusi jautājumu par cietušo tiesībām prasīt atlīdzību par nodarītajiem zaudējumiem no apdrošināšanas sabiedrības, ko par pareizu atzina arī Senāta Krimināllietu departaments.

[10] Ja morālā kaitējuma kompensāciju pieteikusi persona, kura pati no noziedzīga nodarījuma nav cietusi, taču uzskata, ka noziedzīgais nodarījums, kas izdarīts pret cietušo, sagādājis tai garīgas ciešanas, morālais kaitējums šādā gadījumā, izņemot cietušā bojāeju, tai jāpierāda.

> Tā, piemēram, kriminālprocesā A.K. apsūdzībā vidēja smaguma miesas bojājumu tīšā nodarīšanā nepilngadīgajam K.Ķ. nepilngadīgā cietušā pārstāvis H.S., kurš arī atzīts šajā kriminālprocesā par cietušo, pieteica morālā kaitējuma kompensāciju Ls 20 000 apmērā, tiesas sēdē paužot, ka šāda kompensācija būtu tas gandarījums par nodarīto gan viņam, gan cietušajam K.Ķ. Siguldas tiesa ar 2008.gada 10.jūnija spriedumu (lieta Nr.K35-0113/08) atzina, ka cietušajam un nepilngadīgā cietušā pārstāvim ir tiesības saņemt morālo kompensāciju un nosprieda piedzīt no A.K. par labu H.S. morālā kaitējuma kompensāciju Ls 10 000 apmērā.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 25.augusta spriedumu (lieta Nr.KA04-554-08/26) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par morālā kaitējuma piedziņu Ls 10 000 apmērā par labu H.S. atcēla. Tiesas kolēģija norādīja, ka nav strīda par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un fiziskā un morālā kaitējuma nodarīšanu cietušajam K.Ķ., kuram ir tiesības uz morālo atlīdzinājumu, kas, pēc tiesas ieskata, nosakāms Ls 3 000 apmērā un piedzenams par labu nepilngadīgā cietušā pārstāvim, taču nav likumīga pamata to izlemt attiecībā uz cietušo H.S., kurš nav pamatojis un pierādījis pieprasītās kompensācijas apmēru.

Šādu apelācijas instances tiesas secinājumu par pareizu atzina LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments, **2008.gada 29.oktobra lēmumā (lieta Nr. SKK-592/08)** norādot, ka „*Senāta Krimināllietu departaments atzīst par pamatotu apelācijas instances tiesas secinājumu, ka konkrētajā lietā nav likumīga pamata apmierināt cietušā H.S. pieteikumu par morālā kaitējuma kompensēšanu, jo šajā daļā nav ievēroti Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmās daļas nosacījumi, proti,*

cietušais H.S. nav pamatojis viņam pienākošās kompensācijas apmēru un morālā aizskāruma dziļumu, kas konkrētajā gadījumā bija obligāts nosacījums, jo noziedzīgais nodarījums nebija vērst pret H.S.

➤ Kriminālprocesā D.T. apsūdzībā Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā nepilngadīgā cietušā E.T. pārstāve – viņa māte A.T. pieteikusi kaitējuma kompensāciju Ls 2 000 par E.T. nodarīto fizisko un morālo kaitējumu un Ls 500 par viņai nodarīto kaitējumu. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa ar 2009.gada 29.janvāra spriedumu (lieta Nr.K27-32-09/8) nosprieda, ka A.T. pieteiktā kompensācija par viņas dēlam E.T. nodarīto nemateriālo (morālo) kaitējumu ir apmierināma daļēji, nosakot Ls 500 apmērā, un pārējā daļā noraidot. Savukārt A.T. pieteiktā nemateriālā kaitējuma kompensācija Ls 500 apmērā par viņai nodarīto morālo kaitējumu ir noraidāma, jo apsūdzētā darbību rezultātā netika nodarīts kaitējums viņas veselībai, kā arī ne krimināllietas materiālos, ne prasības pieteikumā nav norādīts, kādas garīgas ciešanas, kas izraisītas neatļautas darbības rezultātā, nodarītu cietušās nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 24.novembra spriedumu (lieta Nr.KA04-348-09/11) pirmās instances tiesas spriedumu šajā daļā atzina par pamatotu, norādot, ka, pēc tiesas ieskata, A.T. netika nodarīts morāls aizskārums vai psihiskas ciešanas, jo viņa sava dēla audzināšanu jau kopš 2000.gada ir nodevusi vecaimātei un nav bijusi klāt laikā, kad nepilngadīgajam E.T. tika nodarītas fiziskas un garīgas ciešanas noziedzīgajā nodarījumā no tēva puses.

[11] Tā kā Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas un Civillikuma 1635.pants tiesību prasīt apmierinājumu no aizskārēja nosaka cietušajam, par kādu kriminālprocesā saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 95.panta pirmo daļu var būt persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, konkrētā pētījuma aspektā – morāls aizskārums vai fiziskas ciešanas, personai, lai varētu šādu tiesību realizēt, ir jābūt Kriminālprocesa likuma 96.pantā noteiktajā kārtībā atzītai par cietušo. Līdz ar to jautājuma izlemšana par kaitējuma kompensācijas noteikšanu ir atkarīga no tā, **vai persona ir atzīta par cietušo un vai tas ir izdarīts uz likumīga pamata.**

> Tā, piemēram, kriminālprocesā V.G. apsūdzībā Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā par cietušo atzīts P.B. sakarā ar to, ka ceļu satiksmes negadījumā bojāta viņam piederošā automašīna un tādējādi nodarīts morāls un mantisks kaitējums, lai arī notikuma brīdī spēkā esošajā Krimināllikuma 260.panta pirmajā daļā ietvertā noziedzīgā nodarījuma sastāvs veidojās, ja ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanas rezultātā personai nodarīts vismaz viegls miesas bojājums ar īslaicīgu veselības traucējumu. P.B. negadījuma rezultātā miesas bojājumi nodarīti netika, tāpēc Valkas rajona tiesa 2010.gada 23.aprīļa spriedumā (lieta Nr.K38-34,10) pamatoti

norādīja, ka P.B. par cietušo šajā kriminālprocesā atzīts nepamatoti un viņam lietā faktiski nav cietušā statusa, līdz ar ko arī kaitējuma kompensācija nav nosakāma, bet ir tiesības prasīt nodarītā mantiskā kaitējuma atlīdzināšanu civiltiesiskā kārtībā.

> Kriminālprocesā J.Š. apsūdzībā Krimināllikuma 125.panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā saņemts rakstisks iesniegums no mirušā brāļa – cietušā J.Š. un viņa vecākiem par morālā kaitējuma kompensāciju. Rīgas rajona tiesas 2008.gada 9.jūlija spriedumā (lieta Nr.11350194507) norādīts, ka minētais iesniegums tiesas sēdē tika pieņemts izskatīšanai tikai daļā par cietušo J.Š., jo, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 350., 351.pantam, tiesības iesniegt kaitējuma kompensācijas pieteikumu ir tikai cietušajam, bet mirušā M.Š. vecākiem šajā kriminālprocesā nav cietušo procesuālā statusa.

[12] Dažādi tiesu praksē risināts jautājums par to, **kā labā piedzenama kompensācija, ja cietušais ir nepilngadīgs vai rīcībnespējīgs**, kas vērojams jau vairākos iepriekš minētos kriminālprocesos.

> Tā kriminālprocesā A.K. apsūdzībā Krimināllikuma 126.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā Siguldas tiesa ar 2008.gada 10.jūlija spriedumu (lieta Nr.K35-0113/08) daļēji apmierināja nepilngadīgā cietušā pārstāvja H.S., kurš šajā kriminālprocesā atzīts arī par cietušo, pieteikto morālā kaitējuma kompensāciju Ls 10 000 apmērā, piedzenot to viņam par labu. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2008.gada 25.augusta spriedumu (lieta Nr.KA04-554-08/26) tāpat morālā kaitējuma kompensāciju, tikai Ls 3 000 apmērā, piedzina par labu H.S. kā nepilngadīgā cietušā K.Ķ. likumiskajam pārstāvim.

>Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa ar 2009.gada 29.janvāra spriedumu (lieta Nr.K27-32-09/8) no D.T., kurš atzīts par vainīgu Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, piedzina par labu nepilngadīgā cietušā pārstāvei A.T. Ls 500 par viņas dēlam nodarīto nemateriālo (morālo) kaitējumu. Savukārt, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 24.novembra spriedumu (lieta Nr.KA04-348-09/11), izvērtējot pieteikto kaitējuma kompensāciju par nepilngadīgajam E.T. nodarītā morālā aizskāruma dziļumu, nosprieda pieteikumu apmierināt Ls 1 000 apmērā, piedzenot to par labu nepilngadīgajam cietušajam.

> Jelgavas tiesa, izskatot krimināllietu I.V. apsūdzībā Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā un 160.panta trešajā daļā paredzēto noziegumu izdarīšanā, ar 2007.gada 17.maija spriedumu (lieta Nr.K15-27/07) piedzina no apsūdzētā par labu cietušās pārstāvei Ls 10 000 kā morālā kaitējuma kompensāciju. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2007.gada 10.decembra spriedumu (lieta Nr.11220122605), pārkvalificējot I.V. nodarījumu uz Krimināllikuma 159.panta otro daļu, 160.panta otro daļu, atlīdzību par morālo kaitējumu noteica Ls 5 000 apmērā,

tāpat piedzenot to par labu cietušās pārstāvei – viņas mātei, norādot, ka cietusi ar tiesas spriedumu atzīta par rīcības nespējīgu un viņai nodibināta aizgādība.

> Ar Liepājas tiesas 2009.gada 7.janvāra spriedumu (lieta Nr.11400092607) A.K. atzīts par vainīgu Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā. Ceļu satiksmes negadījumā gāja bojā S.Š., sakarā ar ko par cietušajiem kriminālprocesā tika atzīti divi viņas nepilngadīgie bērni, bet par nepilngadīgo cietušo pārstāvi - viņu tēvs O.P. Savukārt L.P. atzīta par ceļu satiksmes negadījumā cietušās G.K., kura tā rezultātā kļuvusi rīcības nespējīga, pārstāvi. Tiesa daļēji apmierināja O.P. pieteikumu par morālā kaitējuma atlīdzināšanu un piedzina viņam par labu Ls 30 000, kā arī L.P. pieteikumu, piedzenot viņai par labu kompensāciju par morālo aizskārumu Ls 10 000 un Ls 10 000 par fiziskajām ciešanām.

Prokurors iesniedza apelācijas protestu, kurā cita starpā bija norādīts arī uz to, ka tiesa, piedzenot no apsūdzētā kompensācijas par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām, nepamatoti noteikusi, ka kompensācijas piedzenamas par labu cietušo pārstāvjiem, kā arī pausta neizpratne par to, kādas fiziskas ciešanas atlīdzinātas L.P., kura vispār nav cietusi šajā negadījumā.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija 2009.gada 31.marta spriedumā (lieta nr.11400092607) atzīmēja, ka Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā ir noteikts, ka kompensācija ir nosakāma par cietušajiem radīto kaitējumu, līdz ar to paužot uzskatu, ka *„kompensācijas būtu piedzenamas par labu cietušajiem, nevis cietušo pārstāvjiem, jo šādā gadījumā tiktu aizsargātas cietušo intereses un pastāvētu iespēja kontrolēt naudas līdzekļu izlietojumu.”* LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments, atstājot bez grozījumiem apelācijas instances tiesas spriedumu, ar kuru tika atcelts pirmās instances tiesas spriedums daļā par apmierināto kaitējuma atlīdzību un nospriests cietušo kompensācijas šajā kriminālprocesā neizskatīt, 2009.gada 16.jūnija lēmumā (lieta Nr. SKK-307/09) norādīja uz to, ka *„apelācijas instances tiesa atzīmē, ka kaitējuma atlīdzība atkarībā no prasījuma pamata ir piedzenama par labu cietušajiem, nevis viņu pārstāvjiem.”*

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2010.gada 4.februāra lēmumā (lieta Nr. SKK-8/2010)** norādījis: *„Kriminālprocesa likuma 95.panta pirmajā daļā noteikts, ka par cietušo kriminālprocesā var būt fiziska vai juridiska persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārumš, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Tiesa, piedzenot kompensāciju par labu cietušās pārstāvim, pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmās daļas, 514.panta pirmās daļas 10.punkta noteikumus, pieļaujot konkrētajā lietā būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu šā likuma 575.panta trešās daļas izpratnē”*.

[13] Atbilstoši LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta **2008.gada 28.aprīļa lēmumā lietā Nr. SKK -181/08**) norādītajam, „*lai konstatētu cietušās personas tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, ir nepieciešams konstatēt cēloņsakarību starp noziedzīgajām darbībām, to smagumu un radušos morālo kaitējumu, proti, vai nodarīts tāds kaitējums, par kuru pienākas saņemt materiālo atlīdzību.*” Jāpiezīmē, ka šāda izvērtējuma nepieciešamība izriet arī no Civillikuma 1635.panta pirmajā daļā noteiktā, ka **cietušajam ir tiesības prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par neatļauto darbību var vainot.**

Apkopojuma gaitā analizētajos prakses piemēros, spriežot pēc tā, ka lielākajā kriminālprocesu daļā pierādījumu pārbaude par apsūdzību saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 499.panta pirmo daļu tiesas izmeklēšanā netika izdarīta, tiesai šaubas par apsūdzēto vainu tiem inkriminēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, tāpat kā par cēloņsakarību starp noziedzīgajām darbībām un izraisīto morālo kaitējumu, lielākoties nav radušās, tāpēc arī tiesu nolēmumos galvenokārt atrodama tikai norāde uz šo faktu. Taču minami arī daži izņēmumi.

➤ Tā, piemēram, kriminālprocesā A.R. apsūdzībā Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, kura izraisītā satiksmes negadījuma rezultātā gāja bojā J.K., jautājums par apsūdzētā vainīgumu ceļu satiksmes negadījuma izraisīšanā un cēloņsakarību ar izraisītajām sekām tika izvērtēts sevišķi rūpīgi, jo, kā konstatēts ar Tukuma rajona tiesas 2008.gada 22.septembra spriedumu (lieta Nr.K37-2030/07, K37-25/08) apsūdzētajam A.R. tieša kontakta ar cietušo J.K. nebija, bet viņa vainīgo darbību rezultātā tika radīta avārijas situācija, kas noveda pie ceļu satiksmes negadījuma un kaitējuma nodarīšanas šim cietušajam cita transportlīdzekļa vadītāja iedarbības rezultātā, kurš, cenšoties izvairīties no sadursmes ar apsūdzētā vadīto automašīnu, sadūrās ar automašīnu, kuru vadīja J.K. Tā kā kriminālprocess pret šo personu bija izbeigts noziedzīga nodarījuma sastāva neesamības dēļ, tiesa viņa vainas pakāpi negadījumā nevērtēja.

Apsūdzētā aizstāve A.I., pārsūdzot pirmās instances tiesas spriedumu daļā par piedzītās morālās kompensācijas apmēru, norādīja, ka nodibināta negadījumā iesaistīto transportlīdzekļu vadītāju abpusēja vaina, jo eksperti viennozīmīgi ir atzinuši arī otra transportlīdzekļa vadītāja rīcības neatbilstību ceļu satiksmes noteikumu prasībām, uz ko norādīts pirmās instances tiesas spriedumā un blakus lēmumā, līdz ar to par kaitīgajām sekām viņiem būtu jāatbild kopā. Aizstāve uzskatīja, ka „*vadoties no sprieduma satura un jēgas, presumējot abpusējo vainu, kad par nodarītajiem zaudējumiem līdzvainīgajam esot jāatbild solidāri, nepieciešams atrast līdzsvaru starp vainas pakāpi noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, kā arī katra dalībnieka ietekmi uz noziedzīgā nodarījuma raksturu un nodarītā kaitējuma apmēru.*” Apelācijas instances tiesas sēdē aizstāve lūdza nenoteikt atlīdzību par morālo kaitējumu, jo visas sekas par

ceļu satiksmes negadījumu neesot pamata uzlikt vienam apsūdzētajam, jo neesot izvērtēta otra negadījumā iesaistītā transportlīdzekļa vadītāja vaina, neesot lemts par vainas sadalījumu.

Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija 2009.gada 18.maija spriedumā atzīstot, ka apsūdzētā A.R. vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā, ir pierādīta un viņš ir notiesāts pamatoti, norādīja, ka pirmās instances tiesai nebija pamata vispār nenoteikt atlīdzību par morālo kaitējumu, jo cietusī pieteikumu bija iesniegusi, tiesa to izvērtēja un atzina par pamatotu un apmierināmu, kaut arī par mazāku summu, nekā bija prasījusi cietusī. Gadījumā, ja cita persona, par kuru lietā pieņemts blakus lēmums, tiks saukta pie kriminālatbildības un tiks konstatēta arī šīs personas vaina, A.R. netiek liegta iespēja civilprocesa kārtībā risināt jautājumu par piedzīto kompensāciju un tās sadalīšanu atbilstoši katras personas vainai.

Apelācijas instances tiesas spriedums ar LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 30 septembra lēmumu (lieta Nr. SKK-401/09) atstāts negrozīts.

➤ Jautājums par cēloņsakarību starp nodarījumu, tā rezultātā izraisītajām sekām un morālā kaitējuma kompensāciju bijis aktuāls arī kriminālprocesā R.S. apsūdzībā KL 125.panta pirmajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā.

Ar Ludzas rajona tiesas 2008.gada 6.novembra spriedumu (lieta Nr.K22-0093/08) atzīts par pierādītu, ka R.S., būdams alkohola ietekmē, strīda laikā tīši nodarīja V.R. smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus. Tajā pašā dienā iestājās cietušā nāve, kuras cēlonis bija vispārēja ķermeņa atdzišana zemas temperatūras iedarbības rezultātā. Cēloņsakarība starp V.R. nāvi no vispārējas ķermeņa atdzišanas un smagiem miesas bojājumiem ekspertīzes rezultātā konstatēta netika. Mīrušā brāļa – cietušā J.R. pieteikumu par morālā kaitējuma kompensāciju Ls 10 000 apmērā tiesa apmierināja daļēji, piedzenot no apsūdzētā viņam par labu Ls 1 000, norādot, ka „*apsūdzētais mirušajam ir nodarījis fiziskas un cietušajam garīgas ciešanas.*”

Izskatot cietušā J.R. apelācijas sūdzību, kurā viņš apstrīdēja noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju, uzskatot, ka apsūdzētā nodarījums atbilst Krimināllikuma 125.panta trešajā daļā paredzētā nozieguma pazīmēm, kā arī norādīja uz nepamatotu pieteiktā kaitējuma tikai daļēju apmierināšanu, Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 10.marta spriedumu (lieta Nr.KA03-0044/09) pirmās instances tiesas spriedumu daļā par morālā kaitējuma kompensāciju atcēla un J.R. pieteikumu noraidīja. Apelācijas instances tiesa atzina, ka nav nekāda pamata kvalificēt R.S. nodarījumu saskaņā ar Krimināllikuma 125.panta trešo daļu, jo cēloņsakarība starp smaga miesas bojājuma tīšu nodarīšanu un cietušā nāvi nav konstatēta, un krimināllietā esošie pierādījumi izslēdz saprātīgas šaubas par apsūdzētā

vainīgumu viņam inkriminētajā nodarījumā, kas kvalificēts saskaņā ar Krimināllikuma 125.panta pirmo daļu.

Noraidot J.R. morālā kaitējuma kompensācijas pieteikumu, apelācijas instances tiesa atsaucās uz Civillikuma 1635.panta otrās daļas noteikumiem, ka ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskās vai garīgās ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Šajā gadījumā fiziskās ciešanas tikušas nodarītas V.R., kuram apsūdzētais tīši nodarīja smagus miesas bojājumus. Nav pamatots arī J.R. apgalvojums, ka viņam esot nodarīts morāls kaitējums, jo brālis miris apsūdzētā vainas dēļ. Taču lietā ir konstatēts, ka starp V.R. nāves cēloni – vispārējā ķermeņa atdzišana - un smagiem miesas bojājumiem, ko viņam nodarīja R.S., nav cēloņsakarības, un tādējādi apsūdzētais viņa nāvē nav vainojams.

➤ Ar Rīgas rajona tiesas 2008.gada 9.jūlija spriedumu (lieta Nr.11350194507) J.Š. atzīts par vainīgu smaga miesas bojājuma tīšā nodarīšanā M.Š., kas vainīgā neuzmanības dēļ bijis par iemeslu cietušā nāvei, savukārt L.L. atzīts par vainīgu nozieguma pēdu iepriekš neapsolītā slēpšanā, proti, ka viņš pēc J.Š. lūguma palīdzēja aizvest M.Š. līķi uz mežu, aizņēmies šim nolūkam automašīnu. Tiesa nosprieda daļēji apmierināt J.Š. pieteikto morālā kaitējuma kompensāciju, piedzenot viņam par labu no J.Š. Ls 7 000 un no L.L. – Ls 700.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2009.gada 13.janvāra spriedumu (lieta Nr.KA04-0045-09/23) pamatoti atzina, ka morālā kaitējuma kompensācija no apsūdzētā L.L. ir piedzīta nepamatoti, jo viņa noziedzīgās darbības nav tiešā cēloniskā sakarā ar cietušā M.Š. nāves iestāšanos un L.L. nav atbildīgs nedz materiāli, nedz morāli par izdarīto.

Te gan jāpiebilst, ka LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2009.gada 19.marta lēmumu (lieta Nr. SKK-162/09), norādot uz apelācijas instances tiesas pieļauto Kriminālprocesa likuma 564.panta ceturtajā daļā minēto procesuālo normu pārkāpumu, tās spriedumu atcēla pilnībā, bet Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu atkārtoti, ar 2009.gada 7.oktobra spriedumu (lieta Nr.KA04-419/09-28) pirmās instances tiesas spriedumu atcēla un abus apsūdzētos attaisnoja.

➤ Savukārt kriminālprocesā, kurā pie atbildības saukti R.K., J.M., I.L. un R.R., cietusī R.O. pirms tiesas izmeklēšanas uzsākšanas iesniedza pieteikumu par viņai radītā morālā kaitējuma atlīdzināšanu no apsūdzētajiem Ls 700 000 apmērā sakarā ar meitas zaudēšanu. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2007.gada 6.septembra spriedumu (lieta Nr.K04-222-07/12), atzīstot, ka cietušās pieteikums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu ir pamatots un viņai par labu piedzenama kompensācija Ls 30 000 apmērā, norādīja, ka tā ir piedzenama tikai no R.K. kā vainīgā

G.S. nāvē, bet pamata piedzīt kompensāciju arī no pārējiem apsūdzētajiem nav, jo viņi slepkavībā nav piedalījušies. Ar tiesas nolēmumu konstatēts, ka visi četri apsūdzētie bija iepriekš vienojušies par laupīšanas uzbrukumu I.P. un G.S. viņu dzīvesvietā, taču pēc iekļūšanas cietušo dzīvoklī R.K. pieļāva izdarītāja ekscesu, proti, izdarīja G.S. slepkavību, kas neaptvērās ar pārējo noziedzīgās grupas dalībnieku nodomu.

[14] Lai pārietu pie jautājuma par morālā kaitējuma kompensācijas kritērijiem un to piemērošanu praksē, nosakot kompensācijas apmēru, nepieciešams īsumā pakavēties pie **morālo kaitējumu veidojošo elementu izpratnes**, vispirms jau norādot, ka likumdevējs, definējot morālo (nemantisko) kaitējumu vai arī norādot uz kompensāciju par kaitējumu, tiesību aktos lieto dažādus terminus.

Tā, aplūkojot tiesību aktus, kas reglamentē cietušā tiesību prasīt apmierinājumu no aizskārēja par nodarīto kaitējumu, redzams, ka Civillikuma 1635.panta otrajā daļā norādīts, ka ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas. Savukārt no Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmās daļas izriet, ka kompensācija ir gandarījums cietušajam par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām.

Ielūkojoties speciālajos tiesību aktos, redzams, ka arī likuma „Par valsts kompensāciju cietušajiem” mērķis, kā tas noteikts 1.pantā, ir nodrošināt cietušajam tiesības saņemt valsts kompensāciju par tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārumu vai fiziskajām ciešanām, bet Sauszemes transportlīdzekļu civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 19.pants norāda, ka ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītie nemateriālie zaudējumi ir zaudējumi, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām.

Tā kā jēdzieniem „fiziskas ciešanas” un „morāls aizskārumš jeb garīgas ciešanas” legāls skaidrojums nav dots, šajā pētījumā tiek izmantots apkopots tiesību pētnieku viedoklis par to,¹⁴ turklāt, uzskatot par nepieciešamu atzīmēt, ka šie jēdzieni ir norobežojami, uz ko norādījis arī LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2009.gada 16.jūnija lēmumā lietā Nr. SKK-307/09**, pasvītrojot: „*Kriminālprocesa likumā fiziskas ciešanas ir īpaši izceltas no morālā aizskāruma (kaitējuma).*”

Runājot par fiziskām ciešanām jeb sāpēm, tās tiek saistītas ar ķermeņa sāpēm, ko izraisa vardarbības pielietošana, dažāda veida fiziskas traumas, ievainojumi utt., un kas izpaužas kā negatīvas sajūtas: sāpes, drudzis, nelaba dūša, reibonis un citi slimīgi simptomi. Uz šo morālā kaitējuma elementu attiecināmas arī tās fiziskās ciešanas jeb sāpes, ko cietušais izjūt iegūto traumu un ievainojumu seku novēršanas procesā, proti, operāciju, zaudēto zobu transplantācijas un citu ārstniecisko manipulāciju gaitā, kā arī

¹⁴ Izmantoti D.Afanasjeva, A.Bitāna, T.Budjakovas, A.Erdelevska, D.Guščina, D.Hamkovas, O.Joksta, M.Maleinas, Ā.Meikalīšas, K.Stradas-Rozenbergas u.c. pētījumi, kas norādīti izmantoto avotu sarakstā.

atveseļošanās un rehabilitācijas laikā. Savukārt, garīgās ciešanas tiek saistītas ar psiholoģisku diskomfortu un dažādām negatīvām emocijām, kas izpaužas kā bailes, pazemojums, kauns, dusmas, riebums, zaudējuma sajūta un skumjas, citas negatīvas emocijas vai nelabvēlīgs psiholoģisks stāvoklis, vai arī kā nopietnākas sekas – neirozes vai citas neirotikas reakcijas, kas, ņemot vērā to raksturu un dziļumu, var tikt vērtētas jau arī kā psihiskas traumas.

Fizisks un arī psihiskas dabas kaitējums (miesas bojājumi, sakropļošana, psihiskas dabas traucējumi) pakļaujas pierādīšanai ar medicīnisko dokumentu, dažādu ekspertīžu palīdzību, taču pilnībā jāpievienojas gan teorētiķiem, gan arī likuma piemērotājiem, ka tiesu praksē nav precīzu instrumentu, lai noteiktu ar šo fizisko vai psihisko aizskārumu izraisīto ciešanu apjomu un to pārvērstu naudas izteiksmē, jo cilvēka iekšējos pārdzīvojumus izmērīt nevar.

Tā kā Latvijā joprojām nav vienotas izstrādātas metodes morāla kaitējuma atlīdzības (kompensācijas) apmēra noteikšanai,¹⁵ tiesas savos nolēmumos nereti atsaucas uz cilvēktiesību un kriminālprocesa principiem, kā arī arvien biežāk atsaucas uz tiesu praksi. Jāpiezīmē, ka, teorētiski apspriežot kompensācijas apmēra aprēķināšanas veidus, A.Bitāns tieši salīdzinošo metodi atzina kā vieglāko ceļu – „...atrast tiesas spriedumu līdzīgā gadījumā un noskaidrot, cik lielu kompensāciju un par kādu nodarītu morālo kaitējumu cietušais saņēmis. Pēc tam to salīdzināt ar konkrētas jaunas prasības pamatu un attiecīgi secināt, vai varētu prasīt vairāk, mazāk vai tikpat.”¹⁶ Kā otrais variants tiek piedāvāts tiesai vadīties pēc taisnības un tiesību principiem, taču pieņemamāka šķiet šā autora norāde, ka tas neizslēdz arī abu metožu pielietošanu vienlaikus.

[15] Nosakot kompensācijas apmērus, tiesas tāpat izvērtē speciālajos tiesību aktos noteiktās summas.

➤ Tā, piemēram, Tukuma rajona tiesa 2008.gada 11.janvāra spriedumā (lieta Nr.K37-10/08) un 2008.gada 22.septembra spriedumā (lieta Nr.K37-2030/07, K37-25/08) par pamatu kompensācijas apmēra noteikšanai kriminālprocesos par Krimināllikuma 260.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu izmantojusi 2005.gada 2.jūnija Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumu, kura 9.pantā definēts, ka morālais kaitējums ir fiziskas personas ciešanas, kuras tai izraisījis būtisks personas tiesību vai ar likumu aizsargātu interešu prettiesisks aizskārumš, ko saskaņā ar šā likuma 14.panta pirmo daļu nosaka atbilstoši aizskarto tiesību nozīmīgumam, ņemot vērā konkrētā aizskāruma smagumu un konkrētajā gadījumā būtiskos apstākļus.

¹⁵ Informāciju par vairākās ārvalstīs izstrādāto metodiku morāla kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanai un aprēķināšanai skat. Pielikumā Nr.2.

¹⁶ Bitāns, A. Kā mēs uzzinām par „morālo kaitējumu”. Latvijas Vēstnesis, pielikums „Jurista Vārds”, Nr.131, 2001. 18.sep.

Atsaucoties uz šā likuma 14.panta trešo daļu, kas nosaka morālā kaitējuma atlīdzinājumu apmērā līdz 3 000 latu, smaga kaitējuma gadījumā apmērā līdz 5 000 latu, bet, ja nodarīts kaitējums dzīvībai vai sevišķi smags kaitējums veselībai, maksimālais atlīdzinājuma apmērs var būt līdz 20 000 latu, tiesa atzina par pamatotu un atlīdzināmu D.K. pieprasīto kompensāciju par morālo aizskārumu Ls 20 000 apmērā, pamatojot ar to, ka gājis bojā cietušās 1.pakāpes radnieks – vīrs, mazgadīga bērna tēvs, kura lomai bērna audzināšanā ir nenovērtējama nozīme, kas atzīstams par sevišķi smagu aizskārumu, sakarā ar ko tiesas noteiktais kompensācijas apmērs atbilst radītajam kaitējumam un sekām. Arī par labu Dz.R., kuras vīrs tāpat gāja bojā ceļu satiksmes negadījumā, tāpat tika piedzīti Ls 20 000.

➤ Šā likuma 14.panta trešajā daļā noteikto morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru ņēmusi vērā arī Preiļu rajona tiesa, ar 2010.gada 6.janvāra spriedumu (lieta Nr.11320013509) nosakot morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā par vidēja smaguma miesas bojājumu tīšu nodarīšanu Ls 3 000 apmērā.

Domājams, ka, ņemot vērā Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma¹⁷ mērķi – nodrošināt privātpersonai Satversmē un Administratīvā procesa likumā noteiktās tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu par personisko un morālo kaitējumu, kas tai nodarīts ar pārvaldes iestādes prettiesisku administratīvu aktu vai prettiesisku faktisko rīcību, kā arī kaitējuma pierādīšanas līdzekļus, tajā noteiktie kaitējuma apmēri nebūtu ņemami par pamatu kaitējuma apmēra noteikšanai kriminālprocesā, kur tā noteikšanai izvērtējami atšķirīgi apstākļi. Turklāt, šā likuma 2.panta otrajā daļā noteikts, ka likums neattiecas uz kārtību, kādā atlīdzinājumu par privātpersonai nodarīto zaudējumu izmaksā saskaņā ar citiem likumiem.

Kompensāciju par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām cietušajam tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā paredz arī likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem”, kura 7.pantā noteikts valsts kompensācijas maksimālais apmērs atkarībā no apdraudētajām interesēm un to smaguma pakāpes, sasaistot šo apmēru ar Latvijas Republikā noteikto minimālo mēneša darba algu. Tā kā likuma 2.panta otrajā daļā norādīts, ka valsts kompensācijas pieprasīšana un izmaksāšana, pamatojoties uz šo likumu, neierobežo cietušā tiesības pieprasīt kompensāciju saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, prezumējams, ka likumdevējs ar to ir atzinis, ka valsts kompensācija ir tikai daļa no tās kompensācija, kas cietušajam pienākas par aizskārumu.

Vēl mazāku kompensāciju par nemateriālajiem zaudējumiem paredz saskaņā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu 2005.gada 17.maijā izdotie Ministru kabineta noteikumi Nr.331

¹⁷ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.96, 2005,17.jūn.

„Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem.”

Ņemot vērā iepriekš minēto, secināms, ka morālā kaitējuma kompensācija kriminālprocesā nosakāma, ņemot vērā Kriminālprocesa likumā norādītos apstākļus, risinājuma pamatā liekot racionālus juridiskus apsvērumus.

[16] Pētot gan tiesisko regulējumu, gan arī teorētiskās atziņas, nepārprotami var secināt, ka nemateriālie labumi, tāpat kā morālais kaitējums jeb nemateriālie zaudējumi ir vērtējuma kritērijs un to konstatēšana ir fakta jautājums, jo 1) nemateriālos labumus nav iespējams materializēt; 2) tiem nav mantiska ekvivalenta; 3) nav iespējams precīzi noteikt, cik vērts (konkrētās naudas vērtībās) ir attiecīgais labums. Uz to tiešu norādi satur arī LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta **2008.gada 28.aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-181/08**: *„Ar katru noziedzīgu nodarījumu personai tiek nodarīts arī morālais kaitējums. Tas ir saistīts ar morālo gandarījumu, proti, kad par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vainīgā persona saņem likumā paredzētu sodu. Vai personai ir tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, kompensējot morālo kaitējumu, ir vērtējams jautājums.”*

Tādējādi, lemjot jautājumu par pieteikto morālā kaitējuma kompensāciju, vispirms ir izvērtējams, vai personai nodarīts tāds kaitējums, par kuru pienākas saņemt materiālo atlīdzību, un, ja atbilde ir pozitīva, nosakāms šīs atlīdzības apmērs.

[17] Saskaņā ar Civillikuma 1635.panta otrajā daļā noteikto atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas. Savukārt Kriminālprocesa likuma 352.panta „Kompensācijas apmērs” pirmajā daļā ir norādīti tie apstākļi, kuri ņemami vērā, nosakot kompensācijas apmēru. No normas satura izriet, ka, lemjot par morālā kaitējuma kompensācijas apmēriem, tiesai ir jāizvērtē cietušā pieteikums un jāņem vērā: 1) noziedzīga nodarījuma smagums un izdarīšanas raksturs; 2) nodarītās fiziskās ciešanas, paliekoši sakropļojumi un darbspēju zudums; 3) morālā aizskārums dziļums un publiskums; 4) psihiskas traumas.

Lai arī no citētās Kriminālprocesa likuma normas var spriest, ka izvērtējamo apstākļu klāsts ir izsmeļošs, literatūrā var atrast norādi arī uz citiem kritērijiem, piemēram, saprātīgumu un taisnīgumu, cietušā dzīves baudas objektīvo samazinājumu, iespēju cietušajam nopirkt alternatīvu komfortu zaudētā vietā vai atjaunot iepriekšējo stāvokli;¹⁸ subjekta vainas formu, cietušajam nodarīto ciešanu raksturu un pakāpi; prasības taisnīgumu un saprātīgumu, cietušā vainas pakāpi, subjekta materiālo

¹⁸ Kūtris, G. Kompensācija nozieguma upuriem: tiesiskās problēmas. starptautiskais seminārs. Nozieguma upuri – kā kompensēt kaitējumu. Semināra programma un tēzes. Rīga: RSU tipogrāfija, 2007, 11.lpp.

stāvokli;¹⁹ vainas pakāpe, fizisko un morālo ciešanu pakāpes līmenis, pušu mantiskais stāvoklis, samērīguma un taisnīguma princips²⁰ u.tml., kas nereti tiek minēts tiesu nolēmumos, izlemjot jautājumu par morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, par ko nedaudz vēlāk pie kaitējuma apmēra motivācijas.

Būtiska norāde šajā aspektā ir ietverta LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta **2010.gada 4.februāra lēmumā lietā Nr. SKK-8/210**, ka, *”lemjot par morālās kaitējuma kompensācijas apmēru, jāievēro samērīguma princips un tas, ka morālā kaitējuma kompensācija ir tikai viens no kompensācijas veidiem un neaizstāj cietušā mantai un veselībai nodarīto kaitējumu.”*

[18] Pārejot pie jautājuma par **tiesas noteiktajiem morālā kaitējuma kompensācijas apmēriem un to pamatojuma**, jāsecina, ka tiesas pamatā mēģina noteikt kompensācijas apmēru individuāli katrā konkrētā gadījumā, taču, kā tas būs redzams no turpmākā izklāsta, kompensācija par morālo kaitējumu, kas radīts salīdzināmi līdzīgos apstākļos, nereti tiek noteikta visai atšķirīgi, domājams, atkarībā no tā, cik rūpīgi tiek izvērtēti Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmajā daļā norādītie apstākļi.

[18.1]Tā šā panta pirmās daļas 2.punktā norādītais prasa izvērtēt gan noziedzīgā nodarījuma smagumu, gan izdarīšanas raksturu, taču visbiežāk nolēmumos atrodama tikai norāde uz to, kā izdarītais noziedzīgais nodarījums klasificējams saskaņā ar Krimināllikuma 7.pantu, kas pats par sevi ne vienmēr ļauj izdarīt kādus kompensācijas apmēra pamatošanai noderīgus secinājumus. Ja, piemēram, atkarībā no miesas bojājumu smaguma pakāpes mainīsies arī noziedzīgā nodarījuma smagums no kriminālpārkāpuma līdz pat sevišķi smagam noziegumam, tad slepkavība vienmēr klasificējama kā sevišķi smags noziegums, bet Krimināllikuma 260.pantā paredzētā nodarījuma gadījumā, neatkarīgi no tā, vai cietušajam nodarīts smags miesas bojājums vai arī tas ir gājis bojā, nodarījums tāpat klasificējams kā mazāk smags noziegums. Tāpat arī visos gadījumos, kad izdarīts ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikums pārkāpums, vainīgā attieksme pret sekām vērtējama kā neuzmanība, un līdz ar to arī tāda apstākļa kā noziedzīgā nodarījuma smagums izvērtēšana, neņemot vērā tā izdarīšanas raksturu, nekādu ietekmi uz kaitējuma apmēra noteikšanu faktiski nevar atstāt.

Tajā pašā laikā nozīme varētu būt ceļu satiksmes negadījuma izraisīšanas apstākļiem, piemēram, tas noticis tumšajā diennakts laikā, sliktos meteoroloģiskos apstākļos, uz apledojuša vai sliktā seguma ceļa utt. Tāpat būtiski, vai noteikumi pārkāpti aiz neuzmanības vai tīši, persona cietusi tāpēc, ka vadītājs nav spējis tikt galā

¹⁹ Meikališa, A., Strada, K. Kriminālprocesuālo terminu vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000, 161.lpp.

²⁰ Joksts, O. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=5066>

ar transportlīdzekļa vadību, vai arī cilvēks notriekts uz gājēju pārejas u.tml. Taču tāds izvērtējums rodams tikai atsevišķos nolēmumos, kas tiks minēts, analizējot kaitējuma kompensācijas apmēra pamatojumu, un visbiežāk nolēmumā var vien izlasīt, ka

➤ „... apsūdzētais izdarījis noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības, viņa darbības nav tīšas, izdarītais klasificējams kā mazāk smags noziegums”. Te citēts Tukuma rajona tiesas 2009.gada 3.februāra spriedums (lieta Nr.K37-4/09), kurā gan pirms šī citāta vēl arī pārrakstīta Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmā daļa un pārstāstīts cietušā – bojā gājuša dēla kaitējuma kompensācijas pamatojums, taču šāda motivācija rodama arī citos nolēmumos.

[18.2] Izlemjot jautājumu par nodarītajām fiziskajām ciešanām, parasti tiek norādīts tikai uz nodarīto miesas bojājumu smaguma pakāpi – piemēram, cietušajam nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, smagi miesas bojājumi, kas visbiežāk ir bīstami dzīvībai. Taču, kā zināms, gan vidēja smaguma, gan smagi miesas bojājumi pēc sava rakstura un izpausmēm ir atšķirīgi, no kā ir atkarīga gan fizisko sāpju pakāpe, gan atveseļošanās iespējas, kas savukārt ietekmē arī garīgo ciešanu līmeni .

[18.3] Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmās daļas 4.punkts norāda uz nepieciešamību izvērtēt morālā aizskāruma dziļumu un publiskumu, kas ir viens no sarežģītākajiem un vismazāk veiksmīgi risinājumiem uzdevumiem. Ja morālā aizskāruma publiskums vēl tiek vērtēts atkarībā no tā, vai kaitējums cietušajam nodarīts publiskā vietā un vai tas noticis citu personu klātbūtnē, tad attiecībā uz morālā aizskāruma dziļumu jeb garīgām ciešanām atsevišķos gadījumos vien var atrast norādi, ka morālā aizskāruma pakāpe ir bijusi augsta vai ļoti augsta. Tajā pašā laikā literatūrā, ņemot vērā šo ciešanu raksturu, tiek izdalītas piecas to pakāpes: 1. vieglas ciešanas – īslaicīgas, bez paliekošam sekām; 2. vidēja smaguma ciešanas – raksturojas ar ietekmi uz indivīda psihisko un fizisko labklājību; 3. smagas ciešanas – raksturojas ar simptomātiku, kuras novēršanai nepieciešama profesionāla iejaukšanās; 4. sevišķi smagas ciešanas – noved pie personības transformācijas (psihiskas saslimšanas); 5. ciešanas, kuras izraisa pilnīgu personas sabrukumu.²¹ Pēdējos divos gadījumos jau izvērtējams jautājums par cietušā gūto psihisko traumu.

[19] Nepilnīgs Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmajā daļā norādīto apstākļu izvērtējums lielākoties nosaka arī noteiktās kompensācijas apmēra pamatojuma kvalitāti. Ilustrācijai minami daži piemēri, kas nosacīti ļauj iedalīt tiesas motivāciju par morālā kaitējuma apmēra noteikšanu trīs grupās – motivācija ir pilnīga un pārlicinoša, motivācija ir, taču nepilnīga, un motivācijas faktiski nav.

²¹ Будякова, Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.44.

> Liepājas tiesa ar 2010.gada 26.februāra spriedumu (lieta Nr.1327000309), izlemjot cietušā G.F., kuram tika nodarīti viegli miesas bojājumi bez veselības traucējuma, pieteikto morālā aizskāruma kompensāciju Ls 6 000 apmērā, vispirms, kā to prasa Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmās daļas priekšraksti, izvērtēja cietušā kompensācijas pieteikumu, kurā norādīts, ka uz ielas, publiskā vietā viņam nodarīti miesas bojājumi, kas bijis pazemojoši, jo to redzējuši gan garām ejošie cilvēki, gan sieviete, ar kuru viņš bijis kopā. Tāpat paskaidrots, ka vēlāk, kad pēc slimības atgriezies savā darbā vietā, viņam joprojām bija redzami miesas bojājumi uz sejas, kas bijis par iemeslu kolēģu dzēlīgām piezīmēm. Bez tam norādīts, ka viņš sevi uzskata par izskatīgu, viņam ir svarīgi labi izskatīties un miesas bojājumi – zilums zem acs un pārsista lūpa - likuši viņam justies neērti.

Izvērtējot noziedzīgā nodarījuma smagumu un izdarīšanas raksturu, norādīts, ka cietušajam nodarīti viegli miesas bojājumi, tas ir, vieglākā no miesas bojājumu pakāpēm. Izdarīšanas raksturs – cietušais tiek sistis citu cilvēku un A.P. klātbūtnē. Tiesa uzskata, ka nenoliedzami cietušajam, esot vīrietim, nav patīkami apzināties, ka A.P. redzējusi, ka viņš tiek sistis, kas zināmā mērā viņu pazemo, jo var radīt priekšstatu par nespēju sevi aizstāvēt. Attiecībā par citām personām lietā tā arī nav noskaidrots, vai un cik personas redzējušas minēto incidentu. Jebkurā gadījumā lietā nav konstatēts, ka būtu vēl kādas cietušajam pazīstamas personas redzējušas notikušo, kas būtu īpaši nepatīkami cietušajam. Tiesa uzskata, ka ir būtiska atšķirība starp to, vai notikušo redz pazīstami vai cietušajam nepazīstami cilvēki, jo nepazīstamu cilvēku priekšā vēlāk nevajadzētu nākties taisnoties par notikušo vai nebūtu kā citādi jāpārrunā notikušais, liekot cietušajam justies neērti;

nodarītas fiziskās ciešanas, paliekošs sakropļojums, darbspēju zudums – nenoliedzami cietušajam tikušas nodarītas fiziskās ciešanas, taču tiesa uzskata, ka tas noticis salīdzinoši vieglā formā, nodarījums nav nesis sev līdz nekādiem cietušā sakropļojumiem, ne darbspēju zudumu;

morālā aizskāruma dziļums un publiskums – ar šo spriedumu tiek konstatēts, ka noziedzīgs nodarījums attiecībā pret cietušo tika izdarīts publiski, taču, kā jau tiesa minējusi, lietā konkrēti nav konstatēts, cik tad cilvēku redzēja notikušo (kaut aptuveni), līdz ar ko tiesa šajā daļā nevar izdarīt pamatotus secinājumus. Attiecībā par morālā aizskāruma dziļumu jāņem vērā arī paša cietušā teiktais, ka viņam savs izskats ir ļoti svarīgs, kas tādējādi noteikti rada nepatīkamas sajūtas, taču šeit arī jāievēro, ka cietušais kādu laiku (aptuveni divas nedēļas) ārstējies mājās, kad faktiski nav īpašas nepieciešamības iziet sabiedrībā. Tāpat jāievēro traumas raksturs – hematoma uz sejas pēc kāda laika kļūst neredzamas un faktiski cietušajam nav bijis ilgstošs laiks, kad bija jāsamierinās ar izskatu, kāds viņu nav apmierinājis;

psihiskas traumas – tiesai nav iesniegti kādi pierādījumi, ka cietušajam būtu kādas paliekošas psihiskas traumas.

Pēc šādas analīzes tiesa atzina, ka morālā aizskāruma kompensācija Ls 1000 apmērā ir adekvāta notikumam un nav pamata piedzīt kompensāciju lielākā apmērā, jo reāli nekādas fiziskas vai psihiskas traumas cietušajam nav palikušas, tādējādi neietekmē cietušā turpmāko dzīvi.

➤ Jelgavas tiesa ar 2008.gada 11.jūlija spriedumu (lieta Nr.11220179106), nosakot kompensāciju par morālo kaitējumu, ko cietusī B.L. lūdza piedzīt Ls 3 000 apmērā sakarā ar viņai nodarītajiem viegliem miesas bojājumiem ar veselības traucējumu R.S. izraisītā ceļu satiksmes negadījuma rezultātā, motivējot kā pārdzīvojumus un ciešanas notikušā sakarā – emocionālu šoku, traumu rezultātā iegūtās sāpes, nepieciešamību pēc psihoterapeita konsultācijas, atzina, ka šajā gadījumā morālā kaitējuma kompensācija Ls 300 apmērā ir samērīga noziedzīga nodarījuma smagumam un raksturam, nodarītā morālā aizskāruma dziļumam un publiskumam.

➤ Preiļu rajona tiesa 2009.gada 23.oktobra spriedumā (lieta Nr.11320031209), izskatot satiksmes ceļu negadījumā cietušo A.J-a un A.J-as pieteikumus par morālā kaitējuma kompensāciju Ls 10 000 katram sakarā ar gūtajiem smagiem, dzīvībai bīstamiem miesas bojājumiem un nospriežot piedzīt par labu A.J-ai Ls 5 000 un A. J-am Ls 3 000, kā vienā, tā otrā gadījumā norādīja, ka ņem vērā cietušā morālo aizskārumu un fiziskās ciešanas konkrētajā apsūdzībā.

➤ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa 2008.gada 11.marta spriedumā (lieta Nr.K-48-08/1), izlemjot jautājumu par cietušās M.B.-B. pieteikto morālā kaitējuma kompensāciju Ls 5 000 apmērā sakarā ar gūtajiem vidēja smaguma miesas bojājumiem I.Če. izraisītajā ceļu satiksme negadījumā, nosprieda, ka pieteikums ir pamatots un apmierināms pilnā apmērā, jo apsūdzētās darbību rezultātā tika radīta avārijas situācija, kas noveda pie ceļa negadījuma un kaitējuma nodarīšanas cietušajai, minētie zaudējumi apstiprinās ne tikai ar lietas materiāliem, bet tie ir arī radušies cēloniskā sakarā, izejot no apsūdzētās izdarītajām darbībām.

➤ Rēzeknes tiesas 2008.gada 13.oktobra spriedumā (lieta Nr.1340041808) vienīgais ir pieminēts, ka cietusī – bojā gājušā sieva, nekādi nepamatojot, lūdz piedzīt morālo kaitējumu – Ls 10 000 apmērā, un norādīts, ka kompensācijas pieteikums ir apmierināms Ls 1 000 apmērā.

[20] Motivējot piedzenamā morālā kaitējuma apmēru, tiek norādīti arī citi, Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmajā daļā neparedzētie apstākļi, no kuriem visbiežāk tiek minēts apsūdzētā materiālais (mantiskais) stāvoklis, jo apsūdzētie kā pirmās instances tiesā, tā arī pārsūdzot tiesas piedzītā kaitējuma kompensācijas

apmēru, lūdz to samazināt, ņemot vērā viņu materiālo stāvokli, apgādājamo personu esamību, nespēju atmaksāt cietušā pieteikto kompensāciju.

Jāpiezīmē, ka tiesu nostāja šajā jautājumā ir diametrāli pretēja.

> Tā, piemēram, Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija 2009.gada 9.novembra lēmumā (lieta Nr.KA03-0258/09) un 2010.gada 2.marta lēmumā (lieta Nr.KA03-0058/10) norādīja, ka likums nenosaka tiesai pienākumu izvērtēt apsūdzētā mantisko stāvokli, izlemjot kompensācijas apmēru, savukārt 2009.gada 23.februāra spriedumā (lieta Nr.KA03-0012/09) tiesas kolēģija norādīja, ka zaudējumu apmērs nav saistāms ar apsūdzētā iebildumiem par nespēju samaksāt kaitējuma atlīdzību, jo izpilde notiek daudzu gadu garumā. Tāpat tika norādīts, ka Civillikumā nav atrunas, ka, piedzenot kaitējuma atlīdzību, piedzen tikai tās summas, kuras apsūdzētais apņemas maksāt.

> Arī Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2010.gada 1.marta spriedumu (lieta Nr.11130096807), noraidot J.L. apelācijas sūdzību, kurā viņš lūdza samazināt piedzītās morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, ievērojot tieši viņa mantisko stāvokli, norādīja, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 352.panta nosacījumiem tiesai, nosakot kompensācijas apmēru, jāņem vērā tieši noziedzīgā nodarījuma smagums un izdarīšanas raksturs, cietušajam nodarītās ciešanas un darbību zudums. Apsūdzētā mantiskam stāvoklim nav izšķirošas nozīmes, lemjot par kompensācijas apmēriem.

> Savukārt Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, ar 2009.gada 2.jūnija spriedumu (lieta Nr.KA02-517-09/26), nosakot morālā kaitējuma kompensāciju Ls 200 apmērā cietušās prasīto Ls 2000 vietā, norādīja, ka ņem vērā apsūdzētās grūto materiālo stāvokli ģimenē, ka viņa vienīgā strādā, viņas alga ir Ls 176, viņa aprūpē un uztur divus nepilngadīgus bērnus, viņas vīrs ir bezdarbnieks.

> Arī Kurzemes apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģija 2009.gada 31.marta spriedumā lietā Nr.1140002607 norādījusi, ka tiesas pienākums ir izvērtēt un pamatot piedzenamās kompensācijas apmēru, novērtējot un ņemot vērā visus konstatētos apstākļus, tajā skaitā arī apsūdzētā mantisko stāvokli.

Piekrītot, ka likumdevējs Kriminālprocesa 352.pantā starp apstākļiem, kas ir izvērtējami, izlemjot jautājumu par morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, nenorāda uz apsūdzētā mantisko stāvokli, tomēr pareizāks šķiet to tiesu viedoklis, kuras apsver apsūdzētā iespēju atlīdzināt cietušā pieprasīto kompensāciju.

> Tā, piemēram, Balvu rajona tiesa ar 2009.gada 25.septembra spriedumu (lieta Nr.11110034808), piedzenot morālā kaitējuma kompensāciju no A.S., kas atzīta par vainīgu Krimināllikuma 126.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, cita starpā norādīja, ka ņem vērā arī apsūdzētās iespēju atlīdzināt nodarīto kaitējumu. Lietā neesot ziņu par A.S. piederošajiem nekustamiem īpašumiem vai citu

mantu, taču apsūdzētās mantiskais stāvoklis ir tikai fakultatīvs kritērijs, kurš tiesai nav jāņem par pamatu, nosakot atlīdzības apmēru, tomēr tiesai jābūt pret to iecietīgai.

[21] Analizējot piedzītos morālā kaitējuma kompensācijas apmērus, jāsecina, ka pat vienas kategorijas krimināllietās tie ir visai atšķirīgi (pilns ieskats dots pielikumā Nr.1) un svārstās no visai nelielām līdz ievērojamām summām, ko zināmā mērā nosaka arī tas, kādu kompensāciju ir pieprasījis cietušais.

Apkopojot iegūto informāciju par morālā kaitējuma kompensācijas apmēriem, kopaina ir šāda:

Krimināllikuma pants	Pieprasītās summas Ls no - līdz	Piedzītās summas Ls no - līdz
116.-117.p.	700-700 000	700-50 000
125.p.1.d.	10 000-50 000	5 000-50 000
125.p.3.d.	10 000-100 000	5 000-25 000
126.p.1.d.	1 000-20 000	500-5 000
130.p.1.d.	440-6 000	200-1 000
130.p.2.d.	1 000-5000	400-1 000
132.p.	200-1 500	200-1 500
159., 160.p.	10 000	5 000
174.p.	2 000	1 000
279.p.1.	1 000	500
176.p.	750-50 000	750-10 000
231.p.1.d.	1 000	1 000
231p.2.d.- vidēja smag.	1 500-30 000	1 000-10 000
231.p.2.d.-viegli m/b	2 000-10 000	500
260.p.1.d.-viegls m/b	300-4 714,76	250-1 000
260.p.1.d.-vidēja smag.	2 000-35 000	490-20 000
260.p.2.d.-nāve	1 000-50 000	1 000-35 000
260.p.2.d.-smagi m/b	5 000-50 000	3 000-12 0002
260.p.3.d.	4 500- 15 000	2 000-15000

Ņemot vērā, ka starp piedzītajām summām vienas lietu kategorijas ietvaros ir ļoti liela starpība, kā arī pētījumam iesniegto nolēmumu skaits dažādu kategoriju lietās ir atšķirīgs, nav pamata runāt arī par kādu vidējo lielumu, jo tas noziedzīgos nodarījumos

ar mazāku kaitīguma pakāpi var sakrist vai pat pārsniegt rādītājus, kas raksturo noziedzīgus nodarījumus ar lielāku kaitīguma pakāpi.

[22] Tajā pašā laikā no apkopotajiem datiem izriet, ka, piemēram, morālā kaitējuma apmērs, kas noteikts kriminālprocesos apsūdzībā par Krimināllikuma 125.panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu, vidēji, ja neņem vērā vienā kriminālprocesā piedzītos Ls 25 000, kas bija pamatoti, jo cietušais zaudēja kāju, kas izsauca 70% vispārējo darbību zudumu, būtu starp Ls 6 000-7 000. Apmēram tāda pati ir arī vidējā kompensācijas summa gadījumos, kad Krimināllikuma 260.pantā paredzētā nozieguma rezultātā cietušajam nodarīts smags miesas bojājums, taču, ja izvērtējam vainas formu, tad vienā gadījumā ir tīšs noziegums, bet otrā gadījumā pret kaitējumu veselībai ir neuzmanība.

Savukārt vidējā kompensācijas summa lietās par slepkavībām ir Ls 30 370, bet par ceļu satiksmes negadījumu rezultātā izraisīto nāvi – Ls 27 500.

[23] Likumdevējs ir noteicis tiesai tiesības par morālā kaitējuma kompensācijas apmēru lemt pēc sava ieskata, taču tajā pašā laikā ir norādīti strikti kritēriji, kas ņemami vērā pie šā jautājuma izlemšanas, un noteiktā kompensācija uzskatāma par atbilstīgu nodarījumam tikai tad, ja šie kritēriji ir izvērtēti. Praksē ievērojams princips, ka salīdzināmos gadījumos arī kompensācijai jābūt līdzīgai, un, jo lielāks kaitējums, jo lielākai jābūt morālā kaitējuma kompensācijai.

[24] Apkopojuma rezultāti deva pamatu secināt, ka atsevišķos gadījumos tiesas kļūdaini formulē savu attieksmi pret pieteikto kompensāciju. Saskaņā ar judikatūrā noteikto tiesa, izlemjot jautājumu par kompensācijas pieteikumu, var apmierināt (piedzīt) prasību par kaitējuma atlīdzību, neapmierināt (noraidīt), atstāt bez izskatīšanas un (vai) nenoteikt kompensāciju (LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta **2007.gada 1.marta lēmums lietā Nr. SKK-96/2007**). Ņemot vērā, ka atsevišķos gadījumos, kā tas izriet arī no arī pētījuma izklāsta, nolēmumā nav noteikts, kādu lēmumu tiesa pieņēmusi attiecībā uz kompensācijas pieteikumu, vai arī tas ir kļūdainis, LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments **2009.gada 6.oktobra lēmumā lietā Nr. SKK-23/09** norādījis, ka „*tiesai ir jāizlemj un konkrēti jānorāda, vai cietušā pieteiktais morālā kaitējuma atlīdzinājums nav jānosaka vai arī jānoraida, jo šim apstāklim ir nozīme, vai cietusī persona saglabā tiesības pieteikt prasību civiltiesiskā kārtībā.*”

Kopsavilkums

Apkopojot pētījuma „Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā” rezultātus, jāsecina, ka, neskatoties uz striktu tiesisko regulējumu un visai plašo judikatūru, tiesu praksē konstatējama kļūdaina likuma normu piemērošana un nepareiza to satura interpretācija, nepietiekama likumā norādīto kritēriju, kas ņemami vērā pie morālā kaitējuma kompensācijas apmēra noteikšanas, izvērtēšana, neprecizitātes tiesas pieņemto lēmumu formulējumā un citas pētījuma izklāstā norādītās kļūdas, trūkumi un nepilnības. Tāpat atzīmējama visai atšķirīga morālā kaitējuma apmēra noteikšana gadījumos, kad kaitējums radīts salīdzināmos apstākļos.

Lai novērstu tādas kļūdas un nepilnības kādas konstatētas pētījuma gaitā, un nodrošinātu likuma priekšrakstiem un judikatūrai atbilstošu jautājuma par morālā kaitējuma kompensācijas izlemšanu tiesām **jāievēro, ka jautājums par morālā kaitējuma kompensāciju izlemjams, ņemot vērā, ka:**

[1] Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 22.pantā noteikto personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā morālo aizskārumu un fiziskās ciešanas, tiek garantētas procesuālās iespējas morālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai.

[2] Arī Civillikuma 1635.panta (tā 2006.gada 26.janvāra redakcijā) pirmā daļa nosaka, ka katrs tiesību aizskārumš, tas ir, katra par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts morālais kaitējums, dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.

[3] Ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisku tiesību vai nemantisku labumu aizskārumu.

[4] Kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu un/vai fiziskajām ciešanām. Kompensācija ir krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements.

[5] Tiesas noteiktā kaitējuma kompensācija nav uzskatāma par sodu Krimināllikuma 35.panta izpratnē vai dubultsodu Kriminālprocesa likuma 25.panta izpratnē, bet tā ir mantisko jautājumu risināšana Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

[6] Kriminālprocesa likuma 22.pantā noteiktā pamatprincipa praktisku realizāciju reglamentē šā likuma 26.nodaļā „Ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšana” ietvertās normas, kuras faktiski satur arī materiālo tiesību normas, tāpēc, izlemjot pieteikumu par radītā morālā kaitējuma kompensāciju, tiesai jāvadās no tām.

[7] No vispārējās kārtības, kāda noteikta Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā, būtiski atšķiras kaitējuma kompensācijas saņemšanas kārtības regulējums cietušajiem, kas par tādiem atzīti Krimināllikuma 260.pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, jo šajos gadījumos kaitējuma kompensācijas veidu, apmēru un saņemšanas kārtību bez Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā ietvertajām normām, Civillikuma 1635.panta (2006.gada 26.janvāra likuma redakcijā) regulē arī 2004.gada 7.aprīļa Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums un Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem”.

Izlemjot jautājumu par morālā kaitējuma piedziņu, ņemams vērā, ka:

[1] Ar katru noziedzīgo nodarījumu personai tiek nodarīts arī morālais kaitējums. Tas ir saistīts ar morālo gandarījumu, proti, kad par noziedzīgo nodarījumu persona saņem likumā paredzēto sodu. Vai personai ir tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, kompensējot morālo kaitējumu, ir vērtējams jautājums. Lai konstatētu cietušās personas tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, ir nepieciešams konstatēt cēloņsakarību starp noziedzīgajām darbībām un radušos morālo kaitējumu, proti, vai nodarīts tāds kaitējums, par kuru pienākas saņemt materiālo atlīdzību. Cietušajam ir tiesības prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par neatļautu darbību var vainot.

[2] Saskaņā ar Civillikuma 1635.panta trešajā daļā noteikto gadījumos, kad pret personu vērsta nodarījums izpaužas kā noziedzīgs nodarījums pret dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam ir nodarīts morālais kaitējums. Līdz ar to, kā tas norādīts Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmajā daļā, pieteikumā par radītā kaitējuma kompensāciju kompensācijas apmērs par morālo aizskārumu un fiziskajām sāpēm tikai jānorāda, bet tiesas kompetencē ir noteikt tā apmēru.

[3] Iepriekš minētais attiecināms arī uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas apdraud vairākus objektus, piemēram, kā Krimināllikuma 260.pantā ietvertā ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana, kad tiek apdraudēta ne vien satiksmes drošība, kas ir galvenais tiešais apdraudējuma objekts, bet arī cilvēka dzīvība un veselība, kas ir šā noziedzīgā nodarījuma papildu tiešais objekts, vai Krimināllikuma 231.panta otrajā daļā paredzētais huligānisms, kad apdraudēta gan sabiedriskā kārtība, gan personas veselība.

[4] Saskaņā ar judikatūrā noteikto tiesa, izlemjot jautājumu par kompensācijas pieteikumu, var apmierināt (piedzīt) prasību par kaitējuma atlīdzību, neapmierināt (noraidīt), atstāt bez izskatīšanas pieteikumu par nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma

atlīdzināšanu un (vai) nenoteikt kompensāciju. Kompensācijas nenoteikšana vai pieteikuma atstāšana bez izskatīšanas neliedz personai tiesības prasīt kaitējuma atlīdzināšanu civiltiesiskā kārtībā jeb Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

[5] Nenosakot kaitējuma kompensāciju cietušajam, netiek pieļauts Kriminālprocesa likuma 22.panta nosacījumu pārkāpums, jo tas neliedz personai tiesības prasīt kaitējuma atlīdzināšanu civiltiesiskajā kārtībā jeb Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

[6] Lai nodrošinātu personai ar likumu garantētās iespējas morālās kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai, gadījumā, ja cietušā pieteiktā kompensācija nav apmierināta, tiesai jāizlemj un nolēmumā jānorāda, vai cietušā pieteiktais morālā kaitējuma atlīdzinājums nav jānosaka vai arī ir jānoraida, jo šim apstāklim ir nozīme, vai cietusī persona saglabā tiesības pieteikt prasību civiltiesiskā kārtībā, kā tas noteikts Kriminālprocesa likuma 353.panta otrajā daļā.

[7] Cietušajam no Krimināllikuma 260.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma nav pienākums griezties ar iesniegumu par nemateriālā zaudējuma atlīdzināšanu apdrošināšanas sabiedrībā, taču tiesai, izvērtējot pieteiktā morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, ir jāņem vērā izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, aprēķinātā, bet vēl neizmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, kā arī iespējamā apdrošināšanas atlīdzība neatkarīgi no tā, vai cietusī persona nav paspējusi iesniegt iesniegumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu vai vispār nevēlas to darīt. Pretējā gadījumā tiktu pārkāptas apsūdzētā tiesības paļauties uz civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu.

[8] Prasība ņemt vērā izmaksāto, aprēķināto vai iespējamo apdrošināšanas atlīdzību pamatojas ar Eiropas konvencijās par kompensācijas piešķiršanu vardarbīgu noziegumu upuriem 9.pantā noteikto, ka, lai izvairītos no divkāršas kompensācijas, valsts vai attiecīgā iestāde var atskaitīt no piešķirtās kompensācijas vai atprasīt no personas, kam izmaksājama kompensācija, jebkuru naudas līdzekļu summu, kas saistībā ar ievainojumu vai nāvi saņemta no vainīgās personas, sociālās nodrošināšanas vai apdrošināšanas vai no jebkura avota.

[9] Citētā kontekstā un ņemot vērā tiesu praksi, var secināt, ka tiesa, ņemot vērā saņemto vai aprēķināto vai iespējamo atlīdzību, var rīkoties atšķirīgi, atkarībā no konkrētā kriminālprocesa apstākļiem, proti, 1) atskaitīt no piešķirtā kompensācijas apmēra apdrošinātāja izmaksāto vai aprēķināto vai iespējamo atlīdzību, ja cietušā pieprasītā kompensācija ir apmierināta pilnībā vai tiesas apmierināto daļējo kompensācijas apmēru cietušais nav pārsūdzējis, vai 2) atzīt, ka, nosakot morālā kaitējuma kompensāciju zemāku, nekā cietušā personas pieteiktā kompensācija, neapmierinātajā daļā tiesa ņemusi vērā arī apdrošinātāja izmaksāto vai aprēķināto vai iespējamo atlīdzību.

Savukārt gadījumā, ja cietušais pie apdrošinātāja nav griezies vai arī apdrošinātājs norādījis, ka kompensācija par materiālo kaitējumu tiks aprēķināta tikai pēc tiesas nolēmuma stāšanās likumīgā spēkā, tiesa tāpat, ņemot vērā konkrētās krimināllietas apstākļus, var lemt 1) ņemt par pamatu maksimālo likumā garantēto iespējamo atlīdzības apmēru; 2) atzīt, ka neapmierinātajā daļā ietilpst arī iespējamā apdrošināšanas atlīdzība vai 3) materiālā kaitējuma kompensāciju nenoteikt, ņemot vērā, ka paredzētā maksimāli iespējama apdrošināšanas atlīdzības summa vēl nenozīmē, ka visos gadījumos tāda tiks arī izmaksāta, jo tas ir jautājums, ko izlemj apdrošinātājs vai Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs. Domājams, ka atbalstāms ir pirmais variants.

[10] Gadījumā, kad, neatliekot lietas iztiesāšanu vai neizsludinot pārtraukumu, nav iespējams lemt par pieteikto kaitējuma kompensāciju, ja nav ņemta vērā apdrošinātāja izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, aprēķinātā un vēl neizmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, kā arī iespējamā apdrošināšanas atlīdzība, tiesai ir tiesības kaitējuma kompensācijas apmēru šajā kriminālprocesā nenoteikt, kas atbilst vienam no kriminālprocesa pamatprincipiem – tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Šādā gadījumā kaitējuma atlīdzināšana iespējama civiltiesiskā kārtībā.

[11] Izskatot pieteikumus par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesos, kuros par cietušajiem atzīti ceļu satiksmes negadījumā gājušo personu tuvinieki, jāņem vērā, ka saskaņā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 19.panta otrās daļas 3.punktu ceļu satiksmes negadījumā nodarītie nemateriālie zaudējumi ir zaudējumi, kas saistīti ar garīgām ciešanām sakarā ar apgādnieka, apgādājamā vai laulātā nāvi. No minētās likuma normām izriet, ka apdrošinātājs personai nodarītos nemateriālos zaudējumus (morālo kaitējumu) sedz ceļu satiksmes negadījumā bojā gājušā laulātam, viņa apgādniekam un apgādājamajam. Pārējos gadījumos jāvadās no Civillikuma 1635.pantā ietvertā regulējuma.

[12] Izlemjot jautājumu par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesos par KL 260.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, apspriežams jautājums, vai konkrētajā lietā nav jāpiemēro Ceļu satiksmes likuma normas, jo saskaņā ar šā likuma 1.panta 24., 25., 29.punktā, 44.panta otrajā un trešajā daļā noteikto par transportlīdzekļa ekspluatācijas rezultātā nodarīto zaudējumu atbild transportlīdzekļa īpašnieks, valdītājs vai turētājs. Par transportlīdzekļa turētāju nav uzskatāma persona, kas transportlīdzekli lieto uz dienesta vai darba tiesisko attiecību pamata.

[13] Tā kā Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas un Civillikuma 1635.pants tiesību prasīt apmierinājumu no izskārēja nosaka cietušajam, par kādu kriminālprocesā saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 95.panta pirmo daļu var būt persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums (morāls aizskārums vai fiziskas ciešanas),

personai, lai varētu šādu tiesību realizēt, ir jābūt uz likumīga pamata Kriminālprocesa likuma 96.pantā noteiktā kārtībā atzītai par cietušo.

Morālā kaitējuma kompensācija atkarībā no prasījuma pamata ir piedzenama par labu cietušajam, jo, piedzenot to par labu cietušā pārstāvim, tiek pārkāpti Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmās daļas un 514.panta pirmās daļas 10.punkta noteikumi.

Nosakot morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, jāņem vērā:

[1] Saskaņā ar Civilprocesa likuma 1635.panta otrajā daļā noteikto, atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas.

[2] Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmajai daļai, lemjot par morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, tiesai ir jāizvērtē cietušā pieteikums un jāņem vērā: 1) noziedzīga nodarījuma smagums un izdarīšanas raksturs; 2) nodarītās fiziskās ciešanas, paliekoši sakropļojumi, un darbspēju zudums; 3) morālā aizskārums dziļums un publiskums; 4) psihiskas traumas. Tiesa nedrīkst aprobežoties tikai ar šo apstākļu uzskaitījumu un norādi, ka tie pie kompensācijas apmēra noteikšanas ņemti vērā, bet šie apstākļi katrā konkrētā gadījumā izvērtējami, norādot, kā tie ir ietekmējuši lēmumu par kompensācijas apmēru.

[3] Izlemjot jautājumu par morālās kompensācijas apmēru, tāpat jāvadās no cilvēktiesību un kriminālprocesa principiem, kā arī tiesu prakses citos, jo sevišķi - salīdzināmos gadījumos, kad atlīdzinājumam pēc iespējas ir jābūt līdzīgam. (Skat. pielikumu Nr.3.)

[4] Lemjot par morālās kaitējuma kompensācijas apmēru, jāievēro samērīguma princips un tas, ka morālā kaitējuma kompensācija ir tikai viens no kompensācijas veidiem un neaizstāj cietušā mantai un veselībai nodarīto kaitējumu.

[5] Tā kā Kriminālprocesa likumā no morālā aizskārums (kaitējuma) ir īpaši izceltas fiziskās ciešanas, morālā kaitējuma elementi ir izvērtējami patstāvīgi, ņemot vērā, ka morālais aizskārums jeb garīgās ciešanas un fiziskās sāpes jeb ciešanas tiek saistītas ar atšķirīgām izpausmēm, proti, pirmajā gadījumā ar psiholoģisku diskomfortu un dažādām negatīvām emocijām, bet otrajā gadījumā – ar ķermeņa sāpēm. Ja cietušais pieteikumā ir nodalījis pieprasīto kompensāciju par morālo aizskārums un fiziskām sāpēm, tiesai jautājums par pieteikto kompensāciju izlemjams tieši tādā pašā veidā.

[6] Lai morālā kaitējuma atlīdzinājums būtu atbilstīgs, tam ir jābūt samērojamam ar nodarīto kaitējumu, un, jo nopietnāks kaitējums, jo ievērojamākam jābūt atlīdzinājumam. Tiesai ne tikai jānosaka atbilstīgs atlīdzinājums, bet arī jāpamato, kādēļ tā uzskatījusi atlīdzinājumu par atbilstīgu. Pamatojumam ir jāparāda, ka tiesa ir

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

ņēmusi vērā un izvērtējusi visus atlīdzinājuma noteikšanā būtiskos apstākļus un ka tiesa, nosakot atlīdzinājumu, nav balstījies vienīgi uz saviem subjektīvajiem ieskatiem, bet gan uz racionāliem juridiskiem apsvērumiem. Šāds pamatojums ir būtisks, lai ikviens varētu pārliecināties par tiesas nolēmuma tiesiskumu.²²

Senāta Krimināllietu departaments

Judikatūras nodaļa

Dr.jur.prof. Valentija Liholaja

²² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 16.februāra lēmums lietā SKA-104/2010 (lieta Nr.A42466905).

Informācija par kompensācijas apmēriem analizētajos tiesas nolēmumos

N r.	Tiesa	Datums	Lietas nr.	Pieteiktā summa	Piedzītā summa	Piezīmes
			Slepkavības			
1.	Rīgas apgabaltiesa Tiesu palāta Senāta KD	16.10.2007 30.06.2008 12.11.2008	K04-266/07-2 PAK-210 SKK-542/2008	1 200 000	50 000	KL 117.p. 9., 10., 12.pkt. Nav redzams, cik prasīja morālo kaitējumu Negrozīt, par kaitējumu nav spriests Negrozīt, par kaitējumu nav spriests
2.	Rīgas apgabaltiesa Tiesu palāta Senāta KD	06.09.2007 01.07.2008 04.11.2008	K04-222-07/12 PAK-221 SKK-612/08	700 000	30 000	117.p.6.pkt Nemts vērā materiālais stāvoklis Negrozīt, par kaitējumu nav spriests Negrozīt, par kaitējumu nav spriests
3.	Tukuma rajona Zemgales apgabaltiesa	10.02.2009 22.04.2009	K37-14/09 11390025208	18 000	18 000	Kompensācijas apmērs nebija apstrīdēts
4.	Ventspils Kurzemes apgabaltiesa	25.06.2008 16.12.2008	K40-346/07 11150061707	10 000	10 000	KL 116.p. Negrozīt
5.	Ziemeļu rajona Rīgas apgabaltiesa Senāta KD	07.04.2008 20.06.2008 16.09.2008	K32-69-08/5 KA04-416-08/17 SKK-541/08	10 000	10 000 Nenoteikt	KL 116 Nebija regulējuma (NN 07.02.2001), CP kārtībā Negrozīts, par kompensāciju nav risināts
6.	Kuldīgas rajona Kurzemes apgabaltiesa	03.06.2009 24.09.2009	11250014408 11250014408	5 000	4 800 3900	Ls 200 apsūdzētais jau atlīdzinājis Samazināts par Ls 900, kas saņemti no apsūdzētā
7.	Rīgas apgabaltiesa Tiesu palāta	23.10.2007 02.04.2008	K04-0361-07/3 PAK-297	700	700	KL 117.p. 6., 10.pkt Negrozīt
8.	Talsu rajona	27.11.2008	K36-190 ³		500	KL 15-4, 116 Nodarīti viegli miesas bojājumi
			KL 125.p. 1.d.			

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

1.	Bauskas rajona Zemgales apgabaltiesa	13.11.2008 12.01.2009	K10-17/08 11120062605	50 000	50 000	Pēc ievainojuma kājas amputācija, 70% darbspēju zudums Negrozīt
2.	Rīgas Kurzemes rajona Rīgas apgabaltiesa	06.04.2009 30.06.2009	K28-88/09-7 KA04-511/09-28	10 000	3 000 5 000	2 smagas operācijas, 3.grupas invaliditāte, redzes zaudējums, kas pēc operācijas atjaunojās, saņemta valsts kompensācija
			KL 125.p. 3.d.			
1.	Limbažu rajona Vidzemes apgabaltiesa	31.03.2008 25.11.2008	K21-96/08 11280004508	100 000	25 000	Nav samērīgs kaitējumam, sekām; jāuztur savi 3 bērni, viens slimo ar bronhiālo astmu. Jāsamazina par saņemto no cietušā= Ls 24 760 Samazināt par saņemto pēc 1.instances tiesas = Ls 24 510
2.	Liepājas tiesa Kurzemes apgabaltiesa	14.05.2010 16.06.2010	112700013309 112700013309	10 000, tiesā 9 000 (saņemta valsts kompensācija)	7 000	Pārējā daļā nav nosakāma Negrozīt –taisnīga, samērīga, atbilstoša spējai samaksāt
3.	Rīgas rajona Rīgas apgabaltiesa Senāta KD Rīgas apgabaltiesa	09.06.2008 13.01.2009 19.03.2009 07.10.2009	113350194507 KA04-0045-09/25 SKK-162/09 KA04-419/09-28	51 840	7 000	Cietušais pats izraisīja konfliktu Atcelt daļā par kompensāciju (Ls 700) no apsūdzētā KL 313.p.2.d. Atcelt pilnībā Attaisnot
4.	Krāslavas rajona Latgales apgabaltiesa Senāta KD Latgales apgabaltiesa	29.02.2008 10.11.2008 13.01.2009 20.03.2009	K18-11/08 KA03-0114/08 SKK-25/09 KA03-0059/09	10 000	5 000 3 000 5 000	Nav atzīta par mirušās bērnu pārstāvi, mainās pieteikuma pamats Pār kvalificēts uz KL 123.p.1.d. Atcelts par kvalifikāciju Spēkā 1.instances tiesas spriedums
5.	Ludzas rajona Latgales apgabaltiesa	20.04.2009 21.07.2009	K22-0088/09 KA03-0168/09	50.000	Atstāt bez izskatīšanas	Nav iesniegts līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai, civiltiesiskā kārtībā Negrozīt
			KL 126.p.1.d.			
1.	Preiļu rajona	06.01.2010	11320013509	10 000	3 000	Gandrīz zaudēja redzi ar vienu aci, valsts kompensācija Ls 450

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

	Latgales apgabaltiesa	02.02.2010	KA03-0058/10			Negrozīt - samērīgi
2.	Siguldas tiesa Rīgas apgabaltiesa Senāta KD	10.06.2008 25.08.2008 29.10.2008	K35-0113/08 KA04-554-08/26	20 000	10 000 3 000	Par labu nepilngadīgā pārstāvim Negrozīt
3.	Limbažu rajona Vidzemes apgabaltiesa	05.02.2009 28.05.2009	K21-36/09 11280088509	2 945	2 945 2550	Samazina par Ls 450 – valsts kompensācija
4.	Ludzas rajona Latgales apgabaltiesa	14.10.2008 21.01.2009	K22-0021/08 KA03-0020/09	1 000	1 000	Negrozīt - pamatoti
5.	Balvu rajona Latgales apgabaltiesa	25.09.2009 09.11.2009	11110034808 KA03-0258/9	2 500	500	Mantiskais stāvoklis, ņem vērā valsts kompensāciju Negrozīts; nav likuma, kas liktu izvērtēt mantisko stāvokli
			KL 130.p. 1.d.			
1.	Liepājas tiesa Kurzemes apgabaltiesa	26.02.2010 22.04.2010	13270000309 13270000309	6 000	1 000	Arī kā sods Negrozīt – samērīgi un adekvāti
2.	Ventspils Kurzemes apgabaltiesa	07.05.2008 05.11.2008	K40-363/07 11150055807	3 000	Noraidīt 1 000	Nav pamatota Prasītais neatbilst miesas bojājumu smaguma pakāpei un sekām
3.	Gulbenes rajona Vidzemes apgabaltiesa Senāta KD Vidzemes apgabaltiesa	03.09.2007 12.02.2008 15.04.2008 28.05.2008	K14-19/07/1 KA05-0012/08-08 SKK-183/2008 13170000406	500 440	500 440	Nav redzams, par ko īsti, esot arī par advokāta pakalpoj. Noraidāms un nav nosakāms – nav motivēts un pierādīts. Pats rīkojies pret morāles un tiesiskajām normām Atcelt – argumenti par noraidīšanu nepamatoti
4.	Cēsu rajona Vidzemes apgabaltiesa	30.10.2009 29.06.2010	K11-262/09 13400026209	500	200	Bez īpašas motivācijas Negrozīt
5.	Latgales priekšpilsētas Rīgas apgabaltiesa	06.04.2009 02.06.2009	K29-91/09/9 KA04-517-09/26	2 000	Nenoteikt 200	Neesot pamatota Jāievēro saprātīgs un taisnīga samērīgums, grūta materiāla situācija, attaisnota pēc KL 156.,157.panta
			KL 130.p. 2.d.			
1.	Jelgavas	12.06.2008	32300001907	5 000	400	Cietušais lūdzis Ls 3 000 par morālo aizskārumu un Ls 2 000 par fiziskām ciešanām. Tiesa, apmierinot daļēji, nenorāda, par ko piedzīts. Pārējā daļā esot nepamatots un neadekvāts – noraidīt

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

	Zemgales apgabaltiesa	08.03.2009	32300001907		1 000	Par fiziskām ciešanām sakarā ar zoba zaudējumu un tālākajām manipulācijām ņem vērā, ka tika ierobežotas tādas fiziskas aktivitātes kā dziedāšana korī, piedalīšanās koncertos Negrozīt – kompensācijas apmērs motivēts
	Senāta KD	30.04.2009	SKK-253/09			
2.	Preiļu rajona	17.09.2008	13320000408	1 000	500	Ņem vērā paša uzvedību – kas veicināja un saasināja konfliktu, bija reibuma stāvoklī Negrozīt, visi argumenti pamatoti
	Latgales apgabaltiesa	06.03.2009	KA03-0010/09			
			KL 131.p.			
1.	Rīgas rajona	20.02.2008	11350227505	4 469,76	Nenoteikt	Smags miesas bojājums. Īsais spriedums, tāpēc nav redzama motivācija. Norādīts, ka atlīdzība iespējama civiltiesiskā kārtībā Negrozīt – nebija regulējuma
	Rīgas apgabaltiesa	15.04.2008	KA04-339-08/17			
2.	Jēkabpils rajona	21.04.2009	K16-0155/09	5370, ņemot vērā valsts izmaksāto Ls 630	Atstāt bez izskatīšanas	Smags miesas bojājums. Ls 630 saņemti, strīda laikā pēc kopīgas alkohola lietošanas. Ievietots slimnīcā alkohola reibumā Negrozīt Negrozīt – atstājot bez izskatīšanas, nav pieļauts KPL 22.panta pārkāpums. Par to arī SKK-96/2007
	Zemgales apgabaltiesa	26.06.2009	112100098008			
	Senāta KD	01.10.2009	SKK-479/09			
			KL 132.p.			
1.	Valkas rajona	16.04.2008	K38-9/08	1 500	Noraidīt	Pats pārkāpis policista ētikas un uzvedības kodeksu, strīdējies, lamājies...
	Vidzemes apgabaltiesa	30.06.2008	11140046207	Cietušais precizējis – KL 132.p.-Ls 600, 269.p.1.d.- Ls 900	1 500	Minēts gadījums, kas nav saistīts ar apsūdzētā izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem
2.	Bauskas rajona	13.11.2008	K10-17/08	200	200	Negrozīt
	Zemgales apgabaltiesa	12.01.2009	11120062605			
			KL 159., 160.p.			
1.	Jelgavas	17.05.2007	K15-27/07	10 000	10 000	Par labu cietušās pārstāvei – rīcības nespējīga
	Zemgales apgabaltiesa	10.12.2007	11220122600		5 000	Pār kvalificēts uz KL 159.panta 2.daļu, 160.panta 2.daļu, izslēdzot smagas sekas, mantiskais stāvoklis

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

	Senāta KD	11.03.2008	SKK 01-89/08			Samazināts pamatoti – ņemts vērā izdarīto darbību raksturs, mantiskais stāvoklis
			KL 174.p.			
1.	Centra rajona Rīgas apgabaltiesa	29.01.2009 24.11.2009	K27-32-09/8 KA04-348-09/11	2 000	500 1 000	Par labu nepilngadīgā pārstāvei Par labu cietušajam
			KL 279.p. 1.d.			
1.	Rēzeknes tiesa Latgales apgabaltiesa Senāta KD	08.02.2008 22.04.2008 01.09.2008	12330002307 KA03-0103/08 SKK-351/2008	1 000	500	Cietusī 94 g. veca, tiesības uz mājokļa neaizskaramību, radīti nepiemēroti apstākļi dzīvošanai, fiziskas un garīgas ciešanas Negrozīt – nav atzīstama par nesamērīgi lielu, KPL 352.p. neparedz, ka jāņem vērā materiālais stāvoklis Par kaitējumu nav pārsūdzēts
			KL 177.p.3.d.,	275.p.2.d.,	193.p.4.d.,	193¹.p.1.d., 279.p.2.d
1.	Rīgas apgabaltiesa Tiesu palāta	29.11.2007 06.07.2008	K04-0088/07-7 PAK-275	10 000	10.000	Noziedzīgie nodarījumi izdarīti 2005.gada februārī un jūlijā, kad nebija regulējuma, nav redzams, ar kādu no šiem nodarījumiem radīts kaitējums, nav norādes nedz uz apmēra pamatojuma, nedz atsauces uz normām, uz kāda pamata pieteikums apmierināts Negrozīts
			KL 176.p.			
1.	Latgales priekšpilsētas Rīgas apgabaltiesa Senāta KD	25.04.2007 05.12.2007 17.03.2008	K29-541/07 KA04—594-07/22 SKK-142/08	50 000	2 000 5 000 no katra	Vidēja smaguma miesas bojājumi. Par vainīgu atzīst vienu apsūdzēto Atzīst, ka vainīgi abi Negrozīt
2.	Liepājas Kurzemes apgabaltiesa	30.01.2009 30.04.2009	11260053508 11260053508	750 (250 no katra) apsūdzētā)	750	Viegli miesas bojājumi bez veselības traucējuma Vainīgs viens, piedzīt no viņa visu summu
			KL 183.p.2.d.			
1.	Latgales apgabaltiesa	16.11.2007	K03-0056/07	No nolēmuma nav redzams	1 000	Piedzīt solidāri no abiem, pārējā daļā atstāt bez apmierinājuma

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

	Tiesu palāta	29.07.2009	PAK-68			Negrozīt
			KL 231.p.1.d			
1.	Balvu rajona Latgales apgabaltiesa	08.12.2008 11.02.2009	11110036808 KA03-0041/09	1 000	1 000	Esot aizskāris, apvainojis, draudējis ar gāzes pistoli, ko uztvēris kā šaujameroci, aizvainojis ne tikai viņu, bet arī pārējos visus spēļu zālē strādājošos (cietušā pieteikums). Tiesas motivācijas nav Negrozīt – tiesa esot pamatojusi?
			KL 231.p.2.d.	(vidēja	smaguma	miesas bojājumi)
1.	Aizkraukles rajona Zemgales apgabaltiesa Senāta KD	04.04.2008 12.03.2009 16.01.2009	31370097466 31370097466 SKK-282/09	30 000	10 000	Samērīguma un taisnīguma princips. Pārējā daļā noraidīt Negrozīt, palielināšanai nav pamata Negrozīt
2.	Cēsu rajona Vidzemes apgabaltiesa	28.05.2008 10.07.2008	K11-121/08 11400136507	7 000	7000-Ls 40	Samazināts par valsts kompensācijas summu Negrozīt
3.	Ventspils tiesa Kurzemes apgabaltiesa	16.04.2009 06.08.2009	K40-130/09 KA02-0159/12	Fiziskās ciešanas- 4 550, morālais aizskārums-1 500	500 4 000	Nav samērīgi ar nodarījumu, ņem vērā valsts samaksāto Ls 450, tiesības civiltiesiskā kārtībā. Fiziskās ciešanas un morālo aizskārums nenodala. Kopība ar KL 126.p.2.d.3.punktu Pārējā daļā neapmierināt
4.	Rēzeknes Latgales apgabaltiesa	08.04.2010 03.06.2010	11331023309 KA03-0143/10	Nav redzams	1 085,10	Iesniegts pieteikums Ls 1 115,10, no apsūdzētā saņemts Ls 30. Apmierināma daļēji, nav norādīts, cik prasīts par morālo kaitējumu, nav nodalīts pa veidiem, nav motivācijas Negrozīt, par kaitējumu nav
5.	Krāslavas rajona Latgales apgabaltiesa	25.08.2008 21.01.2009	K18-8/08 KA03-0006/09	1 500	1 000	Negrozīt
			KL 231.p.2.d.	-viegli miesas	bojājumi	
1.	Ventspils	16.06.2008	K14-133/07	1 000 morālais aizskārums, 1 000 fiziskās ciešanas	Noraidīt	Neesot pamatots

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

	Kurzemes apgabaltiesa	03.12.2008	KA02-0162/08		500	Cietušajam tikai jānorāda uz kaitējuma esamību
2.	Rīgas apgabaltiesa	01.10.2007	K04-370/07-12	10 000	Nav likumīga pamata atlīdzināt	Nebija regulējuma
	Tiesu palāta	29.04.2009	PAK-54		Nenoteikt	Neesot izlemts – nav jānosaka vai jānoraida, jo atrodama norāde uz abiem pamatojumiem, kam ir nozīme, vai cietušais saglabā tiesības prasīt civiltiesiskā kārtībā
			KL 231.p.2.d. -	smags miesas	bojājums	
1.	Dobeles rajona	15.10.2008	K13-125/08	Neuztur		Vienošanās par kaitējuma atlīdzināšanu par kopējo summu Ls 50 000. Tiesa - nosacītu sodu, uzliekot par pienākumu atlīdzināt kaitējumu saskaņā ar vienošanos
	Zemgales apgabaltiesa Senāta KD	19.05.2009 02.07.2009	11200006708 SKK-387/09			Daļā par kaitējumu un uzlikto pienākumu negrozīts Izslēgta norāde par uzlikto pienākumu – formāls, nav izpildāms piespiedu kārtā. Ja tiesa nav lēmusi, var civiltiesiskā kārtībā
			KL 260.p.1.d.	-viegls miesas	bojājums	
1.	Latgales priekšpilsētas Rīgas apgabaltiesa	21.09.2009 07.04.2010	K29-746/09 KA04-90/10-5	4 714,76	1 000 – 50	Samazina par maksimālo, ko varēja saņemt Negrozīt
2.	Jelgavas Zemgales apgabaltiesa Senāta KD Zemgales apgabaltiesa	11.07.2008 03.09.2008 29.10.2008 03.04.2009	11220179106 11220179106 SKK-586/08 11220179106	3 000	300 250	Negrozīt Atcelt, nav ņemta vērā atlīdzība Atskaitīta maksimālā atlīdzības summa. Cietusī nav pārsūdzējusi, lai arī piedzīts daudz mazāk par prasīto
3.	Kuldīgas Kurzemes apgabaltiesa Senāta KD Kurzemes apgabaltiesa	22.04.2008 23.04.2009 18.06.2009 28.09.2009	11250048504 11250048504 SKK-361/09 11250048504	300	150 atcelt	Nebija regulējuma Par mantisko kaitējumu atcelt Norādīts, ka morālā kaitējuma kompensāciju noraidīt
			KL 260.p.1.d.	vidēja	smaguma	miesas bojājumi
1.	Zemgales priekšpilsētas Rīgas apgabaltiesas	11.09.2008 12.01.2009	11520117807 KA04-70/09-21	35 000	20 000	Negrozīt

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

2.	Valmieras Vidzemes apgabaltiesa	27.10.2009 01.03.2010	K39-0021-09 11130096807	5 000	5 000	Ievērojot, ka arī apdrošināšanas kompānija var izmaksāt atlīdzību Negrozīt
3.	Latgales priekšpilsētas Rīgas apgabaltiesa	06.10.2008 30.03.2008	K29-205/08 KA04-91-09/26	5 000	civiltiesiskā kārtībā 4897,50	Iestāties apdrošināšanas gadījums Atrēķina saņemto atlīdzību
4.	Valmieras Vidzemes apgabaltiesa	15.12.2008 26.06.2009	K39-0344/08 11130055908	7495 7337,50	Nenoteikt 4 500	Nav griezies pie apdrošinātāja Pārējā daļā nav vērtēts kā morāls kaitējums.
5.	Centra rajona Rīgas apgabaltiesa	11.03.2008 16.10.2008	K48-08/1 KA04-21-09/26	5 000	5 000 4797,50	Par atlīdzību nav spriests Samazināts par saņemto atlīdzību
6.	Jūrmalas Rīgas apgabaltiesa Senāta KD	25.05.2006 24.10.2007 27.03.2008	K17-0027-06 KA04-95/07-28 SKK-46/08	2 000	2 000	Negrozīt Izslēgt, nebija regulējuma, vajadzēja piemērot tā laika regulējumu. Civilprocesa kārtībā par sakropļojumu
7.	Madonas Vidzemes apgabaltiesa	02.09.2008 12.03.2009	11170019506 11170019506	1-8 000, 1-5 000 1-1 500, 1-1 00	Nenoteikt 1-1 500, 1-1 000	Neattiecas uz CL 1635.pantu Pārējā daļā pie apdrošinātāja, ja vēl neapmierina – civiltiesiskā kārtībā
8.	Valkas rajona Vidzemes apgabaltiesa	23.04.2010 06.09.2010	K38-34/10 11140043609	5 000	1 500 1 300	Par atlīdzību nav Samazina par maksimālo iespējamo atlīdzību
9.	Preiļu rajona Latgales apgabaltiesa	01.11.2007 21.02.2008	K25-002007 KA03-12/08	2 000	1 000 noraidīt	Noraidīt, nebija regulējuma
10.	Liepājas Kurzemes apgabaltiesa Senāta KD Kurzemes apgabaltiesa	09.03.2009 06.04.2009 03.06.2009 10.09.2009	11260085908 11260085908 SKK-308/09 11260085908	3 000	600 Negrozīt Atcelt 490	Pārējā daļā noraidīt Prokurora protests - nav vērsies pie apdrošinātāja – noraidīts, tiesa ņemusi vērā, piedzenot daudz mazāk Nav pienākuma griezties pie apdrošinātāja, taču jāņem vērā atlīdzība Samazināt par Ls 110
11.	Liepājas Kurzemes apgabaltiesa	22.05.209 09.11.2009	11260005809 112600005809	7 000	Nenoteikt Negrozīt	Nevarēja nodalīt mantisko un morālo kaitējumu, lūdza piedzīt Ls 7 000 (vidēja smaguma miesas bojājumi) un Ls 3 000 (viegli miesas bojājumi) Lai arī aprēķināta atlīdzība Ls 102,50, nebija 1. instances tiesā, nav vērtēti, apelācijas tiesai nav likumīga pamata

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

			KL 260.p.2.d.	(nāve)		
1.	Rīgas rajona Rīgas apgabaltiesa Senāta KD	12.05.2006 20.09.2007 31.03.2008	K33-0091/06 KA04-0084-07/25 SKK-110/	50.000 1 000	35 000 1000 Noraidīt Negrozīt	Miruši 2 cilvēki no vienas ģimenes, bērnam viegli m/bojājumi. Bērnu pārstāve par abu vecāku zaudējumu un pašas ciešanām. Piedzen par labu nepilngadīgajai cietušajai. 1 000 citai cietušajai sakarā ar meitas nāvi Kompensācijai preventīvas funkcija. Likuma nebija, jālemj saskaņā ar CL 1635.p. Nebija regulējuma
2.	Liepājas Kurzemes apgabaltiesa Senāta KD	07.01.2009 31.03.2009 16.06.2009	11400092607 11400092607 SKK-307/09	O.P. 50 000 A.M. 30 000 L.P 20 000	30 000 10 000 20 000 Atcelt daļā Negrozīt	O.P. -2 nepilngadīgu bērnu pārstāvis, par labu viņam A.M. smagi miesas bojājumi L.P. rīcībnespējīgās māsas pārstāve, par labu viņai (10 000 –par fiziskām ciešanām, 10 000 par morālo aizskārumu) Prokurora protests, ka piemērotas speciālās normas, jāpiedzen par labu cietušajiem. Nav pie apdrošinātāja, civiltiesiskā kārtībā Jāņem vērā atlīdzība
3.	Tukuma rajona Zemgales apgabaltiesa Senāta KD	03.02.2009 28.10.2008 17.12.2009	K37-4/09 11390001207 SKK-693/09	50 000	20 000 Negrozīt Atcelt	Dēls nav to personu lokā, kam tiesības uz atlīdzību Nav apspriests, vai nav jāpiemēro Ceļu satiksmes likums
4.	Valmieras Vidzemes apgabaltiesa Senāta KD Vidzemes apgabaltiesa	19.08.2008 03.11.2008 15.12.2008 29.09.2009	K39-263-08 11130011408 SKK-674/08	30 000	30 000 Nenoteikt Atcelt 10 000	Jāsedz apdrošinātājam Nav to personu lokā, kam pienākas atlīdzība
5.	Rēzeknes Latgales apgabaltiesa	13.10.2008 23.02.209	11340041808 KA03-0012/09	10 000	1 000 8 000	Bez motivācijas Adekvāti 9 400, apsūdzētais jau 1 200, apdrošinātājs 200
6.	Kuldīgas	13.05.2008	11250025607	20 000	Nenoteikt	Nav pamatojusi, saņemti 5 000, civiltiesiskā kārtībā

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

	Kurzemes apgabaltiesa	29.07.2008	11250025607		10 000	Preventīvā funkcija
7.	Liepājas Kurzemes apgabaltiesa	15.02.2008 14.04.208	11260022807 KA02-0070/08	10 000	10 000 Negrozīt	Tiesības izvēlēties, no kā saņemt Protests, nav piemērots speciālais likums. Tiesa – preventīvā funkcija
	Senāta KD	03.06.3008	SKK- 321/08		Negrozīt	Apsūdzētā brīva griba, var samaksāt labprātīgi
8.	Rēzeknes Latgales apgabaltiesa	30.07.2008 30.09.2008	11340060507 KA03-0232/08	10 000	10 000 5 000	Cietusī apelācijas tiesā teikusi, ka viņai nav būtiska piedzītā summa, uztver to kā sodīšanu ar naudu
9.	Ziemeļu rajons Rīgas apgabaltiesa	09.06.2008 12.11.2008	K32-0067-08/2 KA04-555-08/22	30 000	NeNOTEIKT Negrozīt	Nav ziņu par iespējamo atlīdzību Ja 1.instancei nebija ziņu, apelācijas tiesai nav tiesību tās izvērtēt
	Senāta KD	13.01.2009	SKK-23/09		Negrozīt	
			KL 260.p.2.d. -	Smags miesas	bojājums	
1.	Jelgavas Zemgales apgabaltiesa	30.10.2008 20.04.2009	11230050405 11230050405	30 000	12 000 Negrozīt	Nepamatoti CL 1635.pants, neparedzēja Abas tiesas nav ņēmušas vērā speciālo regulējumu
	Senāta KD	02.07.2009	SKK-345/09		Atcelt	Nav pierādījumu, ka vērsies pie apdrošinātāja
	Zemgales apgabaltiesa	28.09.2009	11230059405		NeNOTEIKT	Apdrošinātāja maksimālo var arī nenoteikt
	Senāta KD	13.12.2009	SKK-642/09		Negrozīt	
2.	Latgales priekšpilsēta Rīgas apgabaltiesa	04.10.2007 26.11.2007	K29-269/07 KA04-806/07-24	8 000	NeNOTEIKT Atcelt	Vērsties pie apdrošinātāja Nav pārbaudīti pierādījumi
	Senāta KD	18.03.2008	SKK-129/08		Atcelts	Daļā par sodu
	Latgales priekšpilsēta	23.12.2008	K29-695/08		3 443,43	
	Rīgas apgabaltiesa	23.02.2009	KA04-260-09/27		2194,98	Materiālo nevar pārvērst morālajā
	Senāta KD	30.06.2009	SKK-0294		Atcelt	Nav norādīts kompensācijas pamats, normas
	Rīgas apgabaltiesa	1.05.2010	KA04-0060-10/16		2194,98	
3.	Kurzemes rajona	25.10.2007	K28-263/07-6	A.A. 10 000 I.Č. 15 000	Bez izskatīšanas	Nav pierādījumu, ka pie apdrošinātāja
	Rīgas apgabaltiesa	09.01.2008	KA04-121-08/17		Atcelt	Nepārbaudīja un nevērtēja par kompensāciju
	Kurzemes rajona	21.08.2008	K28-200/08-10		I.Č. 10 500 A.A. 10 000	Nenodalot pēc kaitējuma veidiem, neko par apdrošināšanas atlīdzību
	Rīgas apgabaltiesa	18.12.2008	KA04-743-08/25		grozīt	Samazināts par atlīdzināto, abi kompensācijas veidi kopā

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

4.	Siguldas Rīgas apgabaltiesa Senāta KD	10.04.2008 27.11.2008 29.07.2009	K35-0023/08 KA04-443/08-28 SKK-65/09	A.S. 50 000 L.S. 50 000 K.G. 20 000	6 000 6 000 2 000 Negrozīt Negrozīt	Vidēja smaguma Piedzīts daudz mazāk nekā prasīts, neapmierinātajā daļā arī saņemtā atlīdzība
5.	Preiļu rajona Latgales apgabaltiesa	23.10.2009 15.12.2009	11320031209 KA03-0282,09	A.J-s. 10 000 A.J-a. 10 000	3 000 5 000 Nenoteikt	Nevar nodalīt, cik tieši morālais, nav ņemta vērā iespējamā atlīdzība
6.	Daugavpils Latgales apgabaltiesa	02.02.2010 19.05.2010	11180076909 KA03-0106/10	5 000	1863,13 Negrozīt	Kopā 2 000, motivācija – ņemot vērā visus lietas apstākļus Tiesa esot ņēmusi vērā...
			KL 260.p.3.d.			
1.	Ludzas rajona Latgales apgabaltiesa	13.03.2009 13.05.2009	K22-0058/09 KA03-0116/09	15 000	15 000 Negrozīt	Smagi miesas bojājumi, zaudēta kāja
2.	Cēsu rajona Vidzemes apgabaltiesa	25.07.2008 27.10.2008	K11-136/08 11400031008	4 500	Nenoteikt 3767,50	Smagi miesas bojājumi. Cietušais – kaitējums 5 000 mīnus 500 samaksātie. Nevar noteikt, jo apdrošinātājs nav aprēķinājis, nav iesniegts ekspertīzes akts Apsūdzētais samaksājis Ls 900, apdrošinātājs – 332,50
3.	Preiļu rajona Latgales apgabaltiesa	30.04.2008 11.06.2008	K25-0048/08 KA03-0159/08	4 500	3 000 Negrozīt	Vidēja smaguma miesas bojājumi, brauca bez velosipēda vadīšanas tiesībām
4.	Latgales priekšpilsētas Rīgas apgabaltiesa	10.03.2009 04.06.2009	K29-92/09 KA04-509/09-24	10 000	2 000 Negrozīt	Jāievēro saprātīgums un taisnīgums, jāatrēķina maksimālā iespējamā atlīdzība – 2 000-50=1950 Par kompensāciju nav apstrīdēts

Informācija par morālā kaitējuma apmēra noteikšanu dažās ārvalstīs²³

Iepazīšanās ar dažu ārvalstu pieredzi ļauj secināt, ka nevienā valstī vēl nav izstrādāta vienota metodika, kas palīdzētu precīzi aprēķināt morālā kaitējuma apmēru, jo tas nav izsakāms materiālā ekvivalentā. Katrai metodei ir gan savi plusi, gan mīnusi, taču, iespējams, citu valstu pieredze nākotnē varētu sekmēt morālā kaitējuma atlīdzības institūta attīstību.

- Anglijas tiesībās, tāpat kā Latvijā, morālā kaitējuma atlīdzību nosaka tiesa pēc sava ieskata. Pieņemot lēmumu par morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, tiesa noskaidro, kas būtu noticis ar cietušo, ja kaitējums netiktu nodarīts, kā arī, kāda būtu cietušā turpmākā dzīve pēc nodarījuma.²⁴

- Vācijā, nosakot morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, tiek ņemtas vērā naudas summas, kuras pirms tam, izskatot analogiskas lietas, noteica tiesa. Izraksti no lēmumiem tiek sistematizēti un publicēti. Turklāt kompensācijas summas par ciešanām analogiskās lietās, kuras tika noteiktas iepriekšējos gados, mainās saskaņā ar ekonomisko un sociālo situāciju valstī.²⁵

- Francijā morālā kaitējuma apmēru nosaka līdzīgi kā Vācijā, morālā kaitējuma apmērs atkarīgs no konkrēta gadījuma (lietas apstākļiem).

- ASV tiek atzīti dažādi morālā kaitējuma apmēra aprēķināšanas principi. Vieni morālā kaitējuma apmēru nosaka, ņemot par pamatu uzskatu, ka pārdzīvojumu apmērs līdz ar laiku samazināsies. Citi uzskata, ka tiesas kompetencē ir noskaidrot, par kādu

²³ Pamatā izmantots I.Kauliņas veiktais pētījums maģistra darbā „Kompensācija cietušajam” 2010.gads. Skat. arī Matjušina, R. Kritēriji morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanai. Jurista Vārds, Nr.26, 2009, 30.jūn.

²⁴ Markesinis, B., Coester, M. etc. Compensation for Personal Injury in English, German and Italian Law: A Comparative Outline. Cambridge University Press, 2005, p.119.

²⁵ Кравченко, Е. Моральный вред: история и реальность. Pieejams: http://www.urist.org.ua/issue/another/100745160805/moral-nyy_vred-istoria_i_real-nost-

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

summu cietušais būtu gatavs samierināties ar sāpēm, un tad šāda summa arī jāpiedzen.²⁶

• Krievijā izvirzīti vairāki morālā kaitējuma kompensācijas pamati. Kā vienu no tādiem var minēt ekonomisko zinātņu doktora V.Kašina divu virzienu metodes, proti, patēriņa un tirgus. Patēriņa metodes galvenā doma ir tāda, ka aprēķinā ņem vērā izdevumus, kas tiks vai tika izlietoti cilvēka dzīvības vai veselības saglabāšanai. Tirgus metode paredz izmatot dažādu aprēķināšanas kritērijus, paredzot tādējādi novērtēt, piemēram, negūto peļņu vai nesaražoto iekšzemes kopproduktu. Tirgus metode izdala divas apakšmetodes: pirmās apakšmetodes pamatā ir dzīvības riska novērtēšana un draudi cilvēka veselībai, bet otrā apakšmetode ir balstīta uz visas vai daļējās statistiskās dzīvības novērtēšanu. Nodarītā morālā kaitējuma cena tiek aprēķināta šādi: iekšzemes kopprodukts (IKP) tiek dalīts ar iedzīvotāju skaitu un tiek reizināts ar vidējo dzīves ilgumu.²⁷

Citas metodikas pamatā ir cilvēka ienākumu apjoms un vainas pakāpe. Tiek izstrādāta prezumējamā morālā kaitējuma apmēra skala – ciešanas, kuras jāizjūt normāli reaģējošam cilvēkam attiecībā uz pretlikumīgajām darbībām - dažādiem pārkāpuma veidiem, kas vērsti pret viņu. Konkrētas lietas izskatīšanas gaitā prezumējamā morālā kaitējuma apmērs var mainīties (palielināties vai samazināties) atkarībā no konkrētiem apstākļiem. Par pamatu tiek ņemtas 720 minimālās mēnešalgas, kas savukārt ir fiziskās personas peļņa par 10 gadiem, ņemot vērā, ka mēneša peļņa ir 6 minimālās mēnešalgas. Saskaņā ar šo metodi kompensācijas apmērs par tādiem nodarījumiem kā, piemēram, personas nolaupīšana ir 576 minimālās mēnešalgas, nelikumīga aizturēšana – 144 minimālās mēnešalgas, savukārt tuva radnieka nonāvēšanas, nelikumīgas ievietošanas psihiatriskajā slimnīcā (par vienu dienu) un piespiedu liecību sniegšanas kompensācijas apmērs ir 216 minimālās mēnešalgas.²⁸

²⁶ Shelton, D. Remedies in international human rights law. New York: Oxford University Press, 2005, p.78.

²⁷ Matjušina, R. Kritēriji morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanai. Jurista Vārds, Nr.26, 2009, 30.jūn.

²⁸ Орделевский, А.М. Моральный вред и компенсация за страдания. Москва: БЕК, 1998, с.123.

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

Saskaņā ar A.Erdeļevska piedāvāto ārvalstu tiesību teorijā plaši pielietoto vidusmēra cilvēka koncepciju - vidusmēra jeb normāli reaģējošs cilvēks līdzīgos apstākļos izjutīs noteiktas ciešanas.

• Vairāki ārvalstu tiesību zinātnieki (īpaši Anglijā un Kanādā) izšķir trīs tiesiskus pamatus morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanai: funkcionālā pieeja, konceptuālā pieeja un personālā pieeja.

Funkcionālajai pieejai raksturīga cietušā iepriekšējā stāvokļa vērtību noteikšana un bilances noteikšana starp šo stāvokli un izraisītajām sāpēm un ciešanām. Šāda veida pieejas atbalstītāji uzskata, ka tiesai jānosaka cietušajam tāda summa, kāda viņu „saprātīgi apmierinātu.”²⁹

Konceptuālajai pieejai raksturīga sāpju un ciešanu pakāpes pareiza noteikšana, savukārt šāds sāpju un ciešanu kopums ir jāpārvērš naudas summā. Šāda veida pieejas piekritēji uzskata, ka cilvēka dzīvība un organisma funkcijas ir tikpat vērtīgas kā jebkurš cits īpašums. Līdz ar to jebkurai cilvēka ķermeņa daļai ir sava vērtība, un gadījumā, ja kāda ķermeņa daļa tiek bojāta, kropļota vai zaudēta, šāds zaudējums ir atlīdzināms.

Personālajai pieejai raksturīgs tas, ka tiesa, nosakot atlīdzību par nodarīto morālo kaitējumu, ņem vērā cietušā subjektīvo reakciju uz sāpēm un ciešanām. Šī pieeja balstīta uz to, ka ciešanas ir atkarīgas no personības un personīgās uztveres, kam nepieciešama kompleksā cietušā izpēte.³⁰

Domājams, ka pašreizējā posmā vispieņemamākā ir Vācijas un Francijas pieredze, kas atbilst arī A.Bitāna paustajam, ka teorētiski pastāv divi veidi, kā aprēķināt kompensācijas apmēru. Viegļākais ceļš ir salīdzinošā metode – „*atrast spriedumu līdzīgā gadījumā un noskaidrot, cik lielu kompensāciju un par kādu nodarītu morālu kaitējumu cietušais saņēmis. Pēc tam to salīdzināt ar konkrētas jaunas prasības pamatu un attiecīgi secināt, vai varētu prasīt vairāk, mazāk vai līdzīgi.*

²⁹ Horton Rogers W.V. Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective. Wien-New York. Springer, 2000, p.56.

³⁰ Somerville M.A. Death Talk: The Case Against Euthanasia and Physician-assisted Suicide. McGill-Queen's University Press, 2002, p.177.

Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā

Otrs ceļš – tiesai ir jāskatās pēc taisnības un tiesību principiem. Tas neizslēdz arī abu metožu pielietošanu vienlaikus,” kas, domājams, arī būtu pareizākais risinājums.

Nemot vērā tiesu praksi, samērojamību, virs speciālajos likumos paredzētajām summām tiesas varētu piedzīt šādas morālā kaitējuma summas par atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
KL 130.p.	KL 126.p.	KL 125.pants	KL 116.p.	KL 117.p., 118.p.	KL 159., 160.p.	KL 176.p.	KL 231.p.II.d.	KL 260.p.I.d. (viegli, vidēji m.b.)	KL 260.p.II.d. (smagi m.b.)	KL 260.p.II.d. (nāve)	KL 260.p.III.d.
Ls līdz 500	Ls 500- 3000	Ls 3000- 7000	Ls 7000- 10 000	Ls 10 000- 50 000	Ls 5000- 7000	Ls 500- 7000 (atkarībā no miesas bojājumiem u.c.)	Ls 500- 3000 (atkarībā no miesas bojājumiem u.c.)	Ls līdz 2000	Ls 2000- 5000	Ls 5000- 7000	Palielina, salīdzinot ar 260.p. I., II.d.